

✓ 5a 3898

891.72-1

47 П

СПАДЧЫНА

Мілі. 5447
4607

Б N 92

І. І. ДАВІД

1388

СВЯТЫЙ

1
2
3
4

25. 1. 2009

Ба 3888

ЯНКА КУПАЛА

12-92

4624
Бел. сядзса
1994 г.

СПАДЧЫНА

Мінв. 1953, г. 573888.

БЕЛАРУСКАЕ КООПЭРАЦЫЙНА-ВЫДАВЕЦКАЕ
ТАВАРЫСТВА „АДРАДЖЭНЬНЕ“, МЕНСК, 1922.

1625

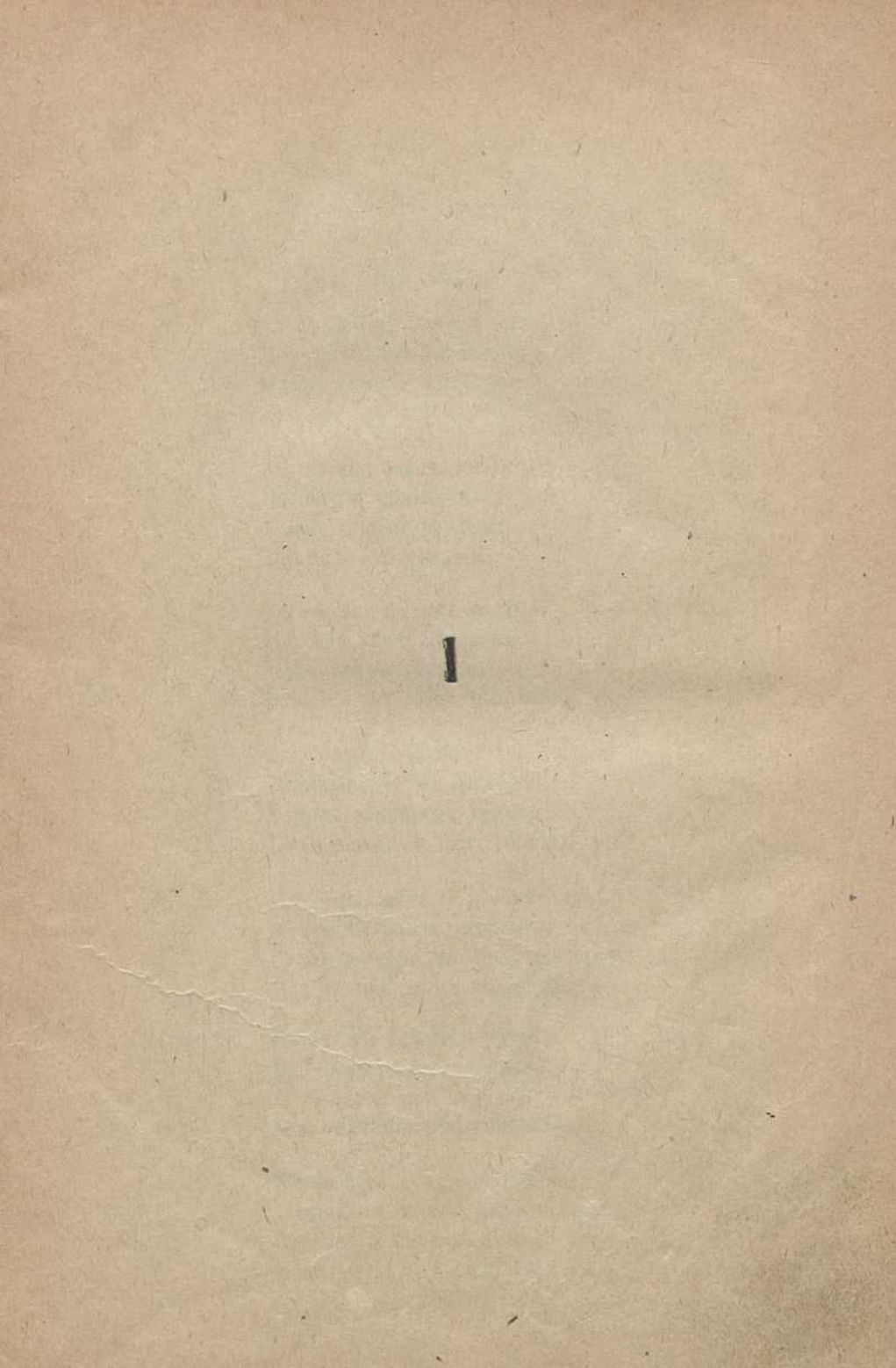
Дзяржаўная бібліятэка

10
10
10

АНЫНДАПС

1000

1000

СПАДЧЫНА.

Ад прадзедаў спакон вякоў
Мне засталася спадчына;
Паміж сваіх і чужакоў
Яна мне ласкай матчынай.

Аб ёй мне баюць казкі-сны
Высеньнія праталіны,
І лесу шалест верасны,
І ў полі дуб апалены.

Аб ёй мне будзіць успамін
На ліне бусел клёкатам
І той стары амшала тын,
Што лёг ля вёсак покатам;

І тое нуднае ягнят
Бляньныне-зоў на пасьбішчы.
І крык вароніных грамад
На могілкавым кладзьбішчы.

І ў белы дзень, і ў чорну ноч
Я ўсыяж раблю агледзіны,
Ці гэты скарб ня збрыў дзе проч,
Ці трутнем ён ня зьедзены.

Нашу яго ў жывой душы,
Як вечны сьветыч-полюмя,
Што сярод цемры і глушы
Мне сьвеціць між вандаламі.

Жыве з ім дум маіх сям'я
І сьвіць з ім сны нязводныя...
Завецца-ж спадчына мая
Ўсяго Старонкай Роднаю.

ЯК ЦЕНІ.

Ідуць народы з лета ў лета
К жыцьцю, к сьвятлу з бяды з жуды,
А мы, як цені з таго сьвету,
Ідзём, ня знаючы куды.

Ні нас свабода прыгалубе,
Ні доля весела зірне;
Паўзём і стогнем у загубе
З ярмом на шыі, ў вечным сьне.

Не на пацеху дзеці даны
Матулі, што іх сьцеражэ,—
Усё одно сусед паганы
У плуг жалезны запражэ.

Не на прыбытак сеем нівы
І паліваем потам іх,
Нахлынуць трутні пражарлівы,
І мы ня ўбачым жніў сваіх.

Пад непрагляднай марай ночы
Нам не дабачыць нашых крыўд,
На сьвет падняць баімся вочы,
Сабе сам кожны ўжо абрыд.

Як мы жывём, чаго чакаем,—
Ня знаем мы, ня знае сьвет;
Ні то ўжо мром, ні то ўскрасаем,
Змагчы ня ў сілах мук і бед.

Зайграе шумам лес зялёны,
Аб хвойку хвойка затрашчыць,
І пойдзе шум той к небасклону,
А неба каменем маўчыць.

Маўчым і мы і, як сьляшчыя,
Як цьмы, снуёмся з кута ў кут,

Адно віхор падчас завые
Ды зьмей прамкнецца там і тут.

На курганох засьвецяць росы—
Крываваы росы—сьведкі мук...
А ў хатах сьпяць цаны і косы—
Усе чакаюць ёмкіх рук.

З ДНЯ Ў ДЗЕНЬ...

Жывём з дня ў дзень мы столькі лет,
А ўсе тым ладам, як жыў дзед,
Галовы клонячы з пакорай;
Адвечных крыўд, адвечных бед
Ня бачым мы, ня бачыць сьвет,
І не набачым мусіць скура.

Праз столькі лет, праз столькі зім
Цьвіце ў вачох пацемкаў дым
І зьвесці не хапае сілы;
Відаць, сьвятла ня знаці тым,
Хто нарадзіўся ўжо сьляпым,—
Такім ён дойдзе да магілы.

Жыві з дня ў дзень, цягні ярмо,
Ў крук плечы гні, кажы: дармо!
Ня так яшчэ умею, браце.
Ямчэй сабе сам ладзь прызьмо,
Каб не парвалася само.
Бо як ярмо тады цягаці!?

Ці быў прыгон, ці ёсьць прыгон,—
Шануй закон—матай паклон,
Бо вылеціш і з роднай хаткі.
Пачуеш звон—кажы, што стогн,—
Знай, брат пакінуў свой загон,
На той сьвет складывай манаткі.

ВАЛАЧОБНІКІ.

Што год, вясной, у дзень, вялікім званы,
Збіраюцца яны, як буслы ў вырай,
І йдуць пад вокны гурмай абарванай
Набожную жалбу заводзіць шчыра.
Паны атласныя і зрэбныя сяляны
Вітаюць іх, як послаў з тога міру:
Той кіне сьвенчана яйцо, а той—мідзьяк:
Як жабракоў іх дарыць свой брат і чужак.

Журбой ноч іхні блаславіць напевы,
Бо ходзяць валачобнікі па ночы,
Шыпяць над імі галінамі дрэвы,
Глядзяць на іх начніц сьляпныя вочы,
А ўсё, як быццам сіверу напевы,
Як валачобнікі, цямыцу славіць хоча.
О, ноч! о, бесканечны твой над намі ход!
Калі-ж пакінеш ты туманіць наш народ?

Ні там, дзе дзікія зімуюць гусі,
Ні там, дзе дрэмле поўначы краіна,
Ні з добрай сваёй волі, ні ў прымусе,
Ніхто, нідзе ня чэз такой жывінай,
Як чэзьнеш ты, няшчасны беларусе,
У валачобнікі запісаны судзьбінай...
Што год ты ходзіш дабравольным жабраком
І рабства вечнае ўсхваляеш пад вакном.

Ці-ж нас такое з роду ўжо пракляцьце
Зачаравала чарамі сваімі,
Што мусім мы пад вокнамі стагнаці,
Губляці пад крыжамі сваё імя,
Ў ня знаючы век бацькаўшчыны-маці,
У ёрмах валачыцца між чужымі?...
Ці-ж нам ніколі ўжо прасьветласьні ня знаць,—
Гібець, гнісьці й ня жывучы канаць?

Вялікі дзень з вялікаю надзеяй,
Лет тысячы са дзьве таму ўжо будзе,

Як між людзьмі то гасне, то ясьнее,
І толькі-ж торг вядуць, б'ючыся ў грудзі,
Прадажны кніжнікі і фарысеі
Свяшчэнным іменем Яго... А людзі?..
Гудзяць званы, гул медны прэцца да нябёс,
Ды валачобнікаў прысеў:—«Хрыстос васкрос!»

22/ш—14 г.

БРАТУ-БЕЛАРУСУ.

Ляж, прытуліся да зямлі,
Паслухай шчыра, што гавора
Табе, сям'і і ўсёй радні,
Калі запаліць неба зоры.

Пацуеш дзіўную аповесьць
Мінуўшай славы і жыцця,
Аб чым згубіў ты ўжо даўно весьць,
Блукаючыся бяз пуцця.

Пацуеш, як шмат лет таму
Тваё было тут панаваньне;
Паслушна голасу твайму,
Цябе ня кратала скараньне.

І запытаецца зямліца
Твайёй душы і тваіх дум:
Чаго ты блукаеш начніцай?
Чаму свой край аддаў на глум?

*

Стань, нахіліся над ракой,
Ў плакучы ўгледзься пералівы:
Ў іх адаб'ецца воплеск твой,
І ўбачыш незабыты дзівы.

Як там русалкі—твае дзеці—
Днём аддыхаюць у жалбе,
Каб почкай, блудзячы па сьвеце,
Шукаці долі для цябе.

Ад хваль, што шэпчуцца так міла,
Ты дойдзеш праўданькі усёй,
Што рэчкі—гэта зямлі жылы,
Вада ў іх—кроў зямлі твай.

І запытаецца вадзіца,
Як ня пытаў ніхто ў жыцьцю:
Чаму яе п'е чужаніца,
Яе, кроў родную тваю?

*

Ідзі у лес, што стаў кругом
Тваіх нязьмерных ніў на стражы,
Што толькі думаў аб адном...
Але паслухай, што лес кажа:

Я бараніў твой дух ад плесні,
Аб думы шчыра твае дбаў,
І паўтараю вотклік песняў
Што прадзед з ветрамі складаў.

А ты, змарнелы чалавек,
Нікчэмны пасынак былога,
Сваю пушчаеш песню ў зьдзек,
Чужою славіш нават Бога!

Прывучан кланяцца, ўніжацца,
Паганіш скарб свой дарагі.
І знаеш толькі там сьмяяцца,
Дзе кроўю плакаў-бы другі.

*

Ідзі на ўзгор, на камень сядзь,
Што пашчапаў пярун на часьці;
Глядзіся ў зоры, што мігцяць
На небе ў радасьці і ў шчасьці.

Яны агністымі іскрамі
Ў душы распаліцца, як сталь;
Бо неба сочыць за людзьмі,
Зямлі пільнуе яго даль.

Зямлю ў сваёй адвечнай казцы
Трымае без граніц і мер...
Калісь і ты ў яго быў ласцы—
Меў з неба долю. А цяпер...

Цяпер яно сваімі сьвязамі
З табою плача над табой;
Шле буры, громы з пярунамі,
Каб сон збудзіць магільны твой!

СВАЙМУ НАРОДУ.

Табе, Народ мой, згібнуты ў ваковах,
З-пад сэрца песьню гэтую пяю,
І, ускрашаючы мінуўшчыну нанова,
Выказваю цяпершчыну тваю.

Сягні ў даўно заснуўшыя сталецьці,
Заслону дзён упэкіных адхілі,
І глянё, як сёньне твае жывуць дзеці,
Як ты жывеш на прадзедаў зямлі.

Дняпро і Сож, Дзьвіна, Вілья і Нёман
Шмат могуць што у памяці збудзіць,
Ды пушчы Белавежскай сумны гоман—
Паслухай толькі, што ён гаманіць:

Тваймі рукамі ўзьнесены замчышчы,
Глянё, зарастаюць дзікім палыном,
Па сьцен астатках вецер дзікі сьвішча,
Як-бы пье памінкі быўным днём.

Пье аб тым, як гэтыя байніцы
Край сьцераглі на захад і на ўсход,
Як з поўначы разбойны чужаніца
Ня мог замчыскавых скрышыць варот.

Ты жмў, ты панаваш у краю родным,
Сьцярог ад чужака, й законы укладаў;
Звон вечавы сход склікаваў народны,
І сход аб шчасьці Бацькаўшчыны дбаў.

Сягонья ўсё сыць і зрастае зельлем,
Сьпярач свой край няма ні сьцен, ні рук;
Званы вячовы змоўклі, анямелі,
Ў ярме сагнулі людзі плечы ў крук.

Чужак-дзікун, крывёю ўпіўшысь сьвежай,
Запрог цябе ў няволю, ў батракі
І тваю маці-бацькаўшчыну рэжа,
Жывую рве на часьці, на кускаі.

Сыноў тваіх расьсееў па ўсім сьвеце,
Як птушак ястраб з гнёздаў разагнаў;
Бацькі дзяцей, а бацькоў сваіх дзеці
Сярод магіл шукаюць і канаў.

І мерцьвякоў знаходзяць... А жывыя...
Як мерцьвякоў пагляд іх і жыцьцё,
Праклёны толькі шэпчуць векавыя,
Ды вечна чакаюць нябыцьцё.

Упаў народ. Змарнеў народ, забыўся,
Як Бацькаўшчыну, як яго завуць;
Як падарожны бяз пуцця, зьяныўся,
Як сірата, якой підзе заснуць...

Паўстань, Народ! Прачніся, Беларусе!
Зірні на Бацькаўшчыну, на сябе!
Зірні, як вораг хату і зямлю раструсіў,
Як твой навала зьлідняў скарб грабе!

Паўстань і глянь, як зьяюць скрозь вагнішчы,
Як носяцца ўсясьветных зьмен віхры,
Як на старога быту павялішчы
Цьвет зацьвітае новае зары!

Паўстань, Народ! Для будучыны шчасьце
Ты строй, каб пуг ня строіў больш сусед;
Ня дайся у гэты грозны час прапасьці,—
Прапашчых не нацешыць шчасьцем сьвет.

Сваю магутнасць пакажы ты сьвету,—
Свой край, сябе ў нашане мець прымуць.
Паўстань, Народ!.. З крыві і сьлёз кліч гэты...
Цябе чакае маці-Беларусь!

29/x—18 г.

Ч А С!

Час (склікаці ўжо грамаду
На вялікую нараду,
На вялікі сход!
Хай рассудзіць, хай разважаць,
Слова цвёрдае хай скажаць,
Скажаць сам народ!

Як жыць мае, пажываці
У родным краю, ў роднай хаце,
Як заводзіць лад:
Ці жыць далей у няволі,
Ці разжыцца новай доляй,
Новы ўзьнесьць пасад.

Доўга людзі ў дзень блудзілі
Крыўду, сьлёзы, кроў пладзілі,
Усё ня ўмелі жыць,—
А сягонья ўжо ня тое,—
Усходзе сонца залатое
Роўна ўсім сьвяціць.

Ходзіць ходырам сьвет цэлы,
Сьмела ў бітву йдзе нясьмелы,
У бой за лепшы час.

Дык і нам цапы і косы
Час браць з вышак, покі росы
Воч ня згрызьлі ў нас.

Хай званы зазвоняць з жарам,
Хай музыка ў струны ўдара!
Гэй, паўстань, народ!

За сябе сам пастаяці
І за Бацькаўшчыну-маці
Йдзі народ, на сход!

30/x—18 г.

★ БУДЗЬ СЪМЕЛЫМ!..

Будзь сьмелым! Магутна ярмо другачы!
Ідзі сам наперад, другіх вядучы!

Будзь сьмелым!.. Ня вер у людзкую брахню,
Вер толькі ў адвагу і сілу сваю!

Будзь сьмелым, хоць путалі-б злыдні ўвакруг—
Адважным ваякам ня страшны ланцуг!

Будзь сьмелым, як вецер, як воля сама!
Знай, сьмелых ня чэпе ні крыўда, ні цьма!

Будзь сьмелым, як бура, што крышыць дубы,
А будзе твой верх, тваё права ўсягды!

3/vii—13 г.

Г О Д З Е...

Годзе брахні ўжо, падкупленых зводаў!
Годзе таптаньня праўд вечных, сьвятых!
Сьцежку свабоднаму духу народу,
Сьцежку да сонца і зор залатых!

3 году у год мы жылі, як жывёла,
3 году да году чакалі сьвятла...
Што-ж нажылі мы, як глянуць наўкола,
Што нам апека тут наша дала?

Тыя, ў дагонцы за блескам часовым,
Брацьцяў запрэгі ў нявольнічы плуг,
Тыя, таргуючы імем Хрыстовым,
Цемру і здраду спадзілі ўвакруг.

*

Годзе заходняй ці ўсходняй культуры!
Для беларуса пана ім адна,
Усе вы, панове, аднакай натуры:
З сэрца чужога кроў есці-б да дна.

Вашу карысьць нам і вашы заслугі
 Добра ўжо скеміў таптаны народ;
 Добра вядомы і путы і пугі,
 Песьціў якімі ваш Запад і Ўсход.

Мы не пакінем свае папалішчы,
 З сыцежкі—наперад, ня пойдзем назад.
 Сьмела здрузгочам старыя бажышчы,
 Новым законам збудуем пасад.

*

Годзе нам сілу прыблудаў вялічыць
 Дзецьмі, багацьцем радзімай зямлі!
 Нашы загоны даўно ўжо нас клічуць,
 Нашы загоны, што зельлем зрасьлі.

Досіць ішлі на чужым павадку мы
 Доўгія векі бяз веры ў сябе;
 Мы ўжо ня тыя,—інакшыя думы
 Вырасьлі з намі, завуць к барацьбе

Станем к змаганьню мы з ведзьмаю-крыўдай
 Дружна, адважна, плячо у плячо;
 Рухне старое, хоць крэпкае з віду,
 Яснае, вольнае створым жыцьцё.

*

Годзе нам есьці аб'едкі і косьці,
 Злыбядзе ўсякай паклоны дарыць!
 Гаспадары мы ў сябе, а ня госьці,
 Час к панаваньню нам сьлед церабіць!

Тое, што ўзята маюю дачэсьне,
 Вечна ня будзе душыць, як прыгон;
 Наша вярнуцца к нам мусіць канешне,
 Гэткі ўжо быту народаў закон.

Гібне памрока душыўша ад векаў,
 Сонца і зоры к сабе сьвет завуць...
 Сьцежку свабоднай душы чалавека!
 К вольным дням вольныя людзі ідуць!

26'x'—1912

4624
 1912
 1912
 1912

Инв. 1953 г. 643888

Бібліятэка імя Я. Купалы

БЕЛАРУШЧЫНА.

Сотні лет, напрыццелем-братам прыбітая,
Зарастаючы зельлем чужым, як лазой сенажаць,
Ты ляжала няпамяці пылам накрытая,
А народ твой быў змушан маўчаць і табой пагарджаць.

І круцілі цябе, як каму падабалася,
Кожны строіў, наводзіў цябе на свой строй, на свой лад;
Ажно часам жальба, як кляцтва разлягалася,
Ды нячутай ляцела, ўміраючы, ў грудзі назад.

Спаў народ, і ты спала, і ворагі верылі,
Што ніхто не разбудзіць цябе, што заснула на век.
І дзялілі цябе, ўсімі мерамі мерылі,
Што памерла ўжо ты,—не адзін так казаў чалавек.

Час ішоў. К жыцццю новаму клікі пачуліся;
Усе народы паўсталі на бітву за права сваё.
Ты—як спала—ўскрасла, твае дзеці працінуліся,
Твой народ, ты сама ўсталі новае строіць жыццё.

І цяпер хоць прыблудаў даноес ў ход пушчаны,
Хоць пад права тваё падрываецца шмат хто, як крот,—
Як жыла і жывеш, будзеш жыць, Беларусчына:
Зразумеў і ўспомніў цябе твой мільённы народ.

Сьціхнуць віхры, заціхне пара непагодная,
Сілы грозныя ўстануць, акрэпнуць к другому жыцццю;
Панясучца, як зvon, песні вольныя, родныя,
Апяваючы долю, нядолю народу, тваю.

1908 г.

МОЛАДЗІ.

На цябе, наша моладзь, надзея
Нашай сумнай забранай зямлі;
Твой арліны палёт цьмы разьвее
І запаліць веквенны агні.

Ты разбудзіш прысепаныя сілы
І на вольны паклічаш прастор
З забыцця беспрасветнай магілы
Да бліскучага сонца, да зор.

Ты на бацькаўскім, моладзь, кургане
Узнясеш незабыты пасад,
Што расточыць сваё панаваньне
На ўвесь край, дзе сягне твой пагляд.

Табе будуць ня страшны заломы,
Злыя ворагі, іх варажба:
Долю, праўду з маланак і громаў
Твае выкрасяць гарт, барацьба.

Схамянайся-ж ты, моладзь арліна!
Ў бок другі віхры веець прымузь,
Бары сьветац, ідзі за судзьбінай,
Ідзі з словам сьвятым: Беларусь!

23/1—14 г.

МАТЦЫ.

Ты гадуі сына, матуля,
У нялёнкі спавівай,
Калышы, пей люлі-люлі,
Пей паціху баю-бай!

Над калыскай з бегам ночак
Песьні роднай не жалей,
Каб, як вырасьце сыночак,
Верным вечно ён быў ей.

Як навучыцца хадзіці,
Маткі мову разумець,
Ты вучы яго любіці
Ўсё сваё ў пашане мець.

Бай яму даўнейшы казкі,
Аб бацькох сваёй зямлі,

Як жылі бяз чужай ласкі,
Як слугамі ня былі.

Як на веча сход зывалі
І тварылі свой закон,
Як жылі ды панавалі,
Шокі ўпалі у палон.

Як-жа ў розум убярэцца
Твой сыноч, як мак у цвет,
Дужым стане, што здаецца
Павярнуў-бы цэлы сьвет,—

Выпраўляй яго у людзі,
На дарогу блаславі,
Разам з крыжам дай на грудзі
Роднай вузельчык зямлі:

Каб ня даўся ў крыўду зьдзекам,
Не забыў сваіх старон,
Каб вярнуўся чалавекам
К роднай Бацькаўшчыне ён

Ды узяўся шчыра, міла
Сеець шчасьце, гнаць бяду,
Стаў адважна словам, сілай
За с ой край і грамаду.

.....

Гэта ўсё ўпаі дзіцяці
З малаком сваіх грудзей,
Бо іначай пойдзеш, маці,
Жабраваць хлеб у людзей.

РОДНАЕ СЛОВА.

Магутнае слова, ты, роднае слова!
Са мной ты на яве і ў сьне;
Душу мне затрэсла пагудкаю новай,
Ты песень наўчыла мяне.

Бязьсмертнае слова, ты, роднае-слова!

Ты крыўды, няпраўды змагло;
Хоць гналі цябе, накладалі аковы,
Дый дарма: жывеш, як жыло!

Свабоднае слова, ты, роднае слова!

Зайграй ты сьмялей, весялей!
Хоць гадзіны сыкаюць, кружацца совы,
Жывеш ты на хвалу людзей.

Загнанае слова, ты, роднае слова!

Грымні-ж над радзімай зямлёй:
Што родная мова, хоць бедная мова,
Мілей найбагатшай, чужой!

1908 г.

РОДНЫЯ ПЕСЬНІ.

Гэй, родныя песні! Вы ў суме і ў горы,
Ці ночка пануе, ці сівер дзьме зімны,—
Для роднай зямелькі вы—сьветлыя зоры,
Для роднага краю вы—райскія гимны!

У вас адаб'ецца нядоля і доля,
Ўдыханьні, што ходзяць з сахою, з сикерай,
І холад, і голад, няволя і воля,
І ў будучынасьць ясну надзея і вера.

На сьвеце на белым і праўдай і чэсьцяй
Гандлююць, збываюць за фальш і няславу;
Вы-ж песні і сьветам маглі-бы затрэсьці,
Паклікаць к змаганьню за добрую справу.

На рукі людзкія наложась аковы,
Край стопчунь, заграбась чужыя народы,—
У песнях-жа родны край, родныя словы
Жылі і жывуць, і жыць будуць заўсёды.

Гэй, песні, гэі, звон Беларусі загнанай!
Зайграйце пацехаі на родным загоне,
Што ўжо няма болей няволі, кайданаў,
І людзі ня стогнуць, як стогнуць сягонья!

1906 г.

УСЕ РАЗАМ.

Гэй-жа, брацьці, ўсе мы разам
Песьню запяём,
Дружна, смела, на сьвет цэлы
Аб жыцьці сваём!

Аб тых хмарах, што так ходзяць
Над нашай зямлёй,
Аб тэй хатцы, што дзюравай
Сьвеціцца страхой.

Аб тэй зорцы, што так часта
Ажыўляла нас
І душу надзеяй сьветлай
Вабіла ня раз.

Вабам шчасьця і дастатку
Падлікала ўсяк,
Аж ізноў тачыць стаў сэрца
Нядолі чарвяк.

*

Гэй-жа, брацьці, ўсе мы разам
Песьню запяём
Дружна, смела, на сьвет цэлы
Аб жыцьці сваём!

Аб тэй славе нябывалай
Нашае зямлі,
Дзе мы долю пахавалі,
Скуль бяду ўзялі;

Аб тэй працы неаплатнай,
Крыўдзячай ня раз,
Што так потам, мазалімі
Пацяшае нас.

Як нядолю сваю бачыць,—
Не магчы-ж змагаць,—
Думы сілы маладыя
Дарма марнаваць.

Гэй-жа, брацьці, ўсе мы разам
Песьню запяём,
Дружна, смела, на сьвет цэлы
Аб жыцьці сваём!

Хай імчыцца наша песьня
Птушкай па-над гай,
Дзе бяжыць бурлівы Нёман,
Дзе наш родны край!

Хлопец стройны коні пое
Тамака ў браду,
А прыгожая дзяўчынка
Чэрпае ваду.

І адно так на другое
Міленька глядзяць,
Аж іх вочкі, быццам зоркі,
Ясна мігаюць.

Гэй-жа, брацьці, ўсе мы разам,
Песьню запяём,
Дружна, смела, на сьвет цэлы
Аб жыцьці сваём.

Даляціць мо' наша песьня
Да забытых сёл,
Дзе ле сусед пакліча,
Павядзе за стол.

Хлебам, сольлю прывітае,
Чарку паднясе...
Будзе песьня красавацца,
Як жыццю ў красе.

Нам тады ўсім будзе слава,
Ня было якой...
Дык запейма, хай імчыцца,
Нашых песень рой!

КАЛІ ПАЧНУЦЬ...

Калі пачнуць збірацца хмары
І неба ўсцьцелюць чарнатою,—
Тады ўсплываюць буйны ветры
І віхрам гоняць над зямлёй.

Адвечным борам закальшучь,
Сухі ліст з лесу гоняць проч,
Ніштожаць хмар калматых горы,
І леным днём змяняюць ноч.

Калі прыгнецены няпраўдай
Які знябудзецца народ,—
Тады зьяўляюцца праэкі
І ўсенародны клічуць сход...

Расьце на сходзе недавольства,
А дудароў магутны хор
Пяе аб крыўдах і ўсіх кліча
Да новых праўд, да новых зор.

НЯ ШУКАЙ...

Ня шукай ты шчасьця, долі
На чужым, далёкім полі,
Гэт, за шумным лесам-борам,
За шырокім сінім морам
Ня шукай ты шчасьця, долі!

Ты ўсё знойдзеш гэта блізка,
Там, дзе маці над калыскай
Табе песьні напявала,
Як малага калыхала,
Толькі ўмей шукаці блізка!

*

Ня шукай сабе дружкаў
Між чужынцаў, між піяўкаў,
Ні у месьце, ні ў палацы,
Ні пры лёгкай панскай працы,—
Ня шукай ты там дружкаў!

Ты іх знойдзеш вельмі блізка,
Каля хаты, каля нізкай,
Дзе ганяў жывёлу змалку,
Дзе касой махаў на ранку,
Толькі ўмей шукаці блізка!

*

Ня шукай сабе, мой братку,
З ветрам Бацькаўшчыну-матку,
Ні на сушы, ні на моры,
Ні у шчасці, ні у горы,
Ня шукай яе там, братку!

Яе знойдзеш вельмі блізка,
Як знаходзіць лес вятрыска,
Толькі ў сэрца глянь сваё ты,
І ў душу заглянь з ахвотай,
Знойдзеш Бацькаўшчыну блізка!

21/VI—13 г.

ЖАР НЯ ЗГАС.

Цяжка, горка мы жылі
З году ў год, ад веку к веку,
Столькі на сваёй зямлі
Церпім, выцёрпелі здзеку!

Хто змагаўся, а хто спаў,
Хто ліў сьлёзы, хто сьмяяўся,
Ды з нас кожны не прапаў—
Тым, чым быў, далей застаўся.

Хай там віхры стрэхі рвуць,
Хай там ёрмы чэшуць змідні,—
Нашы праўды не памруць,
Ночы царстваваць абрыдне.

Хоць і гоніць небарак
Кат з дамоўкай жыць сам-на-сам,—
Нашы маткі нам ваяк
Новых выгадуюць з часам.

Ў сэрцах нашых жар ня згас—
Бухне ў сьвет калісь яскрава,
Бо наперадзе йшчэ ў нас
Барацьба, жыццё і слава!

П Р А Я В Ы.

— Што за плач такі здаецца
Там на лузе, там на рэчцы,
Бы хто сьлёзы ліў паводкай?..
Ці то маці, ці сіротка?

— Гэта маці, маці плача
Над сынамі, ня іначай,
Што яе ў зямлю схавалі,
А сябе ў палон аддалі...

*

— Што за звон браджыць, скрагоча,
Як-бы сьвет зніштожыць хоча
І зьвясьці ў канец астатні?
Ці то божы, ці то братні?..

— Гэта пугы-сковы звоняць
І дух вольны к нетрам клоняць,
Скрыгацяць свае літаньні,
На пагібель, на скананьне.

*

— Што за голас ходзіць, бродзіць,
Сказы дзіўныя заводзіць,
Ажно йдзе па целе шорах?
Ці то друг наш, ці то вораг?

— Гэта ходзіць кліч па полі
З прыкліканьнем к новай долі;
Над вакнамі станавіцца
І заве, заве збудзіцца.

*

— Што за віхар закруціўся—
Ў зямлю ўрыўся, ў неба ўзб'іўся,

Бухнуў іскрамі пажару
На сялібы, на панары?

— Гэта бітва ідзе сусьветна
Між святлом і апраметнай...
А хто ўскрэсьне, а хто ляжа...
Глянь на сонца—сонца скажа!

28/II—14 г.

АПЯКУНОМ.

І трудна-ж, трудна, знаць, прышлося
Шмялём струхлеўшага дуля,
Як наша слова праняслося,
Як наша дрогоула зямля!

Загаманілі, зашыпелі
Вось так, пасвоему «во всю».
Яшчэ паказ—пазнаць на дзеле
Ваўка, і ліса, і зьмяю.

• Няварта гэтак расьпінацца,
Мае шмялькі, ў чужым вульлі.
Зацесна вам у нашай хатцы—
Гайда! туды, адкуль прыйшлі!

Што вы прынеслі? Што?.. заглявье
Да беларуса сумных хат...
З тых самых лык пляце ён лапці,
Якія плёў сто год назад.

Вы песьню хочаце спаганіць,
Якой адвечнасьць не змагла,
І свой паступак затуманіць
Брахійей—з добра, а не са зла!..

Мы верым, што жывога слова
Ня пойме цёмны ваш хаўрус,
Але у дружбы вашай сковы
Ўжо не наверыць беларус.

Як трутні, лася на соты,
Вы к нам прышлі ў гадзіну бед;
Чуць толькі сталі да работы,
А груганом гатоў абед.

Цямніц і вісельняў асновы,
Слугі нагайкі і штыха,
Сумленьне, край прадаць гатовы
За бліск нагруднага значка.

І з думкай носячысь шалёнай,
Вы! вы! жадаеце з людзей,
Каб вам паверылі мільёны,
Каб вам карысны стогн гудзеў.

Ня вам, ня вам! гасіць паходні,
Што распаліў жывы народ!
І праўда возьме верх нязводне:
Такі ўжо сонца вечны ход.

31/VIІ—09 г.

ПЕСЬНІ ВАЙНЫ.

Вазьмі, маці, пяску жменю,
Пасей, маці, на каменю.
Як прыжджэшся з пяску ўсходу,
Тады верне сын з паходу.
(З народнай песьні).

І. В А Р О Ж Б Ы.

На ўзбярэжжы, над ракою
Шэпчуць вербы з асакою:
—Што-то будзе, што-то будзе?
Штось трывожны сьвет і людзі!

Па зямлі пашл пажары—
Неба дымяць дыму хмары.
Там і тутака агнішча,
Над агнішчам вецер сьвішча.

Па сялібах—пошасьць хваляй...
Гэты хвор, таго схавалі,
Тому чэшучь дамавіну...
Жыці, мерці няма ўпыну.

А па небе ў гэта лета
Ходзіць ходырам камэта,—
Хвост яе—ня дай Ты, Божа...
На дабро нам не варожа.

Далей вокал—як магіла...
Сонца круг свой зацямніла,
Ночай глянула ў дзень белы
На жыцьцё ўсё, на сьвет цэлы.

І груган аднекуль вышліў,
Штосьці гыркнуў дзюбай хрыпла,
Як заклён праклённы кінуў,
Дый дзесь згінуў, ці ня згінуў.

За варожбамі варожбы,
Як нячысьцікавы божбы,
Ад варотаў да варотаў
Ходзяць, стукаюць ля плоту.

Засяюць трывогі, страхі
На ўсе сьцежкі, на ўсе шляхі,
Дзе начніцы косым вокам
Пазіраюць ненарокам.

Ой, ня здарма над ракою
Шэпчуць вербы з асакою:
—Што-то будзе, што-то будзе?
Штось трывожны сьвет і людзі!

II. ПЕРАД БУРАЙ.

Грамадзянца цёмны хмары,
Грозьць сьвету страшнай карай;
Ня супыняць ужо бітваў
Ні ўздыханьні, ні малітвы.

Сталі ўсюды ўсімі трэсьці
Неспакойства поўны весці,
Што, забыўшы людзі ўвагі,
Пад крывавай пойдучь сыягі.

Меч уздыме брат на брата,
Стане брату брат горш ката...
Зуб—за зуб, за вока—вока...
Як і сказана ў прарокаў.

Ўсё свой к гэтаму шлях знача,
Што так будзе—ня іначай,
Бо шукаць ўжо праўды нечым,
Толькі порахам ды мечам.

Бо ёсьць сіла і на сілу,
Што магілай за магілу
Водкуп дасьць, як сьлед, з паклонам
Ды прымене крыжом сьвяцонным.

Бо ёсьць воля і на волю,
Што сваю з тэй возьме долю,
Не загубіць, не ўваскрэсіць,—
За ланцуг—ланцуг навесіць.

Так ўсё горшы ад граніцаў,
Ад далёкіх слух імчыцца;
Што раз болей—менш надзеі,
Што віхор гразу разьвее.

Чуткі йдуць, плывуць журбою
Родны краю, над табою;
Ты-ж ня гніся ў завіруху:
Вокам бач і вухам слухай.

Хто за славу выйдзе з славай—
Тых ня зломіць бой крывавай;
Хто за праўду праўдай стане—
Тых сустрэне зьмілаваньне.

Ш. С К Л І К.

Напрарачиў, наваражиў
Бяды сабе квол чалавек.—
Кривавых бур ня збыў, ня зжыў,
Заломаў не прарваў, ня сьсек.

Ад самагубнасьцяў дзікіх,
Ад трупам значаных дарог
Не пастрымалі сэрц людзкіх
Ні права іхняе, ні Бог.

Ударыў гром, завуў пажар,
Склікаюць трубы на паход;
Їдзе край на край, на цара—цар,
Народ палняўся на народ.

Скрозь сьвету йдзе аружны склік
Паставіць сіду проці сіл;
Жадае сьвет, як сьвет вялік,
Даўно варожаных магіл.

Устань, хто жыў, устань, хто дуж,
Нясьці аружка, ў бітвы йсьці!
Кінь матку сын, кінь жонку муж,
І хату кінь у забыцьці!

Устань, устань тачыць штыхі,
Знамёны шоўкавы сьвяньціць!
Яшчэ жыве закон такі—
За сьмерці—сьмерцямі плаціць.

Адважна ў бой рыхтуйся, брат,
Баяцца нечага крыві,—
Твой продак выдзіў яе шмат,
Ты памяць прадкаў аджыві!

Каня буланяга сядлай,
У стрэльбу крэнка ўбі набой
І блаславіўшы бацькаў край,
Едзь на загаду ў грозны бой!

Як дасягнеш чужацкіх гонь,
Патопчаш ворагаву рунь.—
Ты Матку-Бацькаўшчыну ўспомь
І ў бок кінь вокам сваіх пунь.

А чалавечае на цэль
Жыцьцё узяўшы на прасьцяг,
У грудзі сьвенчанья стрэль,
Адно ня цэль ў крыж на грудзях!

Адважна ў бой!.. Вайна вайну
Складзіла—хай-жа бітва йдзе
За шчасьця лепшага вясну,
За волю вольнай грамадзе!

Аб долі роднай стараны
Нам сьведчыць не адзін курган,
Дзе дрэмлюць слаўныя сыны;
А страж дзяржыць ноч ды туман.

ІV. РАЗЛУКА.

Вецер завуў па слябах,—
Звоніць дый звоніць на шыбах;
«Лыска» на прывібе якоча;
Ў хаце ўдзень сумна, як ночай.

Над сталом бацька журбуе,
Галаву зьвесіў сіваю,
Маці у кубле штось шнырыць,
Жонка дзяпей ціхамірыць.

Янка зьбіраецца ўпрочкі...
Ой, не на радасьць дні, ночкі
Сына «старая» пясціла,
Каб рос у розум і сілу!

Ой, не на помач ў бядноце
Даў «стары» склад у рабоце,
Дый не на ўцехі вялікі
Згралі вяселье музыкі.

Цераз палеткі, палоскі
Склік дакаціўся да вёскі,—
Кліча на збор «запаснога»,
Бо на ўсім сьвеце трывога.

Новыя лапці, аборы,
Новыя шаты-уборы
Стаў на сябе напінаці,
Кланяцца родным у хаце.

Кланяўся нізка татулю,
А яшчэ ніжэй матулі,
Прашчаўся з жонкай, з дзіцяткам,
Сьлёзы ўціраючы ўкрадкам.

Ціха, маркотна ў сьвятліцы,
Кожны азвацца баіцца,
Як-бы над імі ў спакою
Сьмерць калыхала касою...

А як «ён» з хаты выходзіў:
«На, хай бароніць ў прыгодзе!»—
Гэтак матуля сказала
Ды штось на шыю ўвязала.

Матчына гэта ахвяра—
З нашых прыдбана папараў:
З роднай вузельчык кудзелькі,
Ў ім—жменька роднай зямелькі.

І вышаў з хаты ваяка,
Ня уздыхнуў, не заплакаў,
Вышаў заціснуўшы зубы,
На тых бітвы, на згубы.

Ведер адно ня ўнімаўся,
Як-бы варожбай займаўся:
Верне дамоў Янка болей,
Ці ўжо ня верне ніколі.

У. ЗАСТАЛІСЯ НІВЫ, СЁЛЫ.

Вышлі роднай вёскі дзеці
Паміраць на белым сьвеце,
Рассяваць па сьвеце косьці
Ураз кагосьці, за кагосьці.

Засталіся нівы, сёлы
На той сум-жаль невясёлы,
Засталіся, ой, сіроты
З горкім горам, з адзінотай.

Не палыне сошка ў полі
З добрай долі, з добрай волі;
Не пачуюць кос пакосы,—
Ржа паесць сталёвы косы.

Ночкай, вечарам, заранья
Маці, ўдоўка выйдзе, гляне,
Выйдзе, гляне—стане досіць...
Просіць Бога... не дапросіць:

«На каго-ж Ты нас пакінуў?
Чаму-ж лепей дамавіну
За калыску, за ліпову,
Ты ня даў нам дзеля хову?»

Для каго-ж Твае законы
Разьвялі на ўсе староны,
Што брат братам ад прадвеку
Чалавек для чалавека?

Як авечак, як агнятаў,
І у хаце, і за хатай
Ты мальбу людзкую любіш,
На што-ж Бацькаўчыну губіш?»

Так лунае ўдзень і ўночы
Той за жалем жаль сіроты
І мальба да ласкі боскай
Каля вёскі і над вёскай.

А за вѣслай, дзе магiлы,
Дзе ляглі, заснулі сілы,
Пахіліўся крыж да крыжа—
Гэты ніжай, гэты выжай.

На крыжох зава якотам
Гаманіць адказ сіротам
Ды пытаньнем страшным страша:
«Га! дзе-ж Бацькаўшчына вадца?»

VI. ПАВОШЧА.

Ноч ня спаўшы, дзень ня еўшы,
Прымадзеўшы, прыкалеўшы,
Меціць куляй, прэцца з штыхам,
Косіць шабляй, мчыцца ліхам;
Вокам, сэрцам ня дрыгне...
Сьмерць яму, або сьмерць мне!

Стрэлы сьвішчуць, дыміць порох,
Зьбіўся ў кучу свой і вораг,
Юшка брызгае у вочы,
Гэты стогне, той рагоча,
Той зваліўся, топча той,—
Не глядзіць—свой, ці ня свой.

Ад крыві зямля чырвона,
Неба чорная заслона
Засланіла, як магiла,
А над ёю сілу сіла,
Ў сполку з сьмерцай, сьмерцай тне.—
Верх таго, хто не засьне.

Гу-га-га! Як бой удаўся!
Вораг дрогнуў, вораг здаўся,
Не прамог, влажыў аружжа;
Як быў дужы—стаў нядужы:
Той уцёк, той у палон
Здаў сябе, як у прыгон.

І вась жніва, што за жніва!
Бокам, сторчам, проста, крыва—
Труп ля трупа, як калоды...
Што за сон, што за выгоды!
Не на сьмехі, не на жарт,
Ката—брат, кат брата варт!

Ціха дрэмле поле бітвы,
Шэпча блізкі лес малітвы;
Выбрыў воўк з сваёй бярогі,
Выць пачаў на ўсе разлогі.
Выць пачаў ў хаўтурны тон,
Зубы скалячы на плён.

А разьняўшы когці-кляшчы,
Ў высі ўсплыў груган злавешчы
І закракаў, як-бы ведаў:
Кра-кра, кра-кра! то-ж пабеда!..
Кра-кра-кра! рыхтуй набой,—
Па пабедзе—зноў у бой!..

18/хІ—14 г.

1914-ты.

Зыходзіш ты туды, скуль ня прыходзяць,
Але сваіх не забярэш сьлядоў...
О год! такіх, як ты, час рэдка родзіць.
О год! ты першы гэткі з між гадоў.

Прыйшоў ня з згоды і свабоды вельдзяй
І—не ўзвялічыць праўду між людзьмі,—
Жыцьцём мільёнаў ты прыйшоў затрэсьці,
Шлях вымасыціць свой трупамі, касьцьмі.

Касьцьлявай зморай з гібелі сталецняў
Ты, як пракляцьце, будзеш вывіраць,
І будзе маці страшыць табой дзеці,
Ды клікаць той—хто ўздумае ўміраць.

«Не забіваці»—ты стрывожыў права,
На сэрца і душу наклікаў цьму;
Людзей на зьвераў пошасьцяй крывавай
Пэратварыў і здаў насьледніку свайму.

Га! Хай-жа льецца кроў, дымаць пажары,
Няхай пад крыжам плача сірата!
Крывавы бог крывавы ахвары
Сабраць павінен з сьвету да чыста.

Аж прыйдзе іншы год з рукою лёгкай
Агледзіны рабіці новых дзён,
Дзе меч нявідзімага бога-Рока
Напіша бяскрывавы свой закон.

18/хл—14 г.

ВЯСНА 1915-я.

Дык вось-жа як прыйшла яна—жаданая вясна—
Ў кароне з зелені і кветак, з пошаптам бяроз!
Ядыная з паміж былых сясьцёр сваіх яна:
Не разьвясельвае душы і ня ўцірае сьлёз.

Ня росы зіхацяцца брыльянцістыя на ёй,
Ня росамі палеткі збожны сьвенціць на зямлі,
А ірдзіцца ўся гарачаю чырвонаю крывёй,
Крывёй палощча ўсходы, што ўзышлі і... ня ўзышлі!

Ня з сонцам вышла блаславіць аратага арбу,
Ня сонцам туліцца да скрыўджаных сяліб і хат,
А грознымі пажарамі распачала сяўбу,
Пажарамі-зніштожаньнем сьвяткуе сьвята сьвят!

Ня выйшаў сейбіт на загон, як ён калісь ішоў,
Каб з верай і надзеяй кінуць зерне на прыплод,—
А сее... от, абш!.. бо сеяць звык ён з-прад вякоў,
Хоць і ня знае, хто пажне, хто зьвесць яго ўмалот.

І хаты майскім дзераўцом ня ўмаіў селянін,
Як прадзеда ўмайвалі, як вучыць абычай...
Спытай: Чаму аб спадчыне бацькоў забыў так сын?
Адкажа: Ведама—жалобу носіць наскі край!

Перапалохана кабеціна з дзяцьмі на шлях
Ідзе штодзень пад крыж і пазірае ў даль;
Прагледзела ўжо вочы,—ўсё-ж надзея тліць ў грудзях,
Праслухала і вушы ўжо, а слухае на жаль...

Дзяўчына, распусціўшы косы, вылецела ў бор
І, прытуліўшысь к дрэву, песню жуткую ця—
Ні-то падладжываючыся падхаўтурны хор,
Ні-то спраўляючы ў бары заручыны свае.

А бусел, што на пірамідах зімку зімаваў,
А лета летаваць у любы край свой прыляцеў,—
Зьдзівіўся, пасмутнеў... сваёй мясціны не спазнаў
І не знайшоў гнязда свайго, што летась яшчэ меў.

Адно балюе балъ зьвяр'ё з сну збуджана ў лясох,
Нажывы на пабоішчах скрозь маючы ўдаволь,
Ды груганы, што костачкі збіраюць па палёх,
Не пашкадуюць, што жылі ў такі ўсясьветны боль.

Дык вось-жа як прыйшла вясна жаданая на сьвет,
Калоцячы, як ліпай, змучанай зямлёй да дна.
Крывёй, пажарам, пошасьцяй—людзям яе прывет,
А наліс на яе агнёвым знамені: В а й н а!

7/vi—15 г.

НОВЫ ГОД.

Са званам пуг, са сьвістам пугаў,
З брахнёй, з грызьнёю ў чаралзе.
Ў той самай цьме, ў тым самым кругу
Стары зышоў, а Новы ідзе.

Ідзе. А вылюдкі марочаць
Маной мазгі адны адным,
Што будзе сьветамі варочаць
І сеяць зьмены скрозь усім.

Што будзе годам пераменаў,
Тым на дабро, а тым на зло;

Сьялым і зрачым неадменна
Таго ня будзе, што было.

Кляцбой, мальбой, дзе хто як мога,
Рабы і іх гаспадары
Карысці ўсякія варожаць,
Якіх ня кінуў ім стары.

А хто каго ямчэй скатуе,
Ахвотна роюць сны свае,
Той на другіх пятлю рыхтуе,
Той сам сабе вяроўку ўе.

Той на таргоўлю выстаўляе
Свае сумленьне і душу,
А той па тым зьвяром спраўляе
За грошы чорную імшу.

За ліхалецьцем ліхалецьце
Так без канца йшло тут і там;
Гібелі людзі на ўсім сьвеце,
Гібець прыходзіцца і нам.

І так з літаньнем пут і пугаў,
З брахнёй, з грызьнёю ў чарадзе,
Ў той самай цьме, ў тым самым мкругу,
Як шоў Стары, і Новы йдзе.

24/хт, — 1912 г.

СЯРОД РАЗЬЮШАНЫХ САТРАПАЎ...

Сярод разьюшаных сатрапаў,
Паганы владзіўшы хаўрус,
Свае таргуюць і чужыя
Табой, няшчасны беларус.

Дыхнуць свабыднымі грудзямі
Ў зірнуць арліна не дадуць,—
На ўзьлёты дум кладуць аковы,
Як на рабоў сьялых кладуць.

Здушылі, збэсьцілі ўсё чыста
У чорнай яве, ў зводных снах,
Што ад прыроды шлях свой мела,
Што к сонцу мела вольны шлях.

На здзек прадажных прарокі
І на гніцьцё у царстве цьмы
Вядуць аплучаныя тоўпы
Пад стогны вечныя турмы.

Над пакаленьнем неакрэпшым,
Над бедным краем-сіратой
Груган з начніцаю сьляпою
Банкет спраўляюць чорны свой.

Таўкуцца душы скамянелы.
Крываваы пот цячэ са шчок,
А ўсьлед над ім і за ім
Імчацца гібелі наўскок.

Нідзе ні ладу, ані праўды,
Званы хаўтурныя зьвіняць...
О Божа! ты хоць заступіся
Ї ня дай да рэшты нам сканаць!

10/VI—14 г.

НА СХОД.

На сход, на ўсенародны, грозны, бурны сход
Ідзі аграблены, закованы народ!

Як роўны йдзі жыхар між роўных жыхароў,
Адай на суд свае ўсе крыўды, сьлёзы, кроў.

Аб вечным катаваньні, здзеку далажы,
І пакажы на курганы і на крыжы.

І аб раскопаных магілах не забудзь,
Дзе груганы тваіх там продкоў косьці рвуць.

Як гналі пот з цябе паны і каралі,
Як гналі проч цары з радзімае зямлі.

І як криваўлюць раскаваныя рабы,
Як ты ўпадаеш з непасільнай барацьбы.

Як Бацькаўшчыну тваю рэжучь на кускі.
Як гібнеш з дзецьмі ты ад катняе рукі,—

Аддаці ўсё на суд, на ўсенародны сход
Ідзі, аграблены, закованы народ!

29/x—18.

ЦАРУ НЕБА ЁЎ ЗЯМЛІ.

За што, о Божа праведны, магучы,
Караеш так няшчасны свой народ?
Чаму на стоги маўчыць Твой гром бліскучы,
На стоги, што да Цябе йдзе з году ў год?

За што над намі даў перамаганьне
Табою створанай бядзе і цьме,
Спладзіўшы быт сірочага кананья
Сыном і іхняй матцы-старане?

Ты пярунамі крышыш горы, скалы,
І пущам гібелі Твой шле пажар,
А нашых крыўд скрышыць, спаліць і хвалай
Зьмяніць ня можаш, Сьвету Уладар!

Зямлю услаў Ты ў моры-акіяны,
Што год разводзьдзем мыеш рэк сваіх,—
Чаму-ж ня змыеш Ты цярпеньняў раны,
З душы і сэрца верных слуг тваіх?

Вачамі сонейка і зор агністых
Агляд Ты робіш дзень і ноч міроў,
І толькі сыцежак нашых камяністых
Ня бачыш Ты, ўсясільны Цар цароў.

Ня бачыш тых магіл, што пугы родзяць,
Магіл расьсеянных, як мак, Табой,

Скуль цені прадзедаў выходзяць
І ўносяць рукі ўвысь к Табе з мальбой.

*

Ты ў цвѣт сваіх нялічаных народаў
Мінуўшчыну і будучыну ўбраў,
А ў нас—караючы чужой свабодай—
Мінулае—і тое адабраў.

Бадзяцца кінуў на нязмерным сьвеце,
Нявольнікамі кінуў нас гібець
За тую веру, што бацькі і дзеці
Лет сотні ў моц Тваю вучылісь мець.

*

Паўзводзіў царствы, даў ім панаваньне,
І над пасадамі ўзьнёс свой пасад,
А нашу Бацькаўшчыну на'т прыстанья
Пазбавіў, выгнаў чэзнуць сярод крат.

Прадаў на глум і годным і нягодным
Усё, што ёсць сьвятым для нас і ў нас;
Мы дома—як ня дома, правам родным
Сваім ня сьмеема пажыць хоць раз.

*

І Ты глядзіш на гэта ўсё, і неба
Тваё маўчыць, як падземелья мур;
Мальбы цяшчасных: долі, праўды, хлеба!
Ты глух паняць, паслаць маланкі бур.

Паімі! пачуй! Сон наш і свой стрывожы,—
Закон і суд свой праведны пашлі!..
Вярні нам Бацькаўшчыну нашу, Божа,
Калі Ты Цар і неба, і зямлі!

||

С Я В Е Ц.

На заўтра, к налечцю
Свой сею загон,—
Ад бацькі прымеціў
Так сеяць, як ён.

Лубянку-сявалку
Дзед сплэў мне даўно,
Ў сявалцы бяз малку
Бурштын-сам жарно.

Знаток сваёй рэчы,
Іду к старане,
Каб вецер у плечы,
Ня ў вочы, дзьмуў мне.

Прывычнае жменяй
Зярняты кладу,—
Дзе болей, дзе меней
Сьляджу на хаду.

Сьляджу, каб абсевак
Ня кінупі дзе,
Бо з ім неспадзевак
Благіх шмат ідзе.

Кулёвай саломай
Дасеў прысьцялю,
Ад злога залому
Слэбу бласлаўлю.

Ляжыце, зярнята,
Ў парадак, у рад,

Усходзьце багата,
Каб сейбіт быў рад.

Абходзь ты наўкола
Рунь, Юр'я сьвяты!
Ты, добры Мікола,
Пільнуй ад слаты.

Дай, хмарка-вясёлка,
Жывучай расы,
Маланкай-агнёўкай
Ня зводзі красы.

Свой град, Градавіца,
Ў пару сутрымай;
Пярун, Грамавіца,
Ў жніво сунімай!

20/x₁—18 г.

ПОЛЕ РОДНАЕ.

Ты і пелікай,
Ты і каменем
Апрыгожылась,
Поле роднае.

Ты і вёскаю,
Ты і горадам
Абнядолілась,
Поле роднае.

З непагодаю
І з няўродаю
Ты змагаешся,
Поле роднае.

Хоць куды, куды
Ты багатае,
Ты і ўбогае,
Поле роднае.

Ты багатае
Горам, сьлёзамі,
Ты убогае
Шчасьцем, доляю.

Аспалелля
Віхры носяцца
Над табою век,
Поле роднае.

Людзі мучацца
Беспрасьветнасьцю,
Праклінаючы
Поле роднае.

Гэй, папраўся ты,
Адмяніся ты,
Разбудзіся ты,
Поле роднае!

1907 г.

З ПЕСЕНЬ ПЯДОЛІ.

Колькі жуткага,
Колькі горкага
Зла ўсялякага
Ходзіць, поўзае!

І як цяжанька
Сэрцу чуткаму
З гэтай брыдасьцю
Сустрэкаціся!

Вось канвой брыдзе.
Шаблі бліскаюць,
Людзі бедныя
Звоняць пугамі.

Вось сіротанька
Пад варогамі

Плача з голаду,
Стыне з холаду.

Там над працаю
Бескарыснаю
Сілы губляцца
Неакрэпшыя.

Там збыдлеўшыя
Брацьці родныя
Забіваюцца,
Рэчкай льецца кроў.

А там дзеванька,
Хлопцам зменьнікам
Ашуканая,
Прэцца к поламцы.

Чутны воклікі
Ўсё хаўтурныя,
Совы толечы
Сьвішчуць радасна.

Эх, і як тут жыць
Сэрцу чуткаму,
Адчуранаму,
Адзінокаму!

1906 г.

З ПЕСЕНЬ МУЖЫЧЫХ.

Гора нам бедным, гора загнаным,
Мучаць нас чорныя долі,
Стогнем пад царам, стогнем пад панам,
Стогнем мы дома і ў полі.

Вечна ня знаем суду і права,
Цёмны народ мы сярмяжны,
Б'емся, працуем сьдэзна, крывава,
Едзе па карку нам кажны.

Нас самавольна земскі карае,
Душыць, саджае ў вадседкі,
Крыўдзіць вураднік, поп абірае,
Воласьць з нас цягне пасьледкі.

Гляньце: паліц'я, войска, вастрогі,
Цэрквы, чыгунка, палацы!—
Гэта наш труд, падаткі, налогі,
Наша мужыцкая праца.

Плача ў няволі край наш радзімы,
Самі-ж ня знаем спакою:
Паляць нас леты, студзіць нас зімы,
Мучыць нас голад вясною.

КУДЫ ТЫ РВЕШСЯ!..

Куды ты рвешся ў зьнемажэньні,
Дзіць нядолі, цемнаты!
Цярпі, няшчаснае стварэньне,—
Цярпець бо толькі ўмееш ты!

Забудзься бацькаўскіх наказаў,
Што шчасьце будзеш колісь мець,—
Як ты радзіўся, ты адразу
Асуджан доляй век марнець.

Цягай ты зрэбную кашулю,
Цягай ты лапаці з зазы;
Зімы ня слухай грозных гуляў,
Ад летняй сыпекі не бяжы!

Працуй ярэмнаю скацінай
На сытых ворагаў тваіх;
Хай сохнуць грудзі, чахне сьпіна,
Забудзься думак удалых!

Цзі схварэлы на работу,
Гаруй, бядуі, як год вялік;
Маўчы, хоць сьлепнуць вочы з поту,—
Замрэ твой, як у пушчы, крык.

Гавораць — ноч, хоць дзень на сьвеце,
І ты з усімі так крычы;
Крычаць: галей! Ідзі галепі,
Крычаць: маўчы! І ты маўчы.

Ідзі, куды нядоля гоне,
Рабі, што скажа ўсё яна;
Будзь рад, калі пад'еў сягонья;
Мучэньня чарку пі да дна.

Павер папом, што там па сьмерці,
За мукі рай мецьмеш свае,
Бо пекла лепшага і чэрці,
Як тут, ня вынайдуць нідзе!

БЯСПУТНАСЬЦЬ.

Дзе сонца, дзе сонца прытульнага трэба,—
Там хмары, там золкія хмары снуюцца;
Дзе плакаць, дзе сьлёзы крывава ліць трэба,—
Там людзі, там людзі жывыя смяюцца.

Дзе песьні, пагудкі прызыўнай дзе трэба,—
Там жалбы там нуднай разносяцца стогны;
Дзе жыць, дзе тварыць жыцьцё новае трэба,—
Там сыплюць магілы, там — сьмерць, пахароны!

З СІРОЦКАЙ ДОЛІ.

Блудзіла сіротка на полі,
Блудзіла, шукаючы долі,
Якой яна зроду ня мела.
І дарма я бядачка хадзіла,—
Забрала сіротку магіла;
Так долі набачыць ня ўспела.
Нічога ўжо беднай ня трэба:
Ні хаты, ні сьвіткі, ні хлеба,
Ні людзкага жалю, прывету.
Ня крыўдзіць жыцьцё ў бяспрытоўны
Сіроткі гаротнай сягонья,
Ўдалі ад няпраўды, ад сьвету.

Сьпі ў вечнай, сiротка, хатулі,
Дзе тата сьпіць твой і матуля,
Ты лепшай ня мела пасьцелі!
Ой, каб ты ў дамоўцы ня спала,
Цябе я, мяне-б ты пазнала,
Мы роўную песьню-б запелі.

Запелі-б так шчыра, балесьне,
А гулка сiроцкая песьня
Па сьвеце нясецца з трывогай.
Мы пелі-б, маліліся сьмела,
Каб наша малітва ўзьляцела
Аж там, аж пад неба, да Бога!

Ў малітве ляглі бы ўсе справы
Якія стварае крываваы
Наш быт у жыццёвым пакосе;
Малілі-б, прасілі, каб болей
Шукаці ня трэ' было долі,
Каб ленеі сiроткам жылося.

1906 г

П Е С Ъ Н Я.

(З народнай).

Каб была я перапелкай,
Каб я волю мела,—
Дзе-б хацела, паляцела,
Дома-б не сядзела.

Ці па ягады ў бор шчыры
Туды, за сялібкі.
Ці ў лес цёмны па арэхі,
Дзе ляшчэўнік гібкі.

Ці ў зялёны луг, дзе рэчка
Ўецца і лялее,
Па каліну па чырвону,
Што ў тым лузе сьпее.

Ой, ня быць мне перапелкай,
Крылейкаў ня меці,
Ні ў бор шчыры, ні ў лес цёмны
Мне не даляцеці!

Найгарчэйшыя у лузе
Ягады каліны,
Найцяжэйшая на службе
Доля у дзяўчыны.

Як я выйду маладзенька
За вароты ў поле,
Палюцца самі сьлёзы
З цяжанькай нядолі.

Ой, крывава палюцца
Мае горкі сьлёзы,
Бы расіца ў летню ночку
З беленькай бярозы.

Плачуць вочы век да веку
Дома і на полі—
Не па добрым чалавеку,
А па добрай волі.—

АБ МУЖЫЧАЙ ДОЛІ.

Ходзяць гутаркі па сьвеце
Летам і зімою,
Ад вашэці да вашэці,
Ходзяць чарадою.

Па балючай, па вячystай
Б'юць усё струне:
Абяднеў мужык дачыста,
Аж чуць-чуць дыхне!

Зьвеў сваю нядолю-долю
У казіны рог,
Цёплай хаты, ўдоваль поля
Крыў бяднязе Бог.

Скарб адвечны—гаспадарку
Пераеў, прapaiў,
Цемнату, бяду на карку
Возіць, як вазіў.

Думкі славы, долі, волі—
Як і ня былі,—
Дрэмлюць недзе ў чыстым полі...
Ўзыйдуць-жа калі?

Трэба злое ўсё растрэсьці,
Сонных разбудзіць,
Трэба новае ўсё ўзьнесці,
Новы шлях адкрыць.

...Ці што знаюць, ці ня знаюць,
Вось, абы, з бяды!
Так пляюць, так адпяваюць
На усе лады.

Чуе ўсё мужык наш гэта,
Чуе кожны дзень,
Ды ўдыхае з лета ў лета,
Ды снуе як цень.

Ой, ня грэе, хоць і сьвеціць,
Месяц над зямлёй...
Ходзяць гутаркі па сьвеце,
Ходзяць чарадой.

1908 г.

Н А В У К А.

Знаем мы навуку,
Знаем не адну:
Дзедаў дзед праўнуку
Перадаў свайму...

Ўстаці рана-рана,
Позна легчы спаць,

Працаваць да п'яна,
Ў поце працаваць.

Што было учора,
Мець ва ўсім гаду,
Сеяць зерне-гора,
Жаць жніво-бяду.

Абіваць парогі
Сыценькім людзям,
Кланяцца у ногі
Злыдням і трутням.

Бяспрышыннай зданьню
Мерыці зямлю,
Віць па прыказаньню
Сам сабе пятлю.

Ў брэдняў верыць кучы,
Ў што ня верыць той,
Хто нас верыць вучыць
Летам і зімой.

Ў родным краю, ў хаце
Быці чужаком,
Праўданькі шукаці
Ў брата кулаком.

І душу і сэрца
Весяліць карчмой,
А як ліха ўпрэцца
Падружыць з турмой.

З Боскага суджэньня
Без пары сканаць,
За ўсе тут мучэньні
Ў пелье мук чакаць.

Гэткую навуку
Знаем не адну
Дзедаў дзед праўнуку
Перадаў свайму.

Д У М К А.

Эх, мой братка, эх, мой родны,
Што так спахмурнеў:
Ці ты збѣўся з пуцявіны,
Ці саўсім ня меў?..

— Якжа мне вясёлым быці,
Якжа ня тужыць:
Доля наша, доля цёмных
Каменем ляжыць.

Глянъ на нашы хаты, вёскі,
На шнуры, на край,
На народ зірні сярмяжны,
І тады пытай.

Столькі тэй крыві чырвонай,
Столькі сьлёзных рэк
Разышлося, разьлілося
Крыўдна з веку ў век.

А заплатай, а падзякай
За мільёны ран—
Ўсё крыжы і насны тыя
Ды нямы курган.

— Ня сумуй, брат! Бліснуць зоры,
Шчасьця ўскрэснуць дні;
Долі, волі ўзойдзе кветка
Са сьлёз і крыві!

1908 г.

ХАЙ-ЖА ВАМ ТАК НЕ ЗДАЕЦЦА..

Хай-жа вам так не здаецца,
Што бяда ўжо і зацісьне.
Знайце, ліха ператрэцца,
І маланкай доля блісьне.

Праўда, поўны сумаў весці
Буйны вецер нам прыносіць,
Што як з гора, як з балесьці
Каля нашых хат галосіць—

І галосіць, і заводзе,
Плача, як па дзетках маці,
Аж-бы крыкнуў: годзе, годзе!
Годзе сэрца жалем рваці!

Але ўсё-ж, хай не здаецца,
Што бяда ўжо і зацісьне,—
Наша ліха ператрэцца,
І маланкай доля блісьне.

1906 г.

* * *

Сумна, сумна жыць на сьвеце,
Жыць ня меўшы долі;
Ой, сумней-жа долю мець,
А ня меці волі!

Дык завабма ў нашы сеці
Яснаворку волю,
Што людзям, як сонца сьвеціць
Ў радасным прывольлю.

Аб нядолі тады пеці
Ўжо ня будзем болей,
І так шчасьце будзем меці:
Воля будзе доляй!

1907 г.

* * *

Можам часта мы плакаць
У вялікай бядзе,
Можам часта мы плакаць
У вялікай нудзе.

Але вьсь-жа такі жаль
Нанясе благі лёс,—
Што хацеў-бы заплакаць,
Дый ня выцісьнеш сьлёза.

ТУТ І ТАМ.

Вы тут гуляеце, панове,
У сытай, п'янай чарадзе,
А там—што робіцца у вьсцы,
І ў думку вам не набрыдзе.

Тут у крыві людзкой скупана
Капейка сходзіць задармо,
А там, у вьсцы ў непацешнай,
Расьце, вялічыцца ярмо.

Тут вы прышлі разьбіць аб чаркі
І чэсьць і славу напалам;
Там горы ўзносяць, рыюць ямы,
Каму?—згадаць пара ўжо вам!

1909 г.

У ХОРАМАХ.

Узносілі муры,
Каб княжыці ў мурах;
Ад зоркі да зары
Купаліся ў ігрэх.

Зьвінела серабро
І золата, і медзь;
На зло і на дабро,
На ўсё—ўсё ўмелі мець.

Ня ў страх ім ноч і гром,
Зямлі, сьвет цэлы—рай;
Кані-арлы віхром
Імчалі з краю ў край.

Салодкі мёд пілі,
Жыць соладка было,
Забылі адылі,
Што йнакш жыло сяло.

9/xi—18 г.

З ДУМАК ЖАБРАКА.

Я чалавечак жабрачай натуры—
Жыць ня судзілі іначай багі.
З выгляду важан я: косыці ды скура,
Не далічуса рукі і нагі.

Важна іду ад парога к парогу,
Спора акрайцаў у зрэбным мяху;
На чалавечую добру ўспамогу
Мушу я меці надзеі крыху.

У дабрадзеяў, або ў дабрадзеек
Грошы ня сьмею шмат вельмі прасіць.
Дайце мне толечы колькі капеек,
Каб мог сабе я вяроўку купіць.

Рэшту прыладаў сабе сам дастану—
Ў лесе асіну, ці дзе які слуп...
Ціж не пацеха пані і пану
Бачыць, як нейкі ўскалышацца труп?!

Глянеш, і воку аж робіцца міла!
Жыў вось людзіна і шчасьця дарос.
Братняе сэрцайка штось ды зрабіла,
Хоць і ня так мо' як баіў Хрыстос.

ІДЗЕ ВЯСНА.

Ідзе вясна... На белым полі ложкаць ці плямы;
Вада цурком цячэ з-пад сьнегу ў долы, ў ямы,
Зьяляюцца ды дзіка гракаюць вароны...
Ідзе вясна... каб быццам сьвет збудзіці сонны.

А будзе толькі з гэтага ўсяе карысці,
Што лес на час—каб скінуць посьле—ўздэне лісьце,
Ды зацьвітуць і адцьвітуць адзін раз лішні
У садзе малажавым яблыні і вішні;

Ўсё тую-ж песьню адшчабеча салавейка,
Малітву адгалосіць сонейку жалейка...
Ах, пражывеш ты, чалавеча, не напрасьне:—
Яшчэ адна вясна ў душы навек загасьне.

1/III—15 г.

НА ПОЛІ ТАЕ.

На полі стаяў бледны сьнег,
Вясна абходзіць поле...
Пакінь у хаце свой начлег,
Устань са сну, саколе!

Паводка б'ецца ў берагі
І ў шляхі б'е нямця,
Яшчэ разгон адзін, другі—
І ложа тваё змяе.

Плачуча шумам сгогне бор,
Пракляцьцем бор заводзе,
На тых нясе свой прыгавор,
Што сьняць на зло прыродзе.

Па небе сонейка дугой
Заносіць круг паволі...
Пакінь начлег у хаце свой,
Устань са сну, саколе!

23/IV—14 г.

З В Я С Н О Ї.

Як зыйшла сьвятая
Вясёласьць васны,—
Цэлы сьвет скідае
Зімавыя сны.

Сэрца шчасьцем б'ецца,
Кроў кіпіць агнём,
Песьня раздаецца:
Болей не засьнём!

Песьня ўвысь імчыцца,
Як гваноў біцьцё;
Кожны весяліцца,
Блаславіць жыцьцё.

Гаманяць народы,
Як тэй пушчы шум.
Колькі тэй свабоды!
Колькі сьветлых дум!

Згінуў сон нягодны,
Дзе не паглядзіш...
Чаму-ж ты, край родны,
Як забіты сьпіш?—

В Я С Н А.

Згінулі сьцюжы, марозы, мяцеліцы,
Болей ня мерзьне душа ні адна,
Сонейкам цёпленькім, зеляню вабнаю
Абдаравала зямельку вясна.

Рэчкі бурлівыя, ўчора санлівыя,
Сёньня усталі, плывуць і бурляць;
Рыбкі шмыглівыя скачуць, купаюцца,
К небу прыветна з вадзіцы глядзяць.

Пушчы паважныя, зімку праспаўшыя,
Радасна песьні зайгралі свае;
Лісьці зашасталі, птушкі зачыркалі,
Сьвішча салоўка і дзяцел клюе.

Поле травіцаю сочнай адзелася,
Вышла скацінка і дружна скубе,
Каля скацінкі падпасьвіч з жалейкаю
Ходзіць навокал ды йграе сабе.

Грай, грай, жалеечка! грай, грай, вясёлая!
Выйграй з вясною і долячку мне;
З пушчаю, з птушкамі, з вольнымі ветрамі
Грай мне аб шчасці, грай аб вясне!

1906 г.

ЗАПЕЛА ВЯСНА СВАЮ ПЕСЬНЮ.

І шумам задумнага лесу,
І шчэбетам птушак шчаслівых
Запела вясна сваю песняю,
Запела на збуджаных нівах.

Выходзіць сялянін на поле,
Зямлю уздымае сахою...
О колькі тэй веры, надзеі!
О колькі сьвятога спакою!

Вачыма расістымі волзіць
Па скропленым потам надзеле;
За думкаю думка снуецца,
Як нітка за ніткай з кудзелі.

Хоць буры і сьцюжы гулялі,
Хоць мор сабіраў сваё жніва,—
Жыве ён, як жыў тут спрадвеку,
Жыве яго хатка і ніва.

Вось дрэмле курган на ўзмежку,
Ігруша шуміць на кургане,—
Расказвае былі былыя,
Мінуўшаму шэпча літаньне.

А жаўранак звоніць над грушай,
Свой кліч селяніну сьвяргоча:
—Сьмялей, беларусе-араты!—
Сьмялей уздымай к сонцу вочы!—

16/iv—14 г.

Л Е Т А М.

Выйду, сяду каля саду
У зацішнай старане
І дзівіцца буду цуду,
Што цуднее ўкруг мяне.

Як для сьвета грае лета
Песьню сьпеўную быцьця;
Бласлаўленьне небам, хлебам
Шле сам Бог, сама зямля.

Звоніць поле доляй, воляй,
Звоніць поле ў каласкі;
Ў буйным лузе зьяюць, граюць
Кветкі, мошкі, матылькі.

Рэчка ўецца і сьмяецца
Да зялёных лоз і вольх,
А ў вадзіцы шыйка рыбка
Шмыгаціць на паплаўках.

Лес адвечны бесканечны
Цягне, цягне разгавор;
Між хвой скачуць птушкі-ўюшкі
І пяюць, пяюць наўмор.

А на небе сьлед цярабе
Сабе сонца залаты,
Сьвеціць, грэе доли, горы,
Ў сэрцы шле агонь сьвяты.

Так для сьвета грае лета
Песьню сьпеўную быцьця...
Чаму-ж мне ў ім стала мала
І пацехі і жыцьця?..

ЎСЮДЫ ЛЕТА...

Ўсюды лета, лета,
Гулі строіць сонца,
Шалясьціць зялёны
Колас на саломцы.

Выйдзі, закрасуйся,
Як зара да ўсходу,
Пакажыся сьвету,
Сьвету ды народу!

І з праменьняў яркіх,
Яркіх, зіхацістых,
Ты сатчы апратку,
Як-бы з кос агністых.

З васілёчкаў сініх,
З муравы зялёнай
Ты спляці вяночак,
Ты слязь, карону.

Ў серабрысты росы,
Бы ў брыльянты тмя,
Ты ўцвяці ўбор свой,
Шаты залатыя.

Зялёнай, зардзіся
Ў славе неразвёўна,
Нібы дэва тое—
Ў казцы каралеўна.

Пакажыся сьвету,
Сьвету ды народу,
Родная старонка,
Як зара да ўсходу!

ДУНУЛІ СІВЕРЫ...

Дунулі сіверы з поўначы,
Кроў касцянала у жылах;
Людзі, багаючы помачы,
Шлі за німаншто ў магілы.

Выскачыў вецер палудзенны,
З ім—і вясеньнія шумы;
Дрогнулі сэрцы разбуджаны,
Ўдарылі ў сьветлыя думы.

Міла цяplo расплываецца,
Лёгка жывёліне ўсякай,
Зеленыя нівы ўсьміхаюцца,
Хмараў на небе ні знаку.

Шаты паўсюды няздзельныя,
Ў песьнях вяліздзень чуваці,
Згінула доля бяспэльная,
Сонца над хатай і ў хаце.

Думалі душы—ўжо вольныя—
Дні ўэшчасьлівасьці блізка,
Дый знаць гаротным бяздольнае
Суджана з роду, з калыскі.

Дунулі сіверы з поўначы,
Кроў касцянае у жылах,
Людзі, багаючы помачы,
Сходзяць бячасна ў магілы.

7/хл—09 г.

У В Ы Р А Й.

Зашумела нудна восень
Шумам лісьцяў, шумам сосен,
Даўшы волю хмурам;
Ажно з гоняў Беларусі
Ў вырай вяліцелі гусі,
Паплылі ў даль шнурам.

Сьледам з выраем, з гусямі
Паляцелі думкі самі,
Сэрца ўскалыхнулі;
Ўскалыхнулі долі плесеньнай,
Азваліся казкай-песеньнай,
Ў смутку патанулі...

Ой, вы, гусі-вырайніцы,
Жыць ня доўга ў чужаніцы,
Зноў к нам прыпывеце,
Зноў вас будуць сустрачаці
Нашы рэчкі, сенажаці,
Наша сонца ў цьвеце.

Ой, вы, гусі-гудзіцелькі,
Не забудзеце зямелькі,
Дзе дзяцей пладзілі,
Дзе вы мясечык страчалі,
Дзе вы зоркі надлічалі,
Плавалі, хадзілі.

Знаю, зложыце тут косці,
Толькі вьлётаеце ў госяці,
Асьвяжыці грудзі:
Вы ня ўмеце йшчэ, гусі,
Выракацца Беларусі,
Як умеюць людзі.

31/x—18 г.

У ДАРОЗЕ.

Цёмна, сумна ў сонным полі,
Як скрозь сіта ймжыць імжака;
Воддаль прэе ў лесе лісьце,
Як шкілет гарчаць галіны.

Скрыгатаюць грудзі больлю,
Сэрца сьсе нуда-вужака,
Звод скрабе ў душы агнісьце,—
Будзіць буднія ўспаміны.

*

Еду, пхнуся бітым шляхам,
Па балоце конь плюскоча,
А ноч крадзеца паціху,
Сыпле чары ўлева, ўправа.

Пхнуся ўдвойчы з жуткім жахам,
Злыдні зіркаюць у вочы..
Ах, хаця-б ня дацца ліху?
Но, мой кося!.. Стой!.. Канава!..

29/x—18 г.

АСЕНЬНІМ ВЕЧАРАМ.

За хатай асеньнія шумы,
Чуць сьвеціцца ў хаце газыніца,
А думы, гаротныя думы,
Плывуць і плывуць, як крыніца.

Пяюць аб мінуўшым памінкі—
Бязрадасны гімн пражытому..
Быцьця свайго бачыш дажынкі,
Падводзіш рахунак былому.

І лічыш, і лічыш паволі
Удачи свае і няўдачы—
Чаго меў на сьвеце найболей,
Чым сьцежку жыцьця абазначыў.

І думка адна, злыбядніца,
Назойліва цісьне пытаньне:
Ці-ж варта было і радзіцца,
Каб толькі цярапець бязустанне?

ПЛАЧА ВОСЕНЬ...

Плача восень за вакном,
Сьлёзы плюскоюць аб шыбы,
Абіяла трывожным сном
Няпрытульныя сялібы.

Плача восень, стогне ў сьне,
З пушчай, з ветрамі галосіць,
Як-бы дзе каго кляне,
Ці аб шчасьці моліць, просіць.

Плача восень ноч і дзень,
Сьлёзы плюскаюць аб вокны,
А па хаце чорны цень
Лазіць, тэ свае валокны.

Гэта ходзіць, бродзіць сум,
Душу мучыць ў сваіх сетках,
І трывожыць скавы дум,
Дум аб шчасьці і аб кветках.

1915 г.

УДОСЬВЕТАК.

Яшчэ певень пець не масьціцца,
Ня згасла ніводная зорка,—
У хаце дыміцца газьбіца,
У хаце ўжо чутна гаворка.

За прасьніцай з мягкай кудзелай
Папрадуха сучыць пры сыценцы,
За нітачкай нітачку сыцеле,
Вурчыць і вурчыць вераценца.

Хоць мілы сон клеіць павекі,
Хоць будзіць пасьцель успамінак,
Дзяўчына сон гоніць наўцекі,
Расьце і таўсьцее пачынак.

*

А ў полі заходзіцца бура,
Разносяцца жалбы і стогны,
Страхою калоціць віхура,
Дождж хвошча на шыбах сыцюдзёны.

Пуцінай брыдзе падарожны,
Куды ён брыдзе, не згадаці,

Пагледкаю сочыць трывожнай
Сьпяжыну ў балоцістай гаці.

Над ім неба з хмарамі вісьне,
Цямрыца дзе вокам ня кінуць;
Няўжож вогнік з хаты ня блісьне,
Няўжож падарожнаму гінуць?

*

Папрадуху зморы абсели,
Ў руках вераценца ня скача;
Галоўку схіліла к кудзелі,
І дрэмле, і сон двіўны бача.

Ёй сьніцца, што знекуля хтосьці
Сьпяшыць у дарозе да хаты,
Што ён так сьпяшыць к ёй у госьці,
Такі малады і багаты.

І ўсьмешка ўсьцьвіла маладая,
І кроў забурліла крыніцай...
Ёй сьніцца... Дый хто там згадае,
Што ўдосьвет папрадусе сьніцца?..

10/х1—18 г.

ВІХОР ЗАГУЛЯЎ.

Гэй, шумна у боры
Віхор загуляў;
Аб сьлёзах, аб горы
Завыў, запяў.

Аж хіляцца сосны,
Аж стогнуць дубы
Ад гэтай жалоснай
Віхорнай кляцьбы.

Вавёркі-грызухі
Заселі ў дуплэх,
Мядзьведзь ад разрухі
Палез у бярог.

А людзі, што бор той
На дровы сяклі,
З душою разьдзёртай
У хаты ўцяклі.

І пуста, і дэка
Пад борам кругом,
Як пометы вялікай
Заплеў хто залом.

Як дзе па пажары—
Жыцця ані чуць...
Касматыя хмары
Па небе паўзуць.

Віхор-жа у боры
Гудзе і гудзе
Аб сьлёзах, аб горы,
Аб людзкай бядзе.

1906 г.

ПА Я Ж Д Ж А Н Е.

Распаўзлася па абшары
Сьцюжым пухам, сьцюжнай марай
Папаўзуха-завіруха—
Злога духа злыбядуха.

Ў полі дымна, ў полі цёмна,
Беспатольна і заломна,
Ні пуціны, ні упыньня,
Як у вечнай дамавіне.

Як у моры, ў белым сьнегу,
Без дняваньня, без начлегу,
Ў бездарожжа, ў бяспрыстаньне
Едуць, едуць паяжджане.

Едуць, едуць, ані сьледу,
Ні праслуху, ніпрагледу,

Ні прасьвету, ні надзеі,
Ўсё ў зацьмішчы, ўсё ў завеі.

Папаўзуха-завіруха
Шэпча, шэпча штось да вуха
Аб музыцы-дудаграю,
Аб пшанічным караваю.

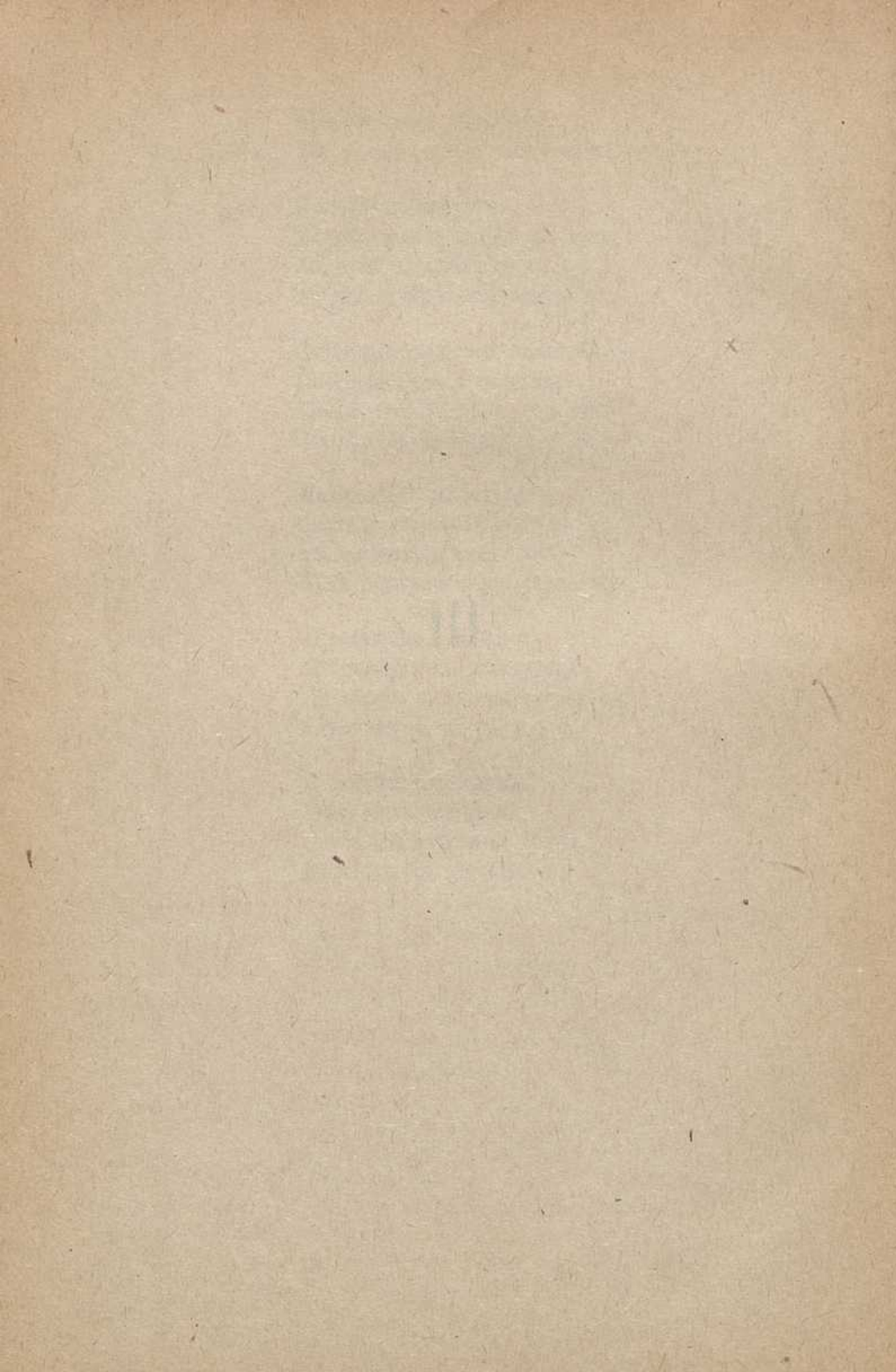
Сьнежным надзячы начлегам,
Пасыпае сном і сьнегам,
Лазам лезе ў сэрца, ў вочы,
Завірае патарочай.

Маладога к маладусе,
Свата к сваціці-пасядусе,
Да закосьніцы закосьню
Жах прытульна прыкаросьніў.

Прытуліліся, як дзеці,
Як галубкі на расьсьвеце,
Як нішто ні знаць, ні ведаць,
І ўсё едуць, едуць, едуць.

А над імі зьбеядуха,
Папаўзуха-завіруха,
Сьнежнай хістаючы вегай,
Захліпаецца ад сьмеху.—

МЛЕЧНЫ ШЛЯХ.

Лёг па небе шлях млечны, шлях вьлепленых зорак,
Паясом-серабром без канца і пачатку,
І цікуе, як месяц, з узгорку на ўзгорак
Пад ім лавіць, мяняючы што ноч апратку.

І гадубіць шлях бледны зямлю яснавіцай,
Сочыць вочак мільёнамі долю людзкую.
То святлей, то мгісьцей зацьвітае, міхіцца,
Сее скрозь ніто сон, ніто яву такую.

Людзі кажуць, што птушкам, зблудзіўшым уночы,
Млечны шлях служыць сьцежкай-пуцінай у вырай.
Яшчэ кажуць, што гэта сьлязінкі сірочы
Замяніліся ў зоркі ды сьвецяць так шчыра.

9/xi—18 г.

З В А Н Ы.

Гудуць званы, з дня ў дзень гудуць мядзяныя званы,
Як стогн, гук-водгульце гучыць мальбою жудзі;
Дрыжыць званіцы мур сьцюдзёны, цагляны,
Дрыжыць званар, надорваныя рвучы грудзі.

Наводзіць гэта музыка нязводны звод нуды,—
Скрабе душу, як сенажаць жалезныя бароны,
Па сэрцу б'е, як дождж па шклянай шыбе ў халады,
Гадуе ў думах сказ бадучы, забабонны.

Ў мазгі залазіць жах, што гэты буйны звон званоў,—
Хаўтурны гэта звон спакоі нямых сталеццаў,
Што гэтая званіца—мерцьвяковы вечны схоў,
Званар—грабар, што косці згортвае па сьвеце.

8/xi—18 г.

СТОНОГАЕ ЛІХА.

Стоногае Ліха-Нядоля
Валочыцца з поля на поле;
А вочы ў яго—што ў начніцы,
А рукі ў яго—чараўніцы.

Дзе ступіць—там кроў выступае,
Дзе гляне—там крыўда сляная
Народы хіне, як калосьсе,
Каго-ж абыймае—смерць косе.

Трымае сьвет цэлы ў парадку,
Ня мае канца і пачатку,
Ня знае граніцы і меры,
Ня гіне ад кос і сякераў.

Так блукае з поля на поле
Стоногае Ліха-Нядоля;
Над ім-жа сам Бог з пяронамі
Дзяржыць страж, спавіты імгламі.

НА ПРЫЗЬБЕ.

Сядзіць на прызьбе бледны дзед
І пазірае сьлёзна ў сьвет.

Старэчай думкай ў даль бяжыць,—
Як жыў, жыве, як будзе жыць.

За успамінам успамін
У грудзі лезе, як той клін.

Шлях не малы прайшоў ў жыцьці,
А йшчэ ці многа перайсьці.

Ўсё разважае на свой лад
І, што збудзіў ўспамін, ня рад.

У думкі прuccа стада мар—
І двор, і пан, прыгон і цар.

Бадзяньні тыя, што ўсьлед шлі,
Па роднай, па чужой зямлі,

І тыя новы ўладары,
Што пручь к яму ў гаспадары;

Ўсё вагыць розумам дзядуль,
І ня здыбе добра зынкуль,

Адно, ад назалістых дум
Што раз, то горшы цісьне сум.

І сам ня бачыць, як расой
Сплыла слязіна за слязой,

З сухім змяшалася пяском
І заблішчала аганьком...

А дзед на прызьбе ўсё сядзіць
І ў дальню даль глядзіць, глядзіць!

30/x—18 г.

А ТЫ, СІРАЦІНА...

...А ты, сіраціна, жыві,—
Як ветрам лісток адарваны,
Ні месца табе на зямлі,
Ні радасці з песень жаданай.

Нясі сваю ношку жыцця
Між наспаў-курганаў магільных,
Бяз веры ў свой цэль, бяз пуцця,
Раскладаны ў жалбах бясьсільных.

Як цень з таго сьвету, ідзі,
Ня знаючы ў долі сірочай
Ні сэрца з дзявочай грудзі,
Ні сонечнай ласкі дзявочай.

Жыві і сні сны аб вясне.
Ды думай адно, сіраціна,
Што нават ніхто ня ўздыхне
Калісь над тваёй дамавінай.

6/x1—13 г.

ДЗЬВЕ ДОЛІ.

Расце бярозка серад поля,
Ўдалі ад лесу, сіратай;
Жыве пясняр з сваёй нядоляй,
З сваёй маркотнаю душой.

Ваюе з бурамі бяроза,
Мароз, слата сячэ яе;
Пясняр з няпраўдай б'ецца ў сьлёзах,
За ўсіх цярыць, для ўсіх пяе.

З бярозкі сьвежыя галіны
Віхор зрывае, копіць ўдаль,
А песьняровы думкі-гымны
Ламочыць крыўда, гора, жаль.

Жыла бярозка, годзе жыці:
Сячэ на дровы дравасек...
Ідзе пясняр пад дзёрн влжыці
Сваю галованьку на век.

Бярозка ў печы ўжо вуглямі...
Дымы пад неба ўжо бягуць;
Памёр пясняр, забыт людзьмі,
А песьню ўсе яго пяюць.

П Е С Ь Н Я.

Там, гэі, на ліпе на расахатай
Птушка гняздо ўе, будзе;
Там, у хаціне, там у пахілай
Маці сыночка гадуе.

Вецер наскочыў, вецер нячулы,
Птушцы гняздзечка раскінуў;
Выгнала доля, выгнала сына
З матчынай роднай хаціны.

Цьвіркае птушка, жаліцца птушка,
Вецер, жыцьцё праклінае;

Плача матуля, плача, галосіць,
Сына ў вакне выглядае.

Там, за хацінай, там каля плоту
Ліпа шуміць у гародзе,
І аб тэй птушцы і аб матулі
Песьню ў нашуме заводзе.

Ходзяць там людзі, ходзяць грамадай,
Б'юцца, ўпіваюцца, скачуць,—
Ані тэй птушкі, ані матулі,
Ані тэй ліпы ня бачаць.

12/x—08 г.

К Р Ы Ў Д А.

Цягалася Крыўда па сьвечце,
Ад хаты да хаты блудзіла;
Тым строіла вечныя сепці,
Тых гнала бяз часу ў магілы.

Ад хаты да хаты йшла з хвалай,
Ўзвьялічвала троны, кароны;
Нявольнікам пути кавала,
Пладзіла сусьветныя стогны.

Здавалася, ноч не праройдзе,
Іржа ня згрызе вечных путаў,—
Аж бліснуў пажар на усходзе,
І дрогнулі рабскія скруты.

І дрогнула Крыўды ўсяўлада,
Разв'ягся скрозь кліч пяруновы;
Апазі кароны, пасады,
З нявольнікаў спалі аковы.

І мілай пацехаі завзяла
І доля і слава людзкая,
Дый толькі знаць слава і хвала
Недаўгавечнай бывае.

Раскованы раб сябе выдаў—
Ня ўзынёся ўвысь дух чалавечы,—
Нявольнік набратаўся в Крыўдай
І ў помач ёй даў свае плечы.

1918 г.

КОЦІЦА КРЫНІЦА...

Коціцца крыніца,
Коціцца далёка,
А над ёй бядуе
Вольха адзінока.

— Ой, плывеш ты, рэчка,
Бурна і прасторна,
А я прыкавана,
Да зямелькі чорнай!

Рэчка адказала:

— Хоць плыву, ня ўстою,
Але берагі мне
Не даюць спакою.

Жалілася вольха
Ветру свайй доляй:
— Ты—свабодны, вецер,
Я жыву ў няволі.

Зашумеў ёй вецер:

— Хоць гуляю вольна,—
Выдзірае лес мне
Вочы беспатольна.

Вольха плача далей,
Плача чалавеку:
— Ты жывеш, як хочаш,—
Я марнею ў зьдзеку.

Голас чалавечы
Вольсе адазваўся:

— Ты йшчэ хоць бядуеш,—
Я-ж—адбедаваўся.

Ты хоць ажыўляеш
Выгляд свой вясною,—
Я сплю адналькава
Летам і зімою.

19/УП—13 г.

С О Н.

Заглянь, сыноч, у соньнік,
Сон мела я пусты:
Прысьніўся мне сасоньнік
Такі густы, густы.

Па ім ішла я, ўночы
За мною зводы йшлі
І зазіралі ў вочы,
І ціснулі к зямлі.

Шапталі штось над вухам,
Спляталі плот з імгліц,
Абхутывалі пухам
Сасонічых ігліц.

Вадзілі па канавах,
Заломах, бадылёх,
Па хворастах крывавых,
Распаленых вуглёх.

Далей, вялі адтуля
Між пнеў гнілых кам'я,
Дзе сьпіць твая бабуля,
Дзе маці сьпіць мая.

Кіўнулі на аблішлы
Сплясьнеўшым мохам крыж,
Захіхаталі сіпла,
І счэзьлі недзе ўзвыж.

За імі і сасоньнік
Захіхатаў глухі.
Дык глянь, сынок, у соньнік,
Што значыць сон такі?

8/xi—18 г.

ДЛЯ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ.

Я ўзноў заснуўшую было жалейку
Бяру і пробую ў ёй галасоў:
Ці хопіць сьветлых, звонкіх думак-слоў,
Ці гладка пойдзе песня-дабрадзейка?

І пачынаю йграць з трывогай нейкай,
Хоць песня, як і з даўных б'е часоў,—
Зьвініць, як вецер паміж верасоў,
І ў перагонкі рвецца з салавейкай.

А ўсё-ж, як тамка сваякі-суседзі
Яе паймуць, хацелася-бы знаць,—
Ці блаславіць, ці ўтопчуць гідка ў гаць?

Адно, снуючы з сумам па прасьледзьдзі,
Я голасна йграць буду ў тайным брэдзе,
Для Бацькаўшчыны-маці буду йграць!

1918 г.

БАЦЬКАЎШЧЫНА.

З зямлёй і небам зьвязывае мяне ніць—
Не разарваная веквечна павуціна:
Зямля мяне галубіць, як вернага сына,
А сонца мне душу ня кідае туліць.

Яшчэ ў калыцы я наўчыўся з песень сьніць
Аб гэтых блізкіх мне, а цесных так, мясьцінах:
Што роднай нівы я мільённая часьціна,
Што зоркі роднай ў сэрцы мне іскрынка тліць.

Так Бацькаўшчыну я здабыў сабе бяз злосьці,
Узрос з яе й чужых з яе ня скінуў косці,
Грудзьмі тулюсь к ёй, як да матчыных грудзей.

І калі здзекваецца нада мною хтосьці—
Над Бацькаўшчынай здзекваецца ён майёй,
Калі-жнад ёй—мяне тым крыўдзіць найцяжэй.

1915 г.

П Ч О Л Ы.

Мой сад калодамі абведзен мёдных пчол,
Што гаманяць, як неўгамонныя музыкі;
Іх з лета ў лета звоняць звончастыя зыкі
І далятаюць да блізкіх і далніх сёл.

Я дбаю аб вульлех,—куру, сьвянчу наўкол,
Запасу ў восень мёду кідаю вялікі,
Сьляджу зімою, каб чарвяк ня ўбіўся дзікі,
Вясною шчыра надчышчаю верх і дол.

Але як дойдзе час выходзіць рою ў сьвет,
Ён не садзіцца, дзе назначу я пасадку,
А коціцца, чужы дзе зацьвітае цьвет.

Або як мёд пайду я падглядаць у кадку,
І тут бяда—ня ўсё ў парадку і даглядку:
Як рой, і мёд падгледзіў ўжо сваяк-сусед.

7/x1—18 г.

НАША ГАСПАДАРКА.

Спрадвеку мы у родным краю гаспадарым,—
Свае загоны сеем, пасьцім статак свой;
З надзеяй сустрачаем выраі вясной,
З надзеяй ўвосень іх праводзім над папарам.

Спрадвеку ходзім пад панамі і пад царам
На недруга й на бліжняга свайго вайной,
Хоць нам за нашу кроў падзякаю адной—
Крыжы і хаты нашы скошаны пажарам!

Так гаспадарым мы і дома і за домам,
Усё ждучы пацехі з севу і жніва,
Ждучы дарма, як летам жджэ расы трава.

Чужы і свой хлеб станавіцца жорсткім комам
І душыць кліч: ці доўга будзе нам заламам
Варшава панская і Масква? *622*

7/xi—18 г.

Ч А М У?

Няма для духа вольнага граніцы, меры,
Гдзе-б ён сягнуць ня сьмеў, гдзе-б ён не узлугаў;
У хаосе быцця, у цьме ўсясьветных зьяў
Ён ня ністожыцца, ў сябе ня губіць веры.

Яму да тайнаў душ і сэрц адкрыты дзьверы,
Ўсё тое спазнае, што бег сталеццяў не спазнаў;
Як фэніке з попелаў, узносіцца з канаў,
На дно якіх яго сьпіхаюць цемраў зьверы.

Магучы, векавечны, створан з сонц мільёнаў,—
Гром, пяруны ў руках трымаць, спыняць ня слаб,
Хоцьбы ў вагні кіпеў, ў віхрох марозаў заб...

Аднак, чаму-ж ты там нішто, дух няпрыгонны,
Дзе дружна звонячы ў кайданы ўсімі тоны,
Крывёй, пажарамі частуе раба раб?

МАЁ ЦЯРПЕНЬНЕ.

Маё цярпеньне, мой крывавай боль—
Што значаць перад мукамі мільёнаў,
Дзе безнадзейны стогны родзяць стогны,
А сьлёзы грызучь вочы ўсім, як соль!

... дух мой ўзносіцца пад неба столь,—
... мой аб мур, там б'е паклоны,
... л мой гэты ўздых шалёны...
... л перад малітвай сьвету—воль!

І веру я, што я нішто ў быцці—
Іначай думаць не дае сумленьне.—
Аднак, таму-ж здаецца мне нязьменьне,

Што меж майму цяргеньню не знайці,
Што так вяліка мне яно ў жыцці,
Як міліянаў разам ўсіх цяргеньне!

3/1—15 г.

ТАВАРЫШ МОЙ.

Ідзе за мной у след кашцісты, бледны труп,—
Як цень—за мной, пры мне, куда я ня ступлю;
Ці я устану, ці ў пасьцелі мёртва сплю—
Са мной заўсёды ён, заўсёды гэты жывы слуп.

Вакруг мяне пабудаваў жалезны зруб,
Ператварыў ў турму бязмежную зямлю,
Садраў чупцё—ці я цяплю, ці не цяплю,
Здушнў вужача грудзі ў сто сталёвых шруб.

Таварыш шчыры мой, люблю, люблю цябе!
Ні час, ні чалавеча злосьць цябе ня зьесьць;
Ты—пасланец мой, ты—сама аб шчасці вельць!

Цябе, мой труп, я ў сьне і ў явы барацьбе
Ня кіну, як ня кінеш ты мяне ў жалёбе...
О, часць табе; маё ты Адзіноцтва, часць!..

20/1—15 г.

СЯРОД МАГІЛ.

Сярод магіл, на плечы ўзняўшы крыж свой, стану,
Як пасланец з магіл ад сьпячых там прарокаў,
І ў даль сягну, дзе толькі можа сягнуць вока,
І скрозь туды, дзе вольнай думкаю дастану.

І кліч пушчу скрозь ад кургану да кургану,
Як віхраў лёт па ўсёй бязмежнасьці шырокай,

Кліч-заклінаньне векавечнага зароку,
Што ў гусьлях толькі драмле, ў песьню ўчараваны.

Прадсьмертнаю кляцьбою каваючага раба,
Малітвай грэшніка, зарэзаўшага матку,
Зьвярнуся к сонцу, сонцу без канца й пачатку.

Хай спаліць мне душу, як ствол разьбіты граба.
Хай вочы высмаліць, як кветку ў лілі слабай,
Але і крыж мой спапяліць хай напарадку!

15/II—15 г.

Н А С У Д.

На суд вам, кніжнікі, сябе я аддаю,
Судзіце па стацьцёх, як піша ваш закон;
Было-ж жыцьцё мне—узаконены прыгон,
Хоць я ня даў вам і ня дам стаптаць душу сваю.

Мінаў я вашу фарысэйскую сям'ю,
Мяне ня збэсьціў вашым ідалам паклон,
Калі-ж з грудзей і вылятаў пракляцця стогн,
То кляў я сам сябе і мук зваіх зьмяю.

Нічым грашыць ад вас грашнейшым я ня ўмеў,—
Піў чарку крыўды і цярпеньня—ўсё да дна,
І не спаганіла мяне аблуда ні адна.

Адзін грэх толькі лёг мне на душу, як леў,
Праступак, судзьдзі, мой: я сэрца, сэрца, меў!
Але ці-ж гэта так страшэнная віна?—

20/1—15 г.

Н А Ш Л Я Х У.

Ляжыць, уешца ў бел-сьвет, як вужака,
Стары, утопаны вягамі шлях,
Сьнючы былыя сказы, небарака,
Што перачуў на змучаных грудзях.

Бяровы—плачкі сумныя—павісьлі
Абапал, як нямая варта-страж,
Ня дбаючы чаго стаяць, скуль выйшлі.
Адно ківаючы на шлях—ты наш!

А вецер ім блзбожныя напевы
То ціха шэпча, то гудзіць, як зьвер,
Галубячы, цалуе іх, як дзеваў,
І кліча іх на радасны бязмер.

Паміж бярозаў—плачак гэтым шляхам
Іду я з ношкаю разбітых дум,
Адзін іду, а падганяе тайным жахам
Прыяцель верны мой—бяссьмертны сум.

Я—шлях, якому век няма спакою
Ні ў чорны дзень, ні ў месячную ноч,
Пасьвечаны надбалаю рукою
Жалобнае жыцьцё вясыці апроць.

Я—тая плачка сумная—бяроза,
Увосень абгалочана з лістоў,
Дрыжачая зімою ад марозаў
І ад бушуючых разыюшаных віхроў.

Я—вецер той, што сьлёзна ў сонным полі
І ў буйным лесе вые сіратой,
Начлегу не знаходзячы ніколі
З сваёю горка-жаласнай журбой.

Іду па шляху я і пазіраю,
Як сьфінкс, у сьфінксаву нямую даль,
І не знаходжу мукам сваім краю,
І сіл ня маю вырваць з сэрца жаль...

Закальхаўся ястраб быстравокі,
Між небам і зямлей, як лунь, завіс—
Мяне і дзень мой сочыць адзінокі,
З насмешкай мерачы вачамі ніз.

О, каб ён вылушчыў душу мне з цела
І затрымаў на хвілю у высях,
Каб раз, адзін раз толькі паглядзела
Адтуль, з-над сонца, на зямны свой шлях!

27 I—14 г.

З ВЯЧЭРНІХ ДУМ.

Як нябеснае згасьне за лесам святло,
А ноч крыльце распусьціць на ўсёй Беларусі,
Штось мне шэпча: ідзі! Я іду за сяло
І на ўзгорку пад крыжам паклонным саджуся.

Счараваны вячэрняй глухой цішыной,
Прыслушаюся шэпту далінаў і гораў;
Недзе-недзе губляюцца ніла са мной
Задуманыя вочы ў нязгледным прасторы.

Тонуць думы ў спакоі трывожна-святым,
Над зямлёй расплываюцца з сумнай цямырай
Аж да высі, што макам мігніць залатым—
Міліёнамі зор без канца, без граніцы.

Ночна-сонная даль мае мову сваю,
Былі зьяўныя шорахам тайным (складае,
Песьню з небаў снуе—праслаўляе зямлю;
У песьню лучыцца гэту душа маладая.

Аб квяцістым зямнога жыцця харакстве,
Аб праменьнях, што долю галубяць людзкую
І аб з сілай благою пабеднай бітве
Чую голас прарочы і ў думках мяркую...

Гледзячы, як загон наш калосьсямі сьпеў,
А сявец яго радасна з сонцам сваіўся,
Песьню далі і неба так сама я пеў,
А калі?.. Знаць, тады, як яшчэ не радзіўся!..

6/VII—13 г.

НА ВУЛИЦІ.

Блудзіў на вулицы я тэй, дзе сустрачаў яе,
Яе—ня ўцямялю—шчасьце ці сваё мяшчасьце...
Час быў такі, калі ўжо першы певень устае,
А злодзей смела з ложа выпашае красьці.

На небе месяц бледны, як нябошчыкавы твар,
З-над воблакаў сьцікаўся, быццам-бы ён шляху
Свайго ня мог знайці паміж расплаканных; там хмар,
Ці, каб стуль не зваліцца, блукаўся так з страху.

Паволі горад на сябе ўскладаў аковы сну,
Святло ў вакнох адно ўсьлед за адным канала;
Дзе-не-дзе ржавы ключ пужаў скрыготам цішыну
Ды спозьнена навозка дзіка ляскатала.

У дроце, што паміж слупамі віўся густа ўдоўж,
Як-бы напята былі там людзкія жылы,
Гудзеў, заводзіў вецер, бы на дроце рэзаў нож;
Як вісельнік, выў, вырваўшыся з-над магілы.

Здалёку, ад чыгункі данасіўся сьвіст—выцьцё,
Ўпіваючыся ў сэрца выгачанай сталлю,
Як-бы з тым сьвістам адлятала шчасьце і жыцьцё,
Ці гінуў нехта наймілейшы там—за дальлю.

Аб сыцены рэха стувалася ад хадзьбы маея,—
Пагляны мур сачыў за мною бязупыну;
Цень ад лятарняў мой ўсё то даўжэй, то карацей
Выцягваўся, дваіўся, то зусім дзесь гінуў.

Лічыў за крокам крок я й пазіраў ўвакруг, як здань,
На заміраючы да заўтра горад грэшны,
І чуўся я, як здрадай схопленая ў клетку лань,—
Такі бясьсільны, пазабыты, бязупешны!

За думкай думка жалам сьвідравала галаву:
Што ёсьць, няма,—судзіў суды і перасуды,
І думаў ўсё: зашто, паншто сябе на часьці рву,
Калі за гэта маю толькі камяў груды?

Так сноўдаўся на вуліцы і самэгараў ў сабе...
...Іду і чую: туж з-за муру, ў сутарэньні
Рагоча музыка, як сумашэдшая ў кляцьбе,
Пад музыку—бражджаньне ног, грудзей хрыпеньне...

І жутка стала!.. Ёсьць-жа яшчэ людзі на зямлі,
Што могуць дзіч сабой зьмяніць і весяліцца,
Ня бачачы сваіх бяспутнасьцяў, што іх змаглі
І душаць адусюль, як зьмеяў навальніца!

З нявольніцай нявольнік тут танцуе на забой,
Пад здэекам рабскія свае сагнуўшы шыі,
А там, на акрываўленых палёх крывёй людзкой,
Нявольнік для нявольніка грабіцу рые.

Стыд спанаваў мяне, што я на вуліцы тэй быў,
І аддаваўся нейкай візы ўсёй душою,—
Тым горкім думам аб сабе і сэрцу тым, на здзіў
Так заўладаўшым маім сэрцам-сіратаю.

15/II—15 г.

Б Е Ч А Р.

Мой вечар, знаю, блізка, недалёка—
Ёсьць раница—павінны й вечар быць,

Але ня счэзну я з-пад долі вока—
Дзень, вечар, ноч, а трэба, буду жыць.

Зямлі і сонцу нізка пакланюся—
Я сын зямлі, і сонца вольны сын!

Як з братам, з ветрам шчыра абыймуся—
Я—ветру, а мне вецер друг адзін.

Сум вечны пасаджу свой на пасадзе—
Ён заслужыў даўно ў мяне на трон,—

Ўзлажу карону з сьлёз яму ў парадзе—
Така карона ўсіх важней карон.

Слугой яму призначу адвіноту—

Яна сама вярнейша з слуг.—бяз здрад;

Асьветлю хорам сваіх дум яснотай—

Дум шмат я маю, ах, як шмат, як шмат!

Душы дам волю, заручуся з песняй—

Душа і песня—сьвет мой, скарбы ўсе мае...

Хай раніца жыцця майго ускрэсьне,

Хай вечар мне жыцця ноч дае!

4/11.—15 г.

М О Й Ц Е Н Ь.

Як прыйдзе дзень майго збаўленьня,

З крывавых церняў вызваленьне,—

А веру, прыйдзе гэтакі дзень,

З імглы адвечнасьці паўстане

І крыжам стане на кургане

Майго жыцця бясьмертны цень.

Бяз воч, без косьці, жыл і сэрца,

Сам крыж, на крыж ён абарэцца,

І, ўвесь удумаўшыся ў даль,

Сачыць пачне ўвесь ад пачатку

Мой шлях, якім шоў даастатку,

Які мне толькі кінуў жаль.

Сачыці будзе, як арліца

Дабычу сочыць над крыніцай.

Чаму з жыццём ня ўмеў я жыць;

І наракаць, клясьці ня будзе.

Што я, што мне зрабілі людзі,

Ня будзе плакаць ён і выць.

Ня будзе нават уздыхаці,—

Адно мо' вырвецца пракляцьце,

Якім я жыў ад малку лет,

Адно сам аб сабе цень скажа

Крыжом, адвечнай сваёй стражы:

Каб не радзіўся лепш на сьвет!..

Н А Ш Т О?

Нашто губляць парывы чыстыя
Таёмных дум сваіх, сваёй душы
Для тых, што стончучь іх бязлігасна,
Ці высмакчучь з цябе іх, як вужы?

Нашто трывожыць сэрца беднае,
Жаданьнем ласк, сардэчнага цяпла?—
Ўсё роўна збэсьцяць тваё сэрцайка,
Сьвятое вырвучь з яго ўсё да тла.

Нашто, як жабраку, вымаліваць
Ўсё тое, што ты заслужыў жыццём?..
Знай, доля к тым не прысудзіцца,
Хто жабранінай тоніць дзень за днём.

Ізі праз сьвет з вачмі адкрытымі,
Ў грудзёх гадуў, як сталь, і моц і гарт,
Глядзі ўвакруг свабодным сокалам.
І крэпка знай, чаго ты ў сьвене варт!

Не паніжай сам духа вольнага
І ў паніжэньне іншым не давай;
Над рабскаю таўпой асьлепленай,
Над злом зямлі у высь, да зор сягай!

15/11—15 г.

С Ь М Е Й С Я!..

Ха-ха-ха-ха! Будзь весел, кінь хныкаць.
Ўпіцца кроўю сваёй не спадзейся!
Можаш сэрца рваць, выці і клікаць,—
Можаш з сэрца свайго молат выкуць,
Толькі ўдарыць ня сьмей ім, а сьмейся!

Сьмейся сьмехам-счэньнем праз скрогат
Перадсьмертны зубоў і расьсейся
Ў гразь жыцця, ў пекла Дантава рогат!
Каб аж косці ўстрасаў дзікі дрогат,—
На папеху сыяпой дзічы, сьмейся!

*

Вырвай з сябе жыду па жыле,
Ві ў вяроўку, ў пятлю і навесься,
І пакуль у зямлю не зарылі,
Хоць дух будзе шыпець у бясьцільлі,—
На сваіх вісі жылах і сьмейся!

Сьмейся сьмехам - скавытам вядзьмачым,
У віхровым пасьвісьце разьвейся,
І над сьветам разьбюшаным, сьпячым,
Над жывымі трупамі і плачам
Ты лунай, вочы рві сабе... й сьмейся!

*

Ха-ха-ха-ха! Душу сваю выні,
Палажы на далонь і надзейся,
Што павераць табе, што ня згіне
Уся прысяга твая ў чорнай ціне
Перасудаў людзкіх... Ха-ха! сьмейся!

Сьмейся сьмехам-хрыпеньнем быдліці
З перарэзаным горлам і грайся
У гэтым храпе скрозь стоги і пракляцьце,
І не важа да сэрца ўздыхаці.
Ласкі ждаць... Хоць крывёю, а сьмейся!

3/1—15 г.

У БЯССОНУЮ НОЧ.

Ах, як страшна мне гэта бязсонная ноч!
Сколькі мукі, цярпеньня прыносіць з сабой!
Я змагаюся з ёй, ад сябе ганю проч,
Дый самлела ўпадаю з сваёй барацьбой.

Разарваў-бы, здаецца, я грудзі свае,
Сэрца-б вырваў і кінуў на уцеху ўрагом...
Дайце сьмерць, хай ня чую, што ноч мне няе!
Дайце сілы!.. О, Божа! Нікога кругом!

Ах! што гэта?—Раскрылася неба й зямля,
Рай і пекла змяшаліся ў процьму ў вадну,

Здань за зданью паўзе, кожна здань—як змяя,
Тая прэцца уверх, тая цісьнецца к дну.

Абняліся з сабой у шалёну гульню,
Вочы прыскам зіяюць, з губ коціцца дым...
Гэй, дружкі, што сьпіце? Дайце жыва агню!..
Скуль іх столькі ўзяло, што ім трэба усім?

Путы звонка бражджаць і ўгары, і ўнізу,
Жутка вісельні граюць, сьлізгоча пятля;
Той абліўся крывёй, той сьцірае слязу...
Што за людзі—зьвяр'е?! Ах, якая сям'я!

Мілы братка ты мой, ці ты жыў, ці памёр?
Што так плечы сагнуў, як нявольнік дрыжыш?
Грудзі ўпалі твае, рукі цягнеш да зор,
Над табой, прад табой, ах, які чорны крыж!

Служка польскага пана, твой брат і мой брат,
З бізуном над табою, як кат той стаіць..
Божа праведны, Божа! над братам, брат—кат!..
І за што-ж катам той, а той гэтак цярпіць?

А што тут? Разам тут і дзяўчынка-краса...
Я галубіў калісь... Твар чаму твой бляды?
Пакрываўлены грудзі, збытаная каса...
І чаго-ж, і зашто ты папала сюды?

Брат, поэт! і ты тут—як быдлё, ў ланцугох...
Дзе свабодны твой дух, што ня рвеш ты кайдан?
Божа! Золата йскрыцца ў кастлявых руках...
Песьняй роднай таргуе, як коньмі цыган.

Адбіваючы тут-жа паклоны плашмя,
Нейкі нехрысьць крапідлам махае, пяе
Ды шыпіць, як гадзюка, Хрыстова імя,
І за золата гэта імя прадае...

І там здань і тут здань, закружыліся ў круг,
Кругам труцень у бляшках бліскучых спавіў,
Усіх іх у жалезны ржавелы ланцуг,
Сэрцы рве і грызе, шнурам шыі здавіў.

Цень пры цені, над ценьмі той крыж у крыві,
Чорны крыж, як-бы змора лунае ў высі,
Як-бы змора вісіць... Стогі адно: не даві!
Ня губі, да Хрыста сьцежку дай, данясі!..

Разыграліся гурмай за зданяю, здань,
Як вузакі ў гаршку мятусяцца яны,
Песьню вышюць хаўтурна: ты ляж, а ты ўстань!..
Здалі чутна. павоўчаму вышюць званы.

І пачатку няма і канца ім няма!..
Ці тут ява, ці сон?., Проч вы, здраднікі, проч!
Ах, скарэй-бы дзень вечны, ці вечная цьма!
Яна згубіць мяне, бессанлівая ноч!

20/vi—13 г.

ЎВЕСЬ ДА ДНА...

Ўвесь да дна трэба вышціць свой келіх жыцця,
Ці з вадой жыватворчай, ці з ядам;
З роўнай меркай чакаць вечнаці й нябыцця,
Заадно абыймацца з анёлам і гадам.

Не мяркуйся свой быт давясці да канца,
Ня скрывіўшы ні каплі душою,—
Не сягоньня, то заўтра ўпрагуць малайца,
Запішчыш і здружышся з таўпою.

Днём з агнём не задумай ты праўду знайці,
Паспытаць, што за смак гэтай праўды,—
Бо што зробіш, як знойдзеш, ты з ёю ў жыцці?
Сам спужаешся гэткай знайды!

Хтось там сказа, што церні нэ шляху ляглі,
Што сіратам дзьме вецер у вочы,—
Ну, дык будзь цернем сам, будзь сын верны зямлі,
Віхрам будзь і бушуй сярод ночы!

Кажуць, кветку стаптала быдляча нага...
Няхай топча, і ты рабі тое;

Сам Анцыхрыст ня пойме, што нельга, што зьга...
Ты ня стопчаш—цябе стопчуць ўдвое.

Мо' захочацца сэрца, каханьня, пяшчот...
Плюй, бо йнакш аплююць і самога.
Ліжы золату рукі і карк гні. як скот,—
Купіш усё: сястру, брата і бога.

З сонцам, з зорамі ўдумаеш збратацца. жыць,
Вольнай птушкай лунаці па сьвечце...
Сьмейся!.. Лепш вось старайся ты з катам здружыць,
Калі горшых ня хочаш пуч меці.

Бачыш, косыці па полі збірае груган.
І твае тае калісь збіраць будзе...
Дык жыві-ж з сабой сам ці цвярозы, ці п'ян.
І з людзьмі так жыві, як і людзі.

Ўвесь да дна выпівай чорны келіх жыцця,
Ці з вадой жыватворчай, ці з ядам;
З роўнай меркай чакай вечнаці й нябыцця,
Заадно абыймайся з анёлам і гадам.

4/II—15

БЛІЗКІМ І ДАЛЁКІМ.

Вам, цемратворцам блізкім, далёкім,
Шлю свой прывет і ласку ад сэрца;
Дзякуй шлю вам, шмялём сьлёнавокім,
Дзякуй! хай далей моц ваша праціца!

Піце, смакчыце кроў маю з жылаў,
Будзе хай сьліўням, піяўкам завідна,
Рыйце, капайце брату магілу,—
Вам толькі гэткай працы нястыдна!

Можаце рыці, віцца, кусацца,—
Мне ўжо ня страшны рык ваш зьварышы;
Вывіце жылы, сэрца ня дасца,
З вашай крывавай вырвецца ціны.

Мне ўжо нястрашны крыўды аковы:
Любасьці братняй ясным пажарам
Кіну у попел цемры асновы
Гніць пад нагам! лозным папарам!

Жыў і бяз вас я, жыў і між вамі,
Толькі як воблак быў я свабодны,
Спутаць ня даўя дум ланцугамі.
Не аплуціў іх сьвіст ваш нязводны.

Дух мой свабодна з вашых цянётаў
Выйці здалее к лясасьці божай.
Не апаганен выйдзе з балота,
Далей, к высотам, шлях свой праложа;

Далей, дзе йшчэ беларуская думка
Зоркаў сьгнуці часу ня мела,
Дзе толькі злосна чорны птах крумкаў,
Дзе хітры зьвер панашыўся сьмела.

Дзе торг з адвечнай праўды зрабілі,
Сьлёзамі ўткалі радасьць і шчасьце.
Дзе толькі сонца звод не асіліў...
...Сонца ня вашай чэрні раскрасьці!

Славу маю ня вам, падваротні,
З гразьцю мяшаці хлысьцьбай падлыжнай,—
Сам я судзьдзёю! І прышлых лет сотні
Выдадучь суд свой правы, ня кніжны.

Вы мне маіх год не гадавалі.—
Летаваў сам я, зімку праводзіў;
Віхры і буры сілу давалі,
Крыльце даў новы промень на ўсходзе.

А хоць бяз часу ўдасца вам нетрай
Вычасаць гроб мне, косьці скрышыці.
Я не памру ўвесь, як ня мруць ветры,—
Будзе пракляцьце вам усім жыці.

Цень з таго сьвету ўстане мо' ноччу,
Прыдзе пад вашы сховы гнілыя
І засьмяецца грозна у вочы,
Аж ваша хаўра гібельна ўзвые.—

12/VII—11 л.

М А Я В Е Р А.

Ня веру ідалам паганым,
Што выразаюць разьбяры,
Бажкам ня веру маляваным,
Што мажуць фарбай маляры.

Ня веру купленым прарокам,
Што з кавальніц за грошы лгуць
І сочаць прагавітым вокам,
Скуль больш чырвонцаў ім нясуць.

Ня веру ў фокуснікаў пуды
Усіх народаў і вякоў,
Што ўход пускаюць хітра ўсюды
Туман на цёмных сьлепакоў.

Ня веру ў каменны багоўні,
Ў людзкой асьвечаны крыві,
Дзе толькі вяжучь, бы ў прыгоне,
Жывому духу ланцугі.

Ні за якую плату, меру
Ня дамся гэтай варажбе...
Ў народ і край свой толькі веру
І веру ў самага сябе.

ПЕСЬНЯЙ ТОЛЬКІ.

Песьняй толькі на сьвеце жыву я,
Праз яе тапчу толькі расу;
Пасьцігаю, як ёй запаную,
Недасьціглую быту красу.

Са святламі бязмежна ўсясьвету,
Як святло сам. лунае мой дух;
Аглядаю міры, як у сьне тым,
І жыцьцё абыймаю ўвакруг.

Над душамаі, што шчасьця даўно весьць
Загубілі з адвечных нягод,
Я тварыў-бы нягадаму повесьць
Вечных радасьцяў, вечных ясот.

Пяруны залатыя хапаў-бы,
Што у хмарах бушуюць агнём,
І страламі народны дух слабы
Развагнаў, натрасаў-бы, як гром.

Млечны шлях, што нябёсны дзядзінец
Засьцлаець, я-б зьняў на зямлю
І масьціў-бы ім новы гасьцінец
Цераз родную ніву сваю.

Сонца ўзяўшы агністае ў рукі,
Што гарыць над бязьмерам палёў,
Я на млечным тым шляху бяз мукі
Чалавека да шчасьця-бы веў.

Гэтак песьняй мой дух маладзіцца,
І на сьведзе жыву толькі ёй,
Хоць пішу кроўю гэтыя страніцы,
З свайго сэрца гарачай крывёй.

20/VII—13 г

ПЕРШЫЯ ПЕСЬНІ.

Першыя песьні—першыя чуткі
Шчасьце зазнаці хапэнкі нясьмелай,
Першыя думкі вольнай мінуткі
Птушкамі вымкнуць на сьвет гэты белы.

Што іх чакае, што іх спаткае,
Чым блаславяць маладога музыку:

Ці прыгалубіць ласка людзкая,
Ці заплююць яго сьмехам, прытыкай?

Грошы за песьню рэдка хто плаце,
Часта абкінуць нямілым нагледам:
Песьня паэту ўсё тут багацьце,—
Цешыцца, плача ў песьні з народам.

Што людзі скажуць, што зробіць з песьняй,—
Бог з іхнім судам, насьмешкай, пахваляй!
Зганяць—дык будзе трохі балесьне,
Выхваляць—шчасьце хоць раз-бы спаткала.

Вечна рвучыся думкай да сонца,
Кепска нікому ня думаў ніколі,
А калі й кінуў лішняе слоўца,—
Гэта знак толькі жыцця ў нядолі.

Сьмерць пяўца возьме мо' і сягоння,
Чорнай зямелькай накрываць павекі,
Песьня жыць будзе, ў магіле ня ўтоне,
Блага, ці добра—жыць будзе навакі!

1906 г.

П Е С Ь Н Я.

Як крыніца, льецца, рвецца
З сэрца песьня ў сьвет, за сьветы;
Сьветла йскрыцца, рэхам прэцца,
Тутка, тамка, дзе я, дзе ты...

Скрозь гамоніць, звоніць звонка
З сэрца ў сэрца б'е, ірдзіцца,
То ўжо ў хаце, то ўжо вонках
Маладзіцца маладзіцай.

Скочыць в сонэтку, ўсхаюча,
Пацалуецца лісьліва;
Ясну-месячыку ў вочы
Зіркане тугой тужлівай.

Страціць зорку-зараніцу,
Прасьявіцца з ёй сьлязою,
І сплыве ўплаў на зямліцу,
Разаўецца дзермязою.

Ў полі здольна з ветрам разам
Зажартуе, ў танок сходзе,
Згодна з борами важнымі сказам
Завурчыць аб непагодзе.

Ў лесе лісьцем зашалесьце,
З птушкай птушкай зашчабеча;
Па птуціне кіне весці
Суму, шчасьця хаце нейчай.

І лунае, так лунае
Гэта песьня па ўсім сьвеце.
Плоту, путаў ані знае
Ад сталецьця да сталецьця!

29/x—18 г.

МУСІЦЬ ТРЭБА БЫЛО.

Пасьвячаю Ва. Станкевічанцы.

Ці на небе ня мільён зорак льсьвіць!
Кожна зорка дзесь кагось весяліць.
Толькі-ж месца там ня стала
Для адной, што мне-б міргала...
Мусіць трэба было!

Ці-то мала ўдоўж і ўшыр вырас сьвет?—
Для ўсіх даў ён і прыпын і прывет.
А я век, як тое зданьне,
Не знайшоў сабе прыстаньня...
Мусіць трэба было!

Ці дарожак і на захад і ўсход
Легла мала на зямлі з году ў год?
Бо сьлед к шчасьцю на ўсім сьвеце
Для судзіў мне Бог сустрэці.
Мусіць трэба было!

Ці-то вецер толькі ў волі жыве—
Дзе захоча і ляціць і плыве?
Я-ж куды не пасуліўся,
Ўсюды ў путах толькі віўся...
Мусіць траба было!

Ці зямелька не гадуе людзей,—
Ці ў іх сэрца ястраб выпіў з грудзей?
Бо дзе з сэрцам не зьвяртаўся—
Я на камень натыкаўся...
Мусіць траба было!

Ці даявочы ручкі зьвялі ў бядзе?
Ці-ж нікога не галубяць нідзе?—
Каб я лёг і ў дамавіне—
Воч ніхто мне не зачыне...
Мусіць траба ўжо так!

ДАЙЦЕ МНЕ...

Дайце мне волю, дайце арліную,
Вырвіце з путаў, аковаў!
Душу напасыціць перад сканчынаю
Дайце шчаслівасці новай!

Дайце мне долю, дайце багатую,
Вызвальце з горасьці чорнай;
Дайце пацесе ў хаце, за хатаю
Быці ўва ўсім мне пакорнай!

Дайце мне сонца, сонца агнёвае,
Выведзьце з цёмнасьці ночнай;
К знаньню, к навуцы сьцежкі шчаслівых
Мне пакажыце вязбочна!

Дайце мне праўду дня ясьней яснага,
Дайце прасьветласці божай;
Выражце з сэрца, сэрца няшчаснага
Усё то, што мучыць, трывожа!

Д У М К А.

Покуль старасьць неўдалая
Костак з ног ня вале,—
Рвіся, думка маладая.
Туды, вышай, далей!

К таей праўдзе ненапраснай,
К шчасьцю і свабодзе,
Рвіся, покуль будзе ясна,
Покуль будзе годзе.

Гарапашна, непрасветна
І ў душы і ў хаце,—
Стане горай няпрыветна.
Калі будзем снаці.

Дык жывучы спокам-бокам,
Покуль сэрца точыш,
Рвіся, думка, ненарокам,—
Знойдзеш, што захочаш!

КУДЫ НЕ ЎЦЯКАЮ...

Куды не ўцякаю
Ад долі сваёй,
Усюды спаткаю—
Раней, ці пазьней.

Надзеі ўсе скруціць,
Засьвінча бядой,
І сэрца засмуціць,
І ліне слязвой.

Магільную песьню
Ў душы запяе,
Нашле нуды плесьню
На думкі мае.

І б'юся-ж напрасна,
Як рыба аб лёд,
Ад долі няшчаснай
Няма мне варот!

Я КАЗАК—НЕ КАЗАК...

Я казак—не казак,
Што нагайкай сьвісьціць,
А казак, што калісь
Знаў, як волю любіць!

Што гуляў за Дняпром
Ад зары да зары,
Ў вольнай Сечы гримеў,
Як парогі ў Дняпры.

Што на бел-сьвет сьпяваў
Песьні з поўных грудзей
І гасьцінна прымаў
З сьвету вольных людзей.

Што умеў пастаяць—
Паляцець у паход—
І за волю сваю,
І за ўвесь бедны род.

Што кароны пікой
І пасады ўстрасаў,
А законы крывёй
Самаўладцам пісаў!

7/II—11 г.

Я І ВОЛЯ МАЯ.

Мы радзілісь на сьвет—
Я і воля мая;
Шчыра нас прыняла
Ўся людзкая сям'я.

Мы расьлі у дваём—
Я і воля мая;
Небу міла было,
Мела радасьць зямля.

Мы жывём удваём—
Я і воля мая;
Воля песьні пяс,
Разумею іх я.

Толькі ўмром не ўдваём—
Я і воля мая:
Я памру,—воля век
Не пакіне жыцця!

1909 г.

МАЯ НАВУКА.

Мне мудрасьці кніжнай ня даў Бог пазнаці,
Мой бацька ня мог даць раскошаў такіх—
Наўчыўся я слоў беларускіх ад маці
І дум беларускіх бяз школы і кніг.

Ад самай красы маіх дзён невясёлых
Настаўнікам быў беларускі абшар;
Усходы палеткаў і гоманы ў сёлах
Навуку сваю мне прыносілі ў дар.

Душу акрылялі прыгожасьці сьвету,
Па гонях пад небам лунала яна,
Купалася ў сонцы вясёлкай расьпетаі,
Сама, як вясёлка, як казка-вясна.

І п'яная чарамі, п'яная песняй,
Як сон заварожаны райскіх мясьцін,
Шалтала мне дзівы цвітучых прадвесняў
І песняй лілася з паходам часін.

Бурлівая рэчка і млын гутарлівы
Адмерным, раскоцістым плюскатам вод
Складалі мне рытму мастацкія зьвівы,
Парадэвалі складаў раскоцісты ход.

Цянiстыя бітага шляху прысады
І, ў вырай лятучыя, гусяў шнуры

Гармонію ўводзілі ў песельным складу,
Сачылі нязгоднай зваротак ігры.

Зялёнае поле рунеючым збожжам.
Цвітучая ў сонечны цвет сенажаць
Мне песьню квяцілі узорам прыгожым.
Вучылі, як словы ў віноч завіваць.

Ад шопату сьпелых пшанічных калосьсяў,
Ад шалесту лісьцяў узмежных ігруш
Музычнае водгульле ў песьню лілося,
Зьлівалася з жальбамі скрыўджаных душ.

Шум бору адвечнага казкавым сказам
Нашэптываў смутную повесьць жыцьця
І песьню ў шум-гоман захопліваў разам,
Заснуўшыя думы будзіў з нябыцьця.

А сонца, скрозь сеючы іскры па сьвеце,
Мне песьню іскрыла нябесным сьвятлом,
А вецер, што ў полі рве дзёрны і сеці,
Даў волю і крыльце лунаці арлом.

Каса і сякера, і цэп малацьбітны
Магутную волатаў сілу далі;
Марозы і сьпекі далі гарт нязбытны—
Мне песьню, як звон, як пярун адлілі.

Так іншай ня знаўшы навукі і школы,
Ў пацёмках шукаў і знайшоў божы дар;
Цяпер маймі скарбамі—думы-саколы,
Цяпер беларускай я песьні ўладар.

1919 г.

IV

Я Н А І Я.

І. СТРЭЧА.

На крыжавых пуцінах з ёй сустрэўся—
Куды ісьці, ня ведала яна,
І я ня ведаў—ў полі я ці ў лесе,
І мне ляжала сьцежка не адна.

Як путнікі заблуканыя ўночы,
Стаялі мы пад труднай ношкай дум;
Адно другому пазіралі ў вочы
І слухам клікалі найменшы шум.

Стаялі мы. Нявіданыя дзівы
Нас абымалі крыльлямі сваймі,
Шапталі мне: вазьмі яе, шчасьлівы!
Шапталі ей: сабе яго вазьмі!

І рукі злучывалі нам наvekі,
Багаслаўленьне далі нам сваё
Ісьці у сьвет праз горы, доли, рэкі,
Ісьці супольна праз усё жыццё.

Вясельны гимн, як плачкі, нам запелі
І заракалі крыльлямі зарок—
Над ёй, заручанай, у шлюбнай белі,
І нада мной, ахутаным у мрок.

А каб вас злыя не змаглі заломы!
А каб ня зналі душы вашы ран!
А каб вас не кранулі буры, громы!
А каб к сабе ня звабіў вас курган!

Такія клалі дзівы нам зарокі
Мядовых асалод, квягчаных крас,
І расплыліся, як сон ветру лёгкі,
Нас кінуўшы ў благі ці ў добры час.

І мы пашлі, як тыя цені-мары,
Няспынна ад расы і да расы;
Запаланелі нам бліскучыя пажары,
Закуранелі чорныя лясы.

2. У ХАЦЕ.

У хаце ўжо маёй будзь гаспадыняй,—
Няма ў мяне нікога проч цябе,
Сядзь на пачэсны кут, мая багіня,
І будзем думы думаць аб сабе.

Палац мой, бачыш, хоць і небагаты,
Але я сам яго узбудаваў,
Сам сыцены вывеў, клаў на кроквы латы
І сам пад стрых саломай пакрываў.

Ня выбіты атласам сыцены, лавы.
Падлога не заслана дываном
Турэцкім, што сваёй красой яскравай
Гарыць, зіе, як той жар агнём.

Над печкай, што стаіць каля парога.
Не працавалі мудры рэзьбяры,
Сам з гліны зьбіў яе й з пяску сырога,
Ды вапнай пабяліў разы са тры.

Вось ложка зроблены маёй рукою,
З смалістай сосны дошкі выслаў ў ім;
Пасьцель пуховую пасьцелем мы з табою,
Каб мягка спаць было нам абаім.

У ночнай цішы, ў любым упаеньні,
У патаеньні ад жыцця, людзей,
Агонь душу і сэрца распрамене,
Агонь гарачых, злучаных грудзей.

І многацветныя акружаць нас вясёлкі,
Маланкі залатыя замігцяць,
А думкі нашы, верныя саколкі,
Да неба з добрай весткай паляцяць.

Так мілаваньне к шчасьцю след атчыне,
А мілаваньне—над царамі цар,—
І будзеш век маёй ты гаспадыняй,
А я твой вечно буду гаспадар.

3. ПРАТАЛІНЫ.

Ўжо на зямлю ляглі праталіны,
Сьнягоў спаўзае зімавая бель,
Узгоркі сьвеціць—як апалены,
Вада ў лагчынах жаліцца, як шмель.

Дзе-не-дзе глянула нясьмелая
Пралеска вочкамі на божы двор.—
Людзкіх сьлёз кветка сіня-белая
Шукае сонца днём, а ночкай—зор.

Крылатыя стварэньні з выраю
Па млечнаму пуці плывуць, як шнур,
І твораць малітву шчырую,
Сваіх шукаюць кінутых пяхур.

Спагаднае сьвятло нябеснае
На колькі вёрст зьвялічыла свой шлях,
Па нівах промені пачэсныя,
Як лён той, сьцелюцца ў жывых агнях.

І ў хатку заглядаюць промені—
Дармо што нізкія ваконцы ў ёй,—
Гуляюць радасна па коміне
Бліскучай і вясёлаю сям'ёй.

Па ложку, па пасьцелі ласяцца,
Цалуючы яе і мой гарачы твар,
Як тыя ветрыкі на пасецы,
Гуляючы ў пякучы летні сквар.

Устань, галубачка бяскрылая,
Заспаны зоры-вочанькі пратры,
Зьбяромся з думкамі і з сілаю
Жыцьця парадак валачы стары!

Праталіна лягла на гонейка,
Збудзілася пралесачка ад сна...
Устань, устань, маё ты сонейка!
Залатаструнна іграе ўжо вясна.

4. ЗА КРОСНАМІ

За кросны ненагляднай сесыці трэ́ было,
Ядваб-кужэль сівенькі ткаць.
Але да гэтага прыладаў не было.—
Прылады стаў я майстраваць.

З бярозы вычасаў ставы ёй новыя.
Набіліцы кляновыя зрабіў,
А панажы выстругаваў кляновыя,
Навой, як трэба, зарубіў.

Узяўшы дзічку-яблыню крамястую.
Стругаў чаўнок гладзей ад шкла.
Купіў на рынку берда густа-частае.
Піты сама яна спляла.

Садзіцца маё сэрца-ткаля ў кросенкі.
Набіліцамі громка б'е,
Кладуцца ўтоку гусьценька палосанькі.
Сучу я цаўкі для яе.

Так шчыра з ёю ўзяліся да рэчы мы;
Яна ўсё тча, а я сучу,
І ўкрадкаю люблюсь яе плечамі,
За белымі грудзьмі сачу.

Тчы мая, ткаля! Кроў твая ўзыгралася;
Маланкай гойсае чаўнок.
О, каб хаця аснова ўжо ня рвалася!
Каб моцны й спорны быў уток!

Няхай ад берда часта ўток калоціцца,
Кладзе шырокі гладкі сыяг.
А доўгі—як рака, што ў мора коціцца,
Як між прысад гасьцінец-шлях.

Каб сынежка, коцячыся, палатняная,
Дзе парастае дзівасіл,
Дайшла ў старонку знаную-нязнаную,
Туды, да бацькаўскіх магіл.

5. ВЫГАН У ПОЛЕ ЖЫВЁЛЫ.

Спаўзьлі з загонаў зімнія сьнягі
І ў мора паплылі ракой-вадзіцай,
Запелі жаўранкі. І чорныя лугі
Ўсьмяхацца сталі першаю травіцай.

У поле статак выганяць пара.
Кароўку маем мы—завецца Аўтарыняй,—
Багацьце кожнага гаспадара,
Скарб і пацеха кожнай гаспадыні.

«Мая» ня выгнала яе за край
Платоў, на пашу дзе яна хадзіла,
Пакуль таго, што вучыць абычай,
Над ёй сваёй рукою ня ўчыпіла.

Сьвянцонным хлебам, сольлю і вадою
Абнесла навакол яе тры разы,
Паставіла да сонца галавой
І загавер чыніла ад заразы.

Ў крыніцы тры разы кусочак шкла
Скупала, і перад вачмі кароўкі
Трымаючы, шаптала, як з мала.
Такія мудры заклінаньня слоўкі:

«Ты, ясна сонца, месяц, ясен сьвет,
І вы, на небе часьценькія зоры,
Вы ўсе, што кропіце расою цьвет,
І асьвятляеце сушу і моры.—

Зямлю агрэйце, вырасьце траву,
Не пашкадуйце есьць і ніць жывінам,
Шаўковую сыцяліце мураву,
Абгарадзіце жалезным тынам.

Вартуйце, сьцеражыце ад цара
Ляснога, налявога, вадзянога.
Ад царанят яго, ад ушыра
І ад людскога вога нялюдскога!»

6. АГЛЯД ПОЛЯ.

Вялікі сьвет! Ня згледзець тых абшараў.
Што прадзеда пакінулі і нам:
Дзе лес, дзе лозы, дзе ляжаць папары,
Дзе рунь абходзіць ўжо на хлеб людзям.

Сягонья, мілая, быць хочу я з табою,—
Дык ручку на плячо мне палажы,
Я стан твой атулю рукою
І ў поле пойдзем, пойдзем пад крыжы.

Як дзеці, пазабытыя тым сьветам,
Свае палеткі будзем аглядаць
І пад загонам седзячы сагрэтым,
Пачнем аб жніве будучым гадаць.

Багата мы з табою маем гонаў.
Ў пару абсеяць, зжаці толькі-б іх,
Ды ў добры час злажыць у застароньне
Сям'ю снапкоў паспелых, залатых.

Так, стаіам песьцячысь яе прыгожым,
Ідём, ідём з загона на загон,
Дзе перш араць, дзе сеяць перш—варожым—
З надзеяй дачакаць надзельных дзён.

Абняўшыся пад крыжам адным сядзі,
З бакоў стаяў другі і трэці крыж,
З крыжамі мы, як зданьні, ў сьвет глядзелі,
І душы нашы ўзносіліся ўзвыш.

Мы блаславілі неба воблік сіні,
Што нашы думкі ўносіў да сябе,
І ў думках кланяліся той часіне,
Што нас влучала ў шчасці і ў жальбе.

Жыцьцё, зямлю і сонна блаславілі,
Старыя грушы, вербы на мяжы,
А пракліналі толькі скону хвілі
І тыя вечныя па нас крыжы.

7. РАДАЎНИЦА.

На Радаўніцу мы на могілкі пайшлі,
Сьвянцонага з сабой астаткі ўзяўшы,
Як гэта з давен-даўна на нашай зямлі
Дзяды і прадзеды рабілі нашы.

Маніліся нябошчыкаў адведаць мы.
На могілкі народу шмаг вышлося,
І людзі сноўдаліся між крыжоў, як цьмы,
Хістаючысь, як ветрам гнутае калосьсе.

На плітах каменных парос зялёны мох,
Бярозы, хвойкі плакалі над імі,
А пасярод вапліца жутка, як астрог,
На сьвет глядзела вокнамі сьлянімі.

ЛЯ насыпу мы з мілай селі ўстаране,—
Пад насыпам тым спала яе матка,—
І прашаптала мілая схіліўшыся ка мне:
«Адзін, адзін цяпер ты ў мяне, братка?»

Як боб, буйныя сьлёзанькі з яе вачэй
Пасыпаліся на магілку градам,
Здалося мне—заплакала і неба з ей
Над гэтым здушаным зямлёю садам.

Штось сэрца сыціснула, зірнула ў дно,
І паплыла сьляза ўсьлед за сьлязою,
А думаў, што ўжо ўсе іх выпіў я даўно,
Што ў сьвет гляджу ўжо зранкаю сухою.

Ў магілках дрэмле бацька мой і два браты,
Сясьцёр малых вямелька абымае,
А я жыву на сьвеце доляй сіраты,
Мяне зямля за нейкі грах трымае.

Пуцьціўшы гэтак сумным думам павады,
Бязьмежны жаль паплыў ў душу крывіцай,
І я так сама, як яна тады, шаптаў:
«Адна на сьвеце ты ў мяне, сястрыца!»

8. В О Р К А.

Саха мая вусім ужо гатова,—
Зрабіў к ёй новенькую плаху,
Нарогі павывострываў нанова,
Даў на паліцу тоўсту бляху.

Вось толькі коніка ў яе упрэгчы,
Махнуці пугаю нягрозна,
Ў загоне на рагач крывы налегчы,—
Барозна пойдзе за барознай.

Сьняданьне зьелі з ёю у дваічку—
Каб сыта—трудна пахваліцца,
Хлеб падзялілі разам на кусочку,
Сьцюдзёнай запілі вадзіцай.

Пашоў з сахой, пусьціў нарогі ў гоні,
Нагамі толькі конік мой цярэбе,
І сьцэлецца загончы пры загоне,
Аж сонца цешыцца на небе.

Вам, людзі, што сваёй рукою белай
Зямлі ня кратаеце сэрца,
Не дагадацца цераз век свой цэлы,
Як сэрца чалавека б'ецца

Таго, які увосень, ці вясною,
Зямлі сахой чапае грудзі,
Або зярно хавае бараною,
Каб вырасла для вас-жа, людзі.

У важны час заворкаў, ці засеўкаў,
Гмша абходзіцца сьвятая,
Душа сяўца лунаецца, як дрэўка,
Якому вецер ліст зрывае.

Арыце, сейце, людзі, хто што можа,
Старым ці новым абычаем!
А вашу працу доля упрыгожа
Шчасьлівым, буйным ураджаем.

9. БЕЛІЦЬ ПАЛАТНО.

Чачоткавы зрабіў ёй пранік ёмкі,
З'авдобамі і ручкай гладкай,
І палатно панёс з ёй да пагонкі,
Дзе сажалка была і кладка.

Усю трубу укінулі ў вадзіцу;
Яна, свой сківуўшы каптанік,
Кашулю паткасаўшы і спадніцу,
Ўзыйшла на кладку, ўзяўшы пранік.

І пярэць стала мокра палаценца,
Складаючы на кладцы ў складкі,
На ножкі пырснула і на каленцы
Вадзіца, як раса на градкі.

Распырсківаліся, як іскры, пырскі,
Мігцелі ўсюды многацъветна,
На гладзі воднай рысавалі крыскі
І ніблі ў гладзі няпрыметна.

Бліскучыя агністыя праменьні,
Купаючыся ў сажалчыным версе,
К маёй галубцы ў мёдным уміленьні
Тудзіліся і грэлі персі.

Так палаценца мілая бяліла
Вадзіцай, пранікам на кладцы,
Пасья сабе на плечы узваліла
І слаць нясла на сенажатцы.

Нясла. Вада па ёй цурком сыцякала.
І на асёлцы ля плоту
Ткаціну мыту распускала.
Цяперка сонца ўжо работа!

Бяліся наша палатно, бяліся,
Як дзень, як месяц бледны, бела,
Як бела малако ў глінянай місе,
Ік та саломінка пасьпела!

10. С Я Ў Б А.

Ральля падеохла, мягкай стала воўнай,
Ўжо час узяцца за сявалку,
Ў зямлю зярнят насыпаць жменяй поўнай,
Як ад бацькоў наўчыўся змалку.

Ад тэй, што ад зімы засталась часткі,
Штось кінуўшы на час нябыты,
Адмерылі мы з ёй са дзьева шаснасткі
У мех, рукой яе пашыты.

І выйшаў сеяць я. Яна стаяла
Непадалёк мяне, на ўзьмежку;
У высях сонца золатам віяла,
Ўнізу плыў вецер сваёй сьцежкай.

Пасыпаліся дробныя зярняты
Ў ральлю, як пацеркі янтарны
На наш загон, сахою узараны,
На мой шнурок—палетак яры.

Яна, як нічая бярозка тая,
Стаяла, за сядубой сьлядзіла,
І, як-бы Багародзіца сьвятая—
Здавалася мне—блаславіла.

Лажыцеся ў ральлю, зярняткі, спаткі,
Накрыўцеся пасьцілкай-скібкай,
Пасья збудзіцеся, выгляньце з краваткі,
Як воўна—густа, як дзень—шыбка!

Расьціце высака, расьціце буйна,
Як гэта пушча за дарогай!
Маліцеся да бела-бога чуйна,
І чорнага ня гнеўце бога!

Каб не паспалівалі вас сьпякоты,
Дажды каб вас не пазмывалі,
Каб не пабілі грады і гримоты,
Каб вам заломаў не ламалі!

11. ПОЛІЦЬ АГАРОДНІНУ.

Я выган плотам гарадзіў, яна палола грады;
Благое зелье вырывала, кідала ў пасьцілку,
Дзе каліў ня было,—дасаджывала там расады,
Там прарывала, дзе ўзышло за густа праз памылку.

Чырыкалі над ёю верабейкі на чарэсні,
Нязгодна час ад часу вецер пралітаў крылаты.
І адазвалася мая палея сумнай песьняй,
Такой, якую ў нас пяюць вясеньнім днём дзяўчаты.

В Я С Ь Н Я Н К А.

Ой, брала вясна у сонца ключы,
Адчыняла сырую зямельку,
Пускала на сьвет траву-мураву,
Адзявала у лісьце бярозы.

Дзе толькі ня йшла яна,—з прыпала
Густа сеяла, сеяла кветкі,
На край сьвету гнала рэчкі яна,
Птушкам волю і голас давала.

Ой, выйду я, выйду на сенажаць,
Буду віць, завіваць вяночак,
Пяць з салавейкам буду у тахт,
Сэрцу песьняй вясну выклікаці.

Прыдзі ты ка мне, сагрэй ты мяне,
Абымі ты мяне, як друг мілы,
Пасей на душы мне долейкі мак,
А на сэрцы—пшанічку каханьня!

Каб доля, як мак цвіце, зацвіла,
Каб каханьне расло, як пшанічка,
Каб мілы мяне мой верна любіў
І галубіў ў сьвятліцы, як ішчасьце.

Зьвінела песьня і злівалась з музыкаю птушак,
Бярозавыя на гасьцінцы плакалі прысады,
Заводзіў вецер, б'ючысь аб асінавы асушак...
Я выган плотам гарадзіў, яна палола грады.

12. ЯБЛЫНІ ЦВІТУЦЬ.

Яблыні цвітуць, так хораша цвітуць,
Як белым высыпаны пухам,
Пчолкі на цвяткі па мёд сабе лятуць,
З вульля ў вулей нясуцца духам.

Селі з ёю мы пад яблыню ў дваіх
На траўцы сьвятачнай нядзелай;
Сонца разьлілося ў променах сваіх,
Лісткі на яблынях зарзелі.

Вецер плыў лісткамі, песьціў, калыхаў,
Галінкамі трос, як крапілам,
Птушак жвавых шчэбет хвілі ня сьціхаў,
Кружыўся з белым кветак пылам.

Раем на зямлі выглядываў нам сад,
Я ў ім—Адам, яна ў ім—Эва;
У раі гэтым вецер быў нам бог і сват,
Вяцьвямі шлюб давала дрэва.

Птушкі ў мільён струн вясельле гралі нам,
Пасажнай маткай была пчолка,
Сонца несла ўцехі думкам і грудзям,
Пасьцелю слала нам вяселька.

Кáпаў нам на вочы яблыневы цвет,
На нас валіўся, як сьнег белы,
Мысьлі нашы беглі сіняй далі ўсьлед
І сьвет сабой тулілі цэлы.

Мілая! О, колькі радасьці даеш
Майму ты сэрцу маладому!
Нават ты сама таго не спазнаеш,
Які ты скарб у маім дому!

Мілая, сагрэй мяне сваімі грудзьмі!
К маім грудзям прыліпі шчыра;
Богамі хай станем мы паміж людзьмі,
Нябеснага князямі міру!

13. НА СЕНАЖАЦІ.

Выйшлі з ёй, дзе сенажатная краса
Зіхцела, як вясёлкі многакветны ўзор,
Вострая яшчэ дзе не забрагала каса,
Дзе ў кветках луг ірдзеў, як неба ўноч ад зор.

Вышлі, як душы дзёве злучаны навек
Выходзяць, кінуўшы магільную жарству,
Сьветы аглядаць, якія ўзводзіць чалавек...
Прышлі мы й дзівімся такому хараству!

Краскамі ўсьміхаецца ўся сенажаць,
Гараць урочнікі, румянкі, і званкі,
Жоўтыя званцы зялёны луг жаўцяць,
На кветку з кветкі шывка скачуць матылькі.

Рэчка бурбаліць па камянях між вольх,
Вадзіца бліскатна лялее ў бегацьбе,
Сьціха штосьці шэпча, шалясьціць трысьняг,
А сонца сочыць у вадзе само сябе.

Кветкі з ёю рвём, вянок сабе пляце—
Карону ясна-цвёт з нявысьненай красы;
Хорапа, да твару ідзе ён сіраце,
А з-пад вянка пльвучь па плечах валасы.

Шчасна так, абняўшыся, ў траве пльвём,
Купаюцца у кветках ногі да калень,
Шчокі, грудзі нам гараць, гараць агнём,
Іскрацца вочы, цела просіцца пад цень.

Сонца што раз больш у жылах кроў вагніць
Калені што раз больш ласкоча нам трава,
Благасна аб сэрцы сэрца ў жары сьніць
Жаданьнем забыцьця п'янее галава.

Ногі падкасіліся і мне і ей,
Зьліліся вусны з вуснамі самі сабой,
Польмем прыналі грудзі да грудзей,
Зьмяшаліся мы з сонцам, з кветкамі, з травой.

14. КРАСА СЪВЕТУ.

Вясна, вясна! О, колькі ў табе шчасця!
О, колькі радасці прыносіш ты з сабой!
Умееш ты ў душы агонь раскласці
І грудзі распаліць агністай барацьбой.

Святлом сьвет цэлы заліла гарачым,
Раскінула з зялёнасьці жывы шацёр,
На ўсім зямлі абшары доўга-сьпячым
На сваіх кроснах выткала чароўны ўзор.

О, цешся з гэтага сама, вясна ты!
Ўжо славу блаславяць цяпер усе тваю—
Зямля і неба, і вецер крылаты,
І я красе тваёй сваю дань аддаю.

Гэй, ажыло зямлі старое папялішча!
Зайгралі рэчкі, плечы выраўнаваў бор,
Спраўляе птушак жвавы рой ігрышча
І падлятае з радасцю чуць не да зор.

І думка ў высь ляціць на вольных крыльлях,
Як-бы самому богу мела расказаць
Аб тых нягаданага сьвята хвілях,
Якім вясна яе умела шчараваць.

Ляці, імчыся, думка, вышай, далей,
Як вокам стрэліць можна ў блакітну даль!
Схапі ступь песьню з пяруновай сталі,
І прынясі мне волю сільную, як сталь!

Я песьняй мілую сваю праслаўлю
Паміж народамі сваіх, чужых зямель,
Каб не загінула, як кветка, у беспраўю,—
Жыла й тады, як ляжа ў вечную пасьцель.

А воля мне жалезная патрэбна
За крыўды маеі мілай помстай заплаціць,
Што гаравала так яна бласхлебна,
Што ланцугамі мусіла шмат лет званіць.

ПАХАВАНЬНЕ.

Пахаваў я сярод злomu
Ў пушчы песьню аб шчасці—
Так глыбока, скуль нікому
І ніколі ня ўкрасьці.

А каб хто аб гэтай справе
Не сказаў дрэнным сказам,—
Хаўтуры-памінкі справіў
З пушчай, з ночкаю разам.

Быў і вецер на магіле
На абрадку бядачым,
І русалкі не забылі—
Шчырым плакалі плачам.

А цяпер адно наставіць
Толькі памятку важну,
Каб нябошчыцу праславіць,
Каб праславіць, як бняжну.

Хай прыходзіць ка мне тая
Чараўніца-дзяўчына,
Праз якую так спраўляў я
Гэты сховы-ўспаміны,

І з грудзей маіх гарачых
Няхай выдзярэ сэрца,
Ды на трох нажох стаячых
Хай нясе і сьмяецца.

Як паложыць на магіле,
Дзе аб шчасці сьпіць песьня
Само сэрца ў тэй-жа хвілі
Загарыцца, ускрэсьне.

І гарэці вечна будзе
На тым схове-пасадзе,
І дадуцца дзіву людзі,
Як кахаў я папраўдзе!

БЫЎ ГЭТА СОН...

Быў гэта толькі сумны сон
Душы расплаканай маей,
Што сярод бледных будніх дзён
Я святая меў, глядзеў святлей.

Быў гэта толькі сумны сон,
Што у вачох яе скрозь сьмех
Чытаў святаты сабе закон
Каханьня шчырага і ўпех.

Быў гэта толькі сумны сон,
Што вась інакшая яна,
І пойме болю майго стогн,
Зірне ў душу маю да дна.

Быў гэта толькі сумны сон,
Што развяду я з ёй бяду,
Што пад яе напеваў зvon
Лягчэй к магіле дабрыду.

Ўсё для мяне быў гэта сон;
Хтось іншы яву меў ў жыцьці,—
Ён ёй і мне стварыў прыгон,
А сам зыйшоў, каб... ня прыйсьці!

3/4—15 г.

Ў С П О М Н І !...

Ў. Станкевічанцы.

Ўспомні, як згубіш крыльлі арліны,
Што моц у высях даюць лунаць,
І сіл ня хопіць табе, дзяўчына,
Сьвет і самую сябе змагаць!

Ўспомні, як сетку з пут павуціных
Мачыха-доля сцягне у жыцьці,—
Як на растайных станеш пуцінах
І не згадаеш, кудэй пайці!

Ўспомні, як згубіш ворага й друга,—
Жыць пачнеш ценем з-пад курганоў
Бяз веры ў шчасьце, бяз верных слугаў—
Думаў дзявочых, дзіцячых сноў!

Ўспомні, як ночка ляжа навокал,
Вецер засьвішча ў хаўтурны тон,
А сэрца дрогне, бы ў клетцы сокал,
І ў душы ўскрэсьне здань быўшых дзён!

Ўспомні ня ў хвілю радасьці дзіўнай,—
З іншым разьдзеліш радасьць сваю,—
І не мяне ты ўспомні, дзяўчына,—
Ўспомні, от... гэту думку маю!

13/ХІІ--14 г.

* * *

Ул. Станкевічанцы.

Гэй, ты, дзяўчына, кветка-лілея,
Вольная птушка сумнай зямліцы!
Сееш ты сьлёзы. думаў уроду,
Сьлёзы-брыльянты яснай крыніцы.

Буйнай расіцай сыплюцца, льюцца,
Ніву багацяць... а што за жніва?!
Крыўда іх топча, гора марозіць,
Ведзьма-насьмешка п'е іх лязчыва.

Суд негэдзівы жаласьць-гадзюка
Судзіць над шчырай сьлёзаў малітвай,
Розум бязбожны над сэрцам сьлёзаў
Поўніці чыь катэ точанай брытвай.

Зорка, што бітвы й згоды варожыць
З неба нямога гэтаму сьвету,
Толькі яна йшчэ іх не накрывдзіць.
Сьлёзы атуліць у промень прывету.

Ды, што плянэты гэтай аковы
Скінуў і воляй вечнай маяча,
Дух такі вольны вольнага духа
Пойме і такжа ўкрадкам заплача.

13/xii—14.

НЯ СУДЗІЛА ДОЛЯ.

Ня судзіла ты мне, доля,
Быці рэчкай сярод скалаў,
У якой яна-бы вочкі
На паранку умывала.

Ня судзіла ты мне, доля,
Быці сонцам над крынцай,
У якім яна-б сушыла
Ад сьлёз беленькае ліца.

Ня судзіла ты мне, доля,
Быці ветрам з-пад нябёсаў,
Аб які яна-б часала,
Заплятала свае косы.

Ня судзіла ты мне, доля,
Быці птушкай у садочку,
Да якой яна-б паслухаць
Песьню вышла з церамочку.

Ня судзіла ты мне, доля,
Хоць далёкай зоркай быць,
На яку яна-б зірнула
Мо' хоць раз, хоць раз у жыцці.

3/1—15 г.

А Я Н А..

Гэткім шчырым каханьнем яе атуліў,
З гэткай ласкай глядзеў ў яе сумныя вочы,—
Як і сонца ня туліць расквечаных ніў,
Як і зоры людзям ня ўглядаюцца ўночы!

Так пясціў, так галубіў галубку, яе,
Так цяпліў сваім сэрцам сіročым ёй грудзі,—
Як і маці ня песьціць дзіцё—як спаўе,
Як і вогнішча зьябнутых граці ня будзе!

Столькі песень над песьнямі ёй я напеў,
Столькі думак злажыў аб ёй важных, таёмных,—
Як і бор гэтак з ветрам шумець ня шумеў,
Як і *век* гэтакіх дум не злажыў для патомных!

Гэткі ў сэрцы сваім збудаваў ёй пасад
І такую ўзлажыў ёй з каханья карону,
Як і неба з зямлёю, на божы загад,
Ня прыдбаюць такіх ні кароны, ні трону!

Так уславіў яе ў славу сонца і зор,
Так маліўся дзень, ноч к ёй мальбою нябёсаў,—
Як і мудрасьць ня ўславіць ўсясьвету прастор,
Як і каня ня моліцца ўлетку да росаў!

Утварыў з яе шчасьце з-над шчасцяў сваё—
Чарадзейную княжну з аповесці дзіўнай,
І пад ногі ёй кінуў жыццё сваё ўсё...

А яна?.. А яна была толькі... дзяўчына!..

7/8—1915.

Н О Ч Ц Ы.

К табе, мая ночанька цёмная,
І к вам, мае зоранькі-кветкі,
З паклонам іду, няпрытомны я,
І клічу вас, клічу за сьветкі.

Пасьведчыце, як мне тут маецца
Ў маёй адзіноце, нядолі,
Як сэрца ў грудзях разрываецца,
Як плача душа без патолі.

Пасьведчыце там перад мілаю,
Як тутка па ёй я журбую...

Мо' хоць над маёю магілаю
Я вотклік ад мілай пачую.

К табе-ж, брат мой, вецер, зьвяртаюся
З закліцьцем-присягай такою:
На сьмерць і жыцьцё прысягаюся,
На шчасьце сваё маладое:

Мілей мне яна і ад сонейка,
Мілей ад маіх сноў дзяцінных,
Ад красаак квяцістага гонейка,
Ад песень вясной салаўіных.

Вось гэты заклён з заговорамі,
Ты, ветра, мой шчыры дружача,
Дамчы к маёй мілай за горами
І кінь ёй пад ногі—хай бача!..

13/VI—15 г.

Н Е Г Л Я Д З І ..

Не глядзі на мяне, не глядзі, адгдзі,
Не чаруй так сабой і на яве і ў сьне!
Ты сьмяешся з мяне... Дык ідзі-ж, не глядзі,
Бо замучыш, загубіш навекі мяне!

Погляд вочай тваіх душу змучыў маю,—
Праз яго я сябе не змагу аніяк:
То я рвуся к табе, то як слуп той стаю,
То жалею цябе, то кляню горка так.

Ты-ж ня любіш мяне, ты шукаеш другіх,
Туды пнешся, дзе звоняць дукаты, рублі...
А што я табе дам? я-ж бядней ад усіх,
У бадзянвіні цяжкім жывучы на зямлі.

Бедзен я, дык чым я за цябе заплачу?
Знаю—мала табе душы сэрца майго:
Ты за грошкі сябе прадасі панічу.—
Будзеш блізкай яму, будзеш жонкай яго.

Будзеш панай ты жыць: смачна есьць, доўга спаць,
Шапкі будзе зьнімаць прад табою народ,
А я буду цяпець і свой дзень праклінаць,
Праклінаць і цябе, і твой гэты пагляд.

Дык ідзі, не глядзі! Я баюся цябе;
Не мая ты цяпер, і ня будзеш маею.
Дык ідзі, бо загубіш мяне і сябе,
Бо кіпіць мая кроў, сэрца рвецца з грудзей!

1906 г.

У ЗЯЛЁНЫМ САДОЧКУ.

Ой, ня раз удваічку
Пад шырокай вярбой,
У зялёным садочку,
Мы сядзелі з табой.

Друг на дружку глядзелі
Па днях цэлых, даўгіх,
Салаўі песьні пелі,
А мы слухалі іх.

Вецер шумны у поле
Песьні гэтыя нёс,
Нёс у поле, дзе воля,
Дзе няма гора, сьлёз.

І з табой мы кляліся
Дружку друг век любіць,
Хоцьбы людзі ўзяліся
Нашу любасьць згубіць.

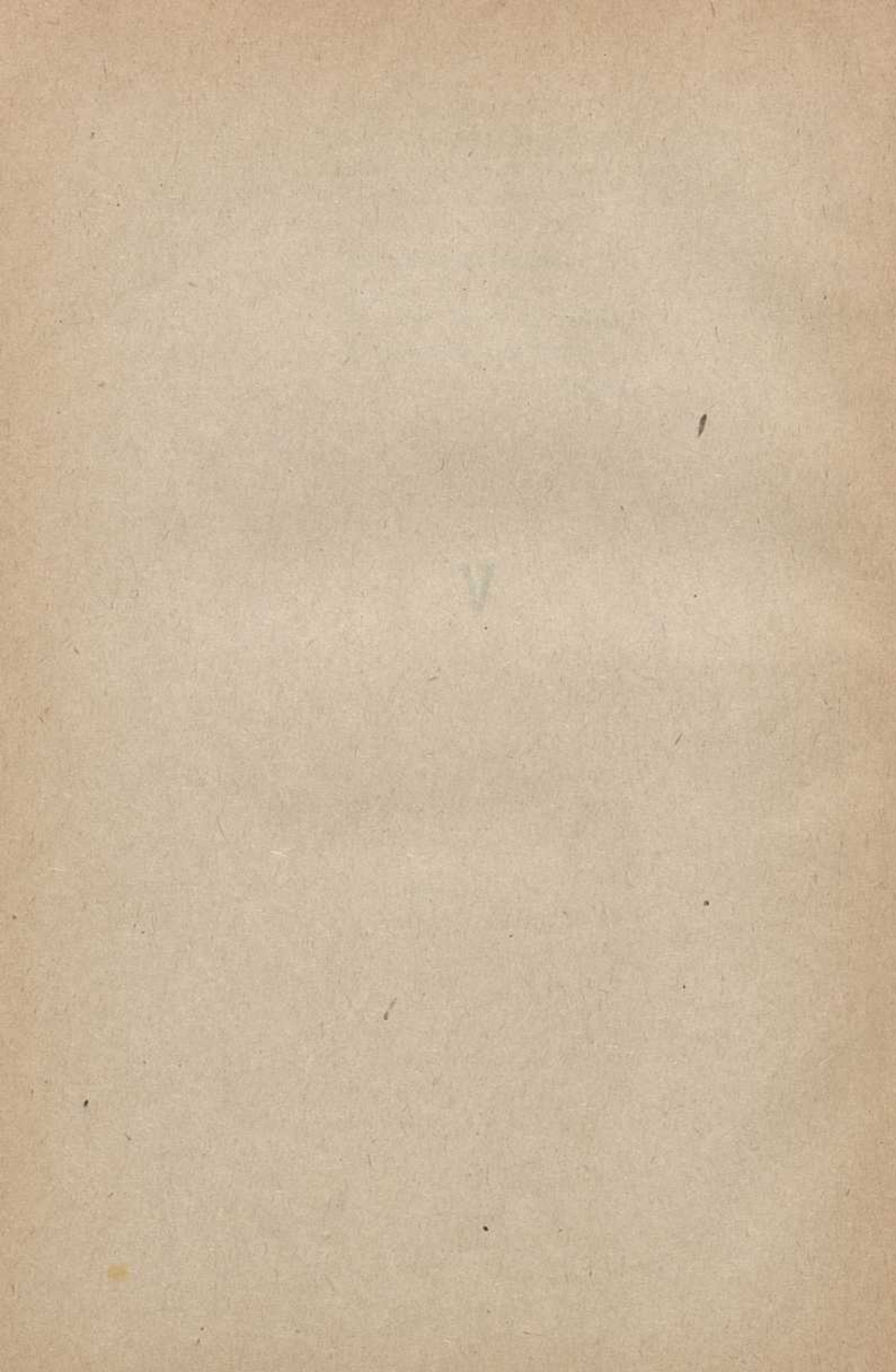
Ой, так думкі снавалі
Залацістыя мы,
Покуль нам не сагналі
Беды гэтыя сны.

Цябе выгнала з хаты,
Ведзьма-мачыха вон;
Мяне ўзялі ў салдаты,
У чужацкі палон.

Так навег адляцела
Любата ў неспадзеў.—
Ты мяне больш ня стрэла,
Я цябе больш ня стрэў.

1905 г.

v

МАГІЛА ЛЬВА.

(З народнага паданья).

I.

Нам продкаў кемкасьць захавала
Шмат вёсьцяў дзіўных з быўшых год,
Хоць гатых вёсці ўжо няма
Ў няпамяць кінуў сам народ.

Усё-ж яшчэ штось засталася
Унукам з прадаедаў жыцьця...
Няхай-жа гэтыя калосьсе
Мінуць скараньне нябыцьця!

Няхай той час, што згінуць мусіў
У беспрасветнай векаў мгле,
Для бяспрыпыннай Беларусі
Хоць толькі ў песьні ажыве.

Зьбіраць начнём зярно к зярняці,
Былое ў думках ускрашаць.
Каб быт на новы лад пачаці,
І сеўбу новую пачаць.

Пачнём дакашывацца самі
Разгадку нашых крыўд і бед,
Што леглі цёмнымі лясамі
На нашай долі з даўных лет.

Пачнём някратаны паданьні
Сачыць пад бацькаўскай страхой,
Шукаць ад раньня і да раньня,
А толькі хай шукае свой.

II.

Над быстрым Днепрам, дзе сягоньня
Стаяць Магілева муры,
Драмала пушча ў сотні гоняў,
Змагала громы і віхры.

На дрэва дрэва пагінала,
Адно к другому прыгняла,
Сукі з сукамі пасплатала
І з ветрам гутарку вяла.

Ваўкоў, дзікоў, ласеў, мядзведзяў
Была там днёўка і начлег
У летні час і ў галаледзьдзе,
І ў зімавы глыбокі сьнег.

Людзей ня знаў лес гэты хмурны,
Зайздросна сьцежкі свае крыў,
Адно сваім дном Днепра бурны
З вясны да восені ў даль плыў.

А з пушчы вырваўшысь на поле
Шумеў і гровны слаў праклён,
Што не даваў яму лес волі—
Давіў гальцём з усіх старон.

У гэтай пушчы з перадвекаў—
Што так драмала ўдоўж і ўшыр,—
Сялібу меў сабе Машэка,
Разбойнік страшны на ўвесь мір.

III.

Даўней ня зналі так марнеці,
Як мы марнеем з году ў год,
Асілкаў шмат было на сьвеце,
Быў шмат дужэйшы наш народ.

Асілкам гэтакім адроду
Машэка быў ў сваёй радні,—
Дзіцём вясці ўжо мог калоду,
Якой трох сталых—не магі.

Але хоць сілу меў такую,—
Нікому крыўды не рабіў,—
Нагуру меў ён залатую,
Як-бы ягнём, патульны бмў.

Чаму ён так змяніўся з часам,
Што да разбойства давяло,
І да крыві людзкой стаў ласым,
Сваё пакінуўшы сяло?

Ці дома хлеба меў замала,
Ці крыўду вызнаў ад каго,
Ці мо' прастору не ставала,
І ў пушчы стаў шукаць яго?—

Ўсё гэта ня было прычынай,
Але, як вестка падае,
Была прычынаю дзяўчына.
Машэка згінуў праз яе.

IV.

У вёсцы тэй, дзе жыў ён змалку,
Дзе пасьціў, дзе араў, касіў,
На воку дзеўку меў, Натальку,
Аб ёй адной ён толькі сьніў.

Былі з сабою адналеткі,
На прызьбе рыліся ў зямлі,
На сенажаці рвалі кветкі,
Ўдагонкі разам часта йшлі.

Як толькі ён яе дагоніць,
Як пёрка носіць на руках,
Сьмяецца, весела гамоніць,
Хоць там дзяўчыну мучыць страх.

Калі ўжо сталі надрастаці,
Кі рабоце трэ' было ісьці,
Дык ці то ў полі, ці то ў хаце
Умел той таго наісьці.

Аб чым з сабой тады ўдваёчку
Снавалі думкі, сеўшы ў рад,—
Пытаць аб гэтым трэба ночку
І за вакном вішнёвы сад.

Жылі... Дзянькі за днямі гналі
Так ад вясны і да вясны,
Пасья і самі не спазналі,
Як палюбіліся яны.

V.

Каханьне лёгкая прынада
Для сэрцаў чуткіх, маладых,
Хоцьбы гнязьдзілася ў ім здрада,
Хоць гэта-б яду быў кяліх.

Усе мы п'ём яго з дурноты,
Жывём ні явай і ні сном.
А прападзе к яму ахвота,—
Тады—на часе ўжо—плюём.

На гэту вудачку каханьня
Папаў Машэка, як ня свой;
Ані спакою, ні прыстанья
Ня меў ён з гэтаю бядой.

Сябе сам кінуў у няволю
Дзявочых ласк і пустаты;
Пацех меў шмат, цярпеньня болей,
То весел быў, то—як струты...

Дзяўчына... ведама, дзяўчына—
Хто там згадаў, што ў ёй сядзіць;
Любіла-ж, пэўна, хоць часінай,—
У лес па гэта не хадзіць

Машэка гэтакі асілак,
Што рваў дзярэўе з каранём,
Ў руках яе стаў, як апілак:
Яго забрала характвом.

VI.

О, шмат прыгожанькіх дзяўчатаў,
Старонцы нашай Бог прыдбаў!
Царэвіч ехаць мог-бы ў сваты
К ёй не адной, каб толькі знаў.

Душы і сэрцайка такога,
І гэі бязмернай дабраты
Шукаці хіба толькі ў Бога,—
Ў другіх людзей ня знойдзеш ты.

На беларускую дзяўчыну,
Калі тут праўду ёй аддаць,
Ніхто йшчэ каменем ня кінуў
І не паважыцца кідаць.

Наталька ў вёсцы між сваімі
Найпрыгажэйшаю была,
Грудзямі, шчочкамі, вачымі,
Як мак між макамі пьвіла.

Павеўна, як даьпелы колас,
Ішла наперад у танок,
З грудзей гарачых звонкі голас
Зьмяняла ў песню—як званок.

Прыхільна хлопцы аглядалі
Яе павабны гібкі стан,
Дый толькі сыціха уздыхалі...
Адэін Машэка быў тут пан.

VII.

Той панства меў недаўгавечна,
Канаў пацехі час сьвяты:
Па Днeпру выпала канечна
На Украіну гнаць плыты;

Машэку йкраз чарга папала.
Спачатку слухаць не хацеу;
Быць можа на яго-бы стала,
Бо не на жарты сілу меў,

Але Наталька ўгаварыла:
«Едзь! штось заробіш к жаніцьбе». —
Ну, як тут не паслухаць мілай!
І наш Машэка у жальбе

Па ненаглядненькай дзяўчыне
Паплыў з плытамі ў край чужы
Таеі Дняпровай гладзьдзю сіняй
Ад роднай прадзедаў мяжы.

Зямля сябе у зельне скрыла,
Лес цёмны з ветрам гаманіў,
Зязюля век людзям лічыла,
А сонца цешылася з ніў.

Машэка плыў, марнеў з нягоды
Аддуху рэдка меў калі,
І думаў, каб хаця ўжо воды
Яго Дняпровы не змаглі.

VIII.

Ў дарозе шчасьце паручыла,
Загнаў да Кіева плыты,
Дамоў вяртаўся з новай сілай
Пабачыць родныя куты.

Натальку любую сустрэці,
Аджыць агнём яе вачэй,
Бо гэтых вочак на ўсім сьвеце
Ён ня сустрэў ані ў ваднэй.

Сьцяшыць няўпымна, крок за крокам,
Мінае поле і лясы:
Зямлі сваёй жаданым вокам
Шукае, як канюх расы.

Штось каля Ўзьвіжанья дабраўся
Дамоў з далёкай чужыны...
О, лепш-бы першай не даждаўся,
Як нарадзіўся ён, вясны!

Бядак дачуўся ад суседаў,
Што ўжо Наталькі маладой
Не засталось даўно і сьледу.—
Як-бы Дняпровай сплыў вадой.

Сплыла і ўся яго надзея
Дажыць у радасьці жыцьцё.
Каханьне ў сэрцы гэтак сеяў,
А жаць прышлося пракляцьцё.

IX.

Непадалёк, дзе жыў Машэка,
Быў двор вялікі, а ў двары
Стаялі хорамы ад векаў
Над самым Днепрам, на гары.

Абведзен быў высокім мурам
Палац, як той астрог, кругом,
Столетні ліны ўкруг панура
Стагналі начаю і днём.

Баярын тамка жыў багаты,
Яшчэ лятамі малады,
Да сваевольства быў заўзяты,
Пасвойму час губляў з нуды.

Усюды броіў самазбродам,
Тварыў закон свой і свой суд
Над абнядоленым народам,
Што збыць ня меў сіл сваіх пуг.

Паціху толькі ў вёсках людзі
Маркотну гутарку вялі
Аб крыўдах тых, што ім на грудзі
Праз пана каменем ляглі.

О, як адзін хто праз другога
Цярпіць, то йшчэ тут паўбяды,
Але ня скрыці ад нікога
Нам крыўды цэлай грамады!

X.

Праз вёску са сваёй дружынай
Баярын гэты ехаў раз,
І ля Натальчынай хаціны
Ён затрымаўся на папас.

Тут хараство яму дзявоча
Упала ў вочы, бо нідзе
Яго ня бачылі йшчэ вочы
Штось прыгажэй у прастаце.

Як грозны быў, дык стаў лісьлівы,
Пачаў к дзяўчыне падсядаць,
Пускаць туман і, як-бы дзівы,
Ёй брэдні ўсякія складаць.

Што гаварылі, чым ёй казіў
Ня варта паўтараці тут,
Але з тых пор, як па загадзе
Ён спадабаў вясковы кут.

Тады-сяды стаў заглядаці
Ўсё да Натальчыных вакон,
Хоць і глядзелі бацька, маці
На гэта коса з першых дзён.

Пасля к сабе яе стаў клікаць,
Яна ішла за ім, як цень,
Аж пачала ўся вёска тыкаць
На дзеўбу пальцамі што дзень.

XI.

Людзкая хітрасць даніманьнем
Патрапіць шмат зла натварыць,
Калі прыкінецца сьвятляным
Сьвятлом, што праўдаю гарыць.

Душу вам лёстачкамі выйме,
І павядзе на павадку
Яе пунінамі крывымі
І ўжо ня ўскрэснуць бедаку.

З Наталькай вышла гэтак сама,
Сама ж бядзе пашла сваёй,
Зьвязаўшы дружбай сябе з ямай,
Ня дбала сьвету і людзей.

Забыла ўсе Машэкі ласкі,
Каханьне шчырае яго,—
Пад чарам ворагавай казкі
Зраклася мілага свайго.

Не прачувала горкай долі,
Якую лёс людзям напле;
Раз, як пашла у двор, дык болей
Яе ня ўбачылі ў сяле.

Сваю так сетку распускае
На мух услужлівы павук,
Пакуль ня ўваліцца якая
І ўсіх ня выведае мук.

ХІІ.

Мінула восень, а за ёю
Прышла з марозамі зіма.
Машэка жыў з сваёй сям'ёю,—
Ня жыў, а блукаўся, як цьма.

Як-бы ня чуў дакучных кпінак,
Адданы гору і жальбе;
Ўжо ведаў, дзе нашла прыпынак
Яго Наталька для сябе.

Падчас бліжэй к двару падходзіў,
Страшэнна кляў і выгражаў,
І страх на стражу ўсю наводзіў,
Якую пан сабе дзяржаў.

Але ня меў Машэка сілы
Такой, што сьцены-б разваліў
Туды, дзе вораг з яго мілай
Пасьцель пуховую дзяліў.

Ня мог на мак яму зьмяць косьці,
Пракляцыце толькі прывываў,
Ад сьцен адходзіў з большай зхосьцю
І штосьці жуткае кнаваў.

З дня ў дзень хмурней ён станавіўся,
Расла ў ім помета, як зьмяя—
І сам, як гадзіна, ў ёй віўся,
Ў жыцьці ня бачачы пуцьця.

XIII.

Што ёсьць на сьведзе горш ад пометы,
Што знойдзеш ад яе страшней,
Каго ня згоніць з сьцежкі прастай,
Ня ўкіне ў цьму, за ноч цямней?

Душу і думы атумане,
Ачэпіць зводным павуцьцём,
І распасьцяжыць уладальне
Над целама, над усім жыцьцём.

Засела так яна ў Машэкі
І суладаць з ёю ня мог,
Крыві-б пусьціў, здаецца, рэкі
І ў іх-бы з крыўдай сваёй лёг.

Крывёй ці віннай, ці нявіннай
На сьмерць уніўся-бы з душой,
Другіх губіў-бы і сам гінуў,
Абы цяпеў чужы і свой.

У муках страшных дачакаўся
Машэка першых дзён вясны.
І з вёскай роднай напращчаўся,
Уцёк з радзімай стараны.

У пушчу ўцёк, у ёй асеўся,
Зьмяніўся ўвесь, як ваўказак,
У скуру воўчую адзеўся
І стаў на жыр выходзіць так.

XIV.

Так страшным стала яго імя
На ўсю аколіцу з тых дат
Паміж сваімі і чужымі,
Як страшны імем сваім кат.

З сваёй бярогі на дарогу
Вылазіў грозны, з булавой,
Як пошасць, селяў скрозь трывогу,
Загоны росячы крывёй.

Спачатку дань жыцьцём плацілі
Яму адны багатыры,
Пасья знаходзілі ў магіле
Спачын і вёсак жыхары.

Не памагалі мольбы, чары,—
Крывавы суд тварыў, караў;
Абегалоўлены ахвяры
З сабою ў пушчы забіраў.

Дарма шукаюць яго схову
Бацькі забітых і сыны,—
Адно збірае больш галоваў
Ён з непамернай тэй вайны.

Што дзень расьце Машэка ў славу,
Расьце з крывавага жніва,
Бароніць пушча яго справаў,
А гымн пяе яму сава.

XV.

Ці доўга йшчэ-бы гаспадарыў
Ён гаспадаркаю тагой,
Крывёй палощучы папары,
Крывёй гарачаю людзкой,

Каб ня сустрэў сярод дарогі
Адно здарэньне, як той вір,
Калі раз, выбрыўшы з бярогі,
Йшоў з булавой сваёй на жыр.

Ішоў і ўбачыў, як карэта
Напроць кацілася якраз;
Машэка рады знайдзе гэтай
І не марнуе дарма час.

Мінула. Ўжо стрымаў ён коні,
Як сноп, зваліўся ўжо фурман,
Ўжо булавой у дзвёрцы звоне,
З карэты скочыў к яму пан;

Але ня ўсьпеў і азірнуцца,
Як на зямлі няжыў ляжыць;
Машэка доўбняй замахнуцца
Яшчэ на некага сьпяшыць...

І дзіва дзіў: рука самлела,
Сьлязамі вочы залісь...
Наталька тут яго сядзела
І так глядзела, як калісь!

XVI.

Як чалавек не азьвярэ
З якіх там колечы прычын,—
Надойдзе час і азарэе
Яго душа хоць міг адзін.

Чуцьдэ прабудзіцца людзкое,
Дабро у сэрцы ажыве,
І зацьвітуць красой сьвятою
Дзіцячы думкі ў галаве.

Чуць толькі ўгледзіў у калясцы
Машэка любую сваю,—
Ў яе ўтануў даўнейшай ласцы,
Ёй пакарыўся без баю.

Бы тую пёрынку птушыну,
Ў сваю бярогу яе нёс.
З лісточкаў мяккую пярину
Ёй слаў, і сам у радасьць рос.

Быў рад сваёй так доўгай згубе,
Ў нагах в пагораю сядаў,
Як здаўна, песьціў і галубіў,
І словы чулыя складаў.

А толькі бедную Натальку
Жыцьцё з ім цешыць не магло,
Як тую грэшную русалку—
Жывыя людзі і сьвятло.

XIX.

Спазнаўшы панскія раскошы,
Дзіць сяла і грамады,
Ня мела сіл змагчы ў пустошы
І адзіноцтва і жуды.

Хоць на Машэку спазірала
Прыхільным поглядам падчас,
А ўсё у думках штось кнавала,
Агонь благі ў вачох ня гае.

У думках думала няўпынна,
Як ёй разбойніка згубіць,
Якога не магла нявінна
Ўжо так, як некалі, любіць.

Раз, калі спаў Машэка з ёю,
Зрабіць надумала сваё—
За кроў пралітую крывёю
Яму яго забраць жыцьцё.

Паціху ўстала, нож агромны
Ўзяла ў яго з-пад галавы
І утаніла ў шыі соннай,
Ды той застаўся йшчэ жывы.

Яна другі раз замахнула
І трэці раз перавяла,—
Яго і жылка ня дрыгнула,—
Душа ад цела адышла.

XVIII.

Так страшна той разбойнік згинуў,
Што ўмеў любіць і забіваць;
На грэх пусьціўся праз дзяўчыну
І мусіў праз яе сканаць.

Яна сваё зрабіўшы дзела,
Ўжо страхам гнаная нямым,
У вёску родную ляцела
І расказала аб усім.

Прынесла добрыя ўсім весці,
Што ўжо разбойніка няма;
Яе віталі добрай чэсьцю,
З усімі цешылася сама.

Вяла з сабой сяло народу,
Дзе спаў Машэка вечным сном,
Куды йшчэ ўчора усе ходы
Былі закрытыя людзём.

Зышлася вёска над Машэкай
Нядаўну бачыці гразу,
І ня было там чалавека,
Каб хоць адну пусьціў сылязу.

Йшлі ад яго к гары вялікай,
Ахвяры дзе яго ляглі,—
Касьцей знаходзілі бяз ліку,
Галоў бяз ліку там знайшлі.

XIX.

Капалі ў пушчы дол глыбокі,
Дно высьцілалі у кару
І насып сыпалі высокі—
Машэку насып, як цару.

А на гары тэй недалёкай
Хавалі косьці у зямлі
Ахвяр, што ад рукі нялёгкай
Бяз часу на той сьвет зышлі.

За днямі дні набеглі шпарка,
Ў няпамяць шоў за годам год,
Мянялася сьвету гаспадарка,
Жыцьцё-быцьцё зьмяняў народ.

Той насып, дзе ляжаў Машэка,
У мох і дзерава аброс;
Пякла улетку яго сьпека,
Зімой трашчаў над ім маров.

Машэкі імем сталі маткі
Пужаць, калышучы дзяцей,
А кумкі, зьбегшысь на папрадкі,
Аб ім шаптаць адна адной.

Яго высокую магілу—
Дзе лес ды вецер панавалі—
Знаць, што вялікую меў сілу,
«Магілай Льва» народ назваў.

XX.

Над ёю в часам дрэвы палі,
І горад вырас, як в зямлі,
Яго Магілевам назвалі,
Бо йнакш прыдумаць не маглі.

Там, дзе пушчар быў і балота,—
Муры глядзянца у раку,
Зіяюць вежы пазалотай,
Жыцьцё кіпіць, як у гаршку.

Пры самым месьце, дзе хаваці
Людцы нябошчыкаў нясуць,
Гару в магілках відзіці—
Яе Машэкавай завуць.

І ціха, ціха на гары тэй,
Чарнеюць пліты і крыжы,
То летнім сонейкам сагрэты,
То взыбшы ўзімку, ў маразы.

Падчас вясной заблудзіць птушка,
Зазвоніць песенькай сваёй,
Павесялее сьпяча душка,
Ды ўзноў засьне яшчэ мацней.

А пад гарой Дняпровы хвалі
З вясны да восені шумяць
І штось гавораць цёмнай далі,
А што?—нам грэшным не павяць!

2/vii—13 г.

БАНДАРОЎНА.

(З народнай песні).

I.

Ня віхор калыша лесам,
Не ваўкі заводзяць,
Не разбойнікі таўпою
За дабычай ходзяць.

На Ёўкраіне пан Патоцкі,
Пан з Канева родам,
З сваёй хэўрай гаспадарыць
Над бедным народам.

Дзе заедзе, банкятуе
Сам ён, яго варта,
Ні старому, ні малому
Ня спускае жартаў.

Калі-ж дзе ўпадзе у вока
Хараство дзявоча,—
Абняславіць, абнячэсьціць,
Бацьку плюне ў вочы.

Стогне змучана Ёўкраіна,
К небу шле пракляцьце,
Дый Патоцкага збаўляе
Хэўра і багацьце.

Да сягоньня жыве памяць
Аб злым гэтым дусе
На ўсёй чыста Украіне
І на Беларусі.

Ў сёлах, як клялі дагэтуль,
Так і праклінаюць.
У палацах яго толькі
Міла ўспамінаюць.

Аб прыгожай Бандароўне
І аб справах наша
Засталася у народзе
Песьня з давен-даўна.

П.

Ў слаўным месьце Берастэчку—
Слаўны Бандарэнка,
Ў яго дочка-Бандароўна.
Пашукаць—паненка.

Хараства такога ў сьвече
Ня было, ня будзе;
Аб ёй людзі гаварылі,
Як аб нейкім цудзе.

Як маліны, яе губкі,
А твар, як лілея,
Як дзьве зоркі, яе вочы,
Гляне—сьвет ясьнее.

З плеч сплываюць яе косы,
Як-бы сонца косы,
І іскрацца, як на сонцы
Брылянцісты росы.

Рост высокі, стан паважны,
Ўся, як цень, павеўна,
Як ідзе яна, бывала,
На-бок каралеўна!

А сягонья-ж выглядае
Лепей, як заўсёды,—
У карчомцы з казакамі
Цешыцца з свабоды.

У гульні сама рэй водзіць,
Весела міргае,
Задзіўляе усіх чыста,
Як зара якая.

Ой, гуляй-жа. Бандароўна,
З вечару да ранку!
Цябе вораг ужо сочыць,
Сочыць на каханку.

III.

К таму часу ў Берастэчка
К дружыне казачай
Прыблудаўся пан Патоцкі
З хэўраю лядачай.

Як пачуў ён у карчомцы
Зычную забаву,
Туды йдзе сваю бяспасну
Паказаці славу.

Банкятуе з казакамі,
Мёд, віно п'е квартай,
К маладзвіцам і дзяўчатам
Лезе смолью ў жарты.

А найгорай к Бандароўне
Ён прыстаў абрыдна;
Цалаваць, абняці хоча,
Ажно глянуць стыдна.

Асьцярожна, пан Канеўскі!
Будзе ліха, будзе,
Не забудзся, што сумленьне
Ёсьць і ў простым людзе!

Не папусьдць ў крыўду славу,
Славу ды свабоду,
Хоць і дуж ты, і багаты,
Ды панскага роду.

Ох, патрапіць народ часам
За сябе ўступіцца,—
Асьвяціць зямлю пажарам,
Сьвежай кроўю ўпіцца!

Лезе пан да Бандароўны,
Ўвесь гарыць, бы ў жары;
Тая жартаў не пазнаўшы,
Зьехала па твары.

IV.

Жутка, жутка дым пажарны
Бухае уночы,
А жутчэй яшчэ у пана
Задымелі вочы.

Выражае кулакамі
Ўсёй казачай браці:
— Ўсе адгэз дасьцё мне зараз—
Дочка, бацька, маці!

— Асьцярожна, ясны пане,
З грозьбамі сваімі!
Забурчала старшыня ўся,
А моладзь—за імі.

Выбег з хаты пан Патоцкі
Зваць сваю дружыну,
А старэйшы людзі вучаць
Бедную дзяўчыну:

Уцякай-жа за пагодай,
Донька маладая,
Покі дзень засьвеціць ясны,
Покі сіл хапае!

Пан з Канева не дарує
Хараству тваѣму,
Як ня ўмеє дараваці
Ён нідзе нікому.

Уцякала Бандароўна
Ў поле з цѣплай хаты,
Абымала яе пчка,
А вецер крылаты

Расплятаў ёй косы буйны,
Песьціў белы грудзі;
Болей жалю меў над ёю,
Як якія людзі.

V.

Уцякала Бандароўна
Ды паміж платамі,
А за ёю тры гайдукі
З голымі шаблямі.

Бегла поле і другое,
Ўзьбегла і на трацьце,
Ды ўжо сілы не хапае
Далей так ляцеці.

Ой, няшчасна Бандароўна,
Адпачні часіну,
Памаліся за сябе ты,
За сваю Ўкраіну!

На сырой прыляж зямельцы,
Атулісь касою,
Няхай сэрцайка дзявоча
Прыдзе да спакою.

Думаі думкі, што чыніці
У бядзе паганай,
Калі панскія служакі
Прывядуць да пана!

Ня прышлося спачываці
Доўга Бандароўне,—
Наляцела, адшукала
Дзікая пагоня.

З дзікім сьмехам учапілісь
За косы і рукі,
Пацягнулі нешчасьліву
На вялікі мукі.

Ночка цёмная глядзела
Ды цямнейшай стала,
Адна зорка мігацела
І тая прапала.

VI.

Хто галубку убароніць
Ўсьцеражэ ад згубы,
Як няубачна пападзецца
Ў каршуновы дзюбы.

Вырве сэрцайка няшчаснай,
Вып'е кроў чырвону,
Застаюцца толькі косці
На зямліцы соннай.

Застаецца памяць толькі
Ў стадзе галубіным,
Што ім выдзер хтось галубку
Крыважадным чынам...

Прыцягнулі Бандароўну
К пану у святліцу,
Як праступніцу якую,
Ці як чараўніцу.

Ўбор дзявочы абарваны,
Зблытанья косы,
Ў вочках толькі рдзяцца сьлёзы,
Як улетку росы.

Ці то сьлёзы з крыўды страшнай,
Ці з бясьсільнай злосьці,
Што к чужынцу бяз пытання
Прывялі у госьці.

І стаіць яна прад панам,
Як калінка тая,
Што у лузе, над ракою
Вецер пахіляе.

Сабірае у галоўцы
Думанькі дзявочы,
Глядзіць смела, ані моргне,
Ворагу у вочы.

VI.

Пасадзіў пан Бандароўну
У куце на лаве,
Як-бы тую маладую
У вясельнай славе.

Застаўляе стол дубовы
Сытаю ядою,
Мёд, віно ў жбанох б'е пенай,
Як-бы мора тое.

Яшчэ мала: пан вяльможны
Клікае музыкаў;
Знаць, заход вялікі робіць
Ён к гульні вялікай.

Не чакае Бандароўна
Тут сабе пацехі,
І ня верыць панскай ласцы
І ў панскія ўсьмехі.

Ручкі белы заламала,
Зьвесіла галоўку,
А тымчасам пан Патоцкі
Вышаў у бакоўку.

І прыносіць ён стуль стрэльбу,
Куляй набівае,
Ў рукі ўзяў, і Бандароўну
Голасна пытае:

— Ну, што воліш сабе выбраць,
Пышная паненка:
Ці ў бяседзе засядаці
Вось пад гэтай сьценкай

І са мною піць, гуляці,
Ночкі каратаці?
Ці навекі косьці парыць
У зямельцы-маці?

VIII.

Затраслося пометай сэрца
У грудзі дзявочай,
Спахмурнелі чорны бровы,
Заіскрылісь вочы.

Не такую, ясны панё,
Бачыш прад сабою,
Што захоча чэсьць і славу
Прадаваць з табю.

Свай золата, палацы
Застаўляй сабе ты,
Сам заморскае віно пі
І насі саеты.

Ші, гуляй з свай раўнёю,
Покі ваша сіла,—
Бандароўне больш да твару—
Чымся ты—магіла.

Не прадасьць яна дзявоцтва,
Як ты, пан, сумленьня;
Твае ўгрозы ёй нястрашны,
Нястрашна царченьне.

Перад панам тым з Канева
Сьмела дзеўка стала,
Сьмела глядзячы у вочы,
Сьмела адказала:

—Дужы ты з сваім багацьцем,
А я сілы большай,—
За мной праўда і народ мой,
За табой-жа—грошы!

Чым з табою піць, гуляці,
Ночкі каратаці,—
Лепш навікі косьці парыць
У зямельцы-маці!

IX.

Тут як страліў пан Канеўскі
Ў лева яе вуха,—
Стала наша Бандароўна
І нема і глуха.

Палілася кроў чырвона,
Сэрца абамлела,
Павалілась на зямельку
Як бярозка бела.

Парасплеценыя косы,
Як тыя галінкі,
Леглі пасмамі хваліста
Тут-жа ля дзяўчынкі.

Толькі з крыўдай аднальковай
Вочы пазіралі,
Як-бы ўсіх пытаць хацелі:
За што пакаралі?

Дый заглянулі, знаць, крэпка
Ў ворагава сэрца:
Пан Патоцкі ўжо ня рад стаў
Сам сабе і дзеўцы.

Праклінае сам самога
І такую ночку;
Кліча бацьку, кліча матку,
Каб забралі дочку.

Як прыходзіў Бандарэнка,
А з ім—Бандарыха,
Галасілі над дачушкай,
Галасілі сьціха.

Ой, ламалі свае рукі
Стары са старою:
—Налажылась, донька наша,
За ўсіх галавою!

X.

Забіралі бацька, маці
Родную дачушку,
Несьлі ціха, асцярожна
Сваю мёртву служку.

Дзе йшлі в ёю, кроў чырвона
Капала паволі
І блішчала па ўсёй сьцежцы,
Як раса на полі.

Як прынеслі Бандароўну
Да сьвятліцы новай,
Палажылі памаленьку
На лаве дубовай.

Прыбіралі, як да шлюбу,
Ў белю і валёны,
Запляталі буйны косы
Ў касьнікі чырвоны.

Пазлацістыя на пальцы
Персьцены ўзьдзявалі,
У замшовы чаравічкі
Ножкі абувалі.

З руты-мяты ей вяночак
Вілі у дамоўку,
Як карону каралеўне,
Клалі на галоўку.

Зьбілі в дошак габляваных
Белу дамавіну
І складалі ў ей няшчасну
Забіту дзяўчыну.

Сьпіць сном вечным Бандароўна
І болей ня ўстане,
А над ей пяюць старыя
«Вечна спачываньне».

XI.

Неспакоен пан Патоцкі
У сваёй правіне,
Што ўчыніў такую крыўду
Ні прашто дзяўчыне;

Хоча грэх свой чым загладзіць
І віны убавіць;
Бандароўну хоць па сьмерці
Думае праславіць.

Ён сьпяшыць на баль хаўтурны
Пыхай паганяны,
Шоўкам кажа абіваці
Гроб той дзераўляны;

Шоўку, золата, атласу
Браці, колькі хваце,
Кутасамі залатымі
Труну абчапаці.

Загадаў капаці яму,
Мураваці з муру,
Каб магілкі не размыла
Ні вада ні бура.

Загадаў слаць да магілак
Сьцежку дыванамі
І пасыпаць дываночкі
Белымі цьвятамі.

Як панесьлі Бандароўну
На вечна хаваньне,—
Загадаў іграць музыкам
Сумнае іграньне.

Як спушчалі Бандароўну
На той сьвет вялікі,
То яшчэ сумней зайгралі
Панскія музыкі.

XII.

Пахавалі Бандароўну
У вянку і ў белі,
Толькі думак украінцам
Пахаваць ня ўмелі.

Шмат цярпець народ умее,
Ўмее-ж і памсьціцца,
Як дадзене вельмі крыўда,
Як зло разгасьціцца.

Весьць аб сьмерці Бандароўны
Скрозь пашла, як мора;
Зашумела Украіна—
Гора панам, гора!

Бандаранка сходы кліча,
Ўсім аб крыўдзе кажа;
Войска сільнае зьбірае,
Роўна сіле ўражай.

Задымелі у пажарах
Панскія сялібы,
Палілася кроў ракою
На лугі, на скібы.

Дарма рэзь стрымаць казачу
Войска шле Варшава,—
Шмат казачтва надярпелась—
Бітва йдзе крывава.

Колькі выцекла крыві йшча,
Ня будзем казаці,
Бо крывёй сваёю роднай
Трэ' было-б пісаці.

З долі-ж горкай Бандароўны
І з таей часіны
Засталіся толькі казкі,
Песьні ды ўспаміны.

24/VI—13 г.

З І М О Ю.

Калядная ночка ўвесь сьвет пакрывае,
Па белай ад сьнегу зямельцы снуе;
Мяпеліца ў полі сапе, завывае,
Сьвіет віхраў спакойна заснуць не дае.

У коміне вецер заціхнуць ня хоча,—
Заносіцца песьняй магільнай, дзікой;
То стогне, то плача, то дзіка рагоча,
Як быццам сьмяецца з нядолі людзкой.

Дарожкі і сьцежкі запесла віхура,
Ня знаць, дзе балота, дзе лог, дзе папар;
Воўк, выйшаўшы з лесу, скаголіць панура,—
Каб чым пажывіцца—пакінуў гушчар.

І сіняе неба ад зор ня рунее,
І месяц дзесь згінуў, ня ходзіць па ім,
Што хвіля, цямней ноч, мароз не вальнее,
Сьнег сыпле і сыпле, як прыскам якім.

Бяда падарожнаму гэткай парою
Дарогу вялікую перабываць,—
Як стой загавеціся можна душою,
Сьняжніца—засыпаць, зьвяр'е—разарваць!

Але вась у гэту рабінаву ночку,
Бач, пехта мя вытрываў, полем ідзе.
Руку апірае на тонкім кіёчку,
На плечах і сьпераду ношку нясе.

Хто гэтакі шалёны ў такую завею
Пакінуў хацінку, ў дарогу пашоў?
Аж жутка на сэрцы, душа ажно млее:
Там з дзіцем кабета пляецца дамоў!

Гістор'я старая: Убогая дзеўка
Пашла ў двор на службу для хлеба куска,
Пашла, паганяная гора прыпеўкай,
Ад хаты радзімай сьвятога гутка.

Семнаццаты год шоў прыгожай Ганулі,
Век самы, што толькі жыві, прыпявай!
Сам век, што ахроціць да працы, дагуляў,
А што ўжо любіцца—на ўсё забывай.

На звадку для хлопцаў, на зайздрасць дзяўчатам
Слыла паваблівай дзяўчынай яна,
І гэта-ж павабнасьць яе стала катам:
Скасіла і радасьць і песні спрытна.

О, моладасьць, моладасьць! Сколькі з табою
Прыгод надчас горкіх ідзе для людзей!
Ты сэрца узбурыш, гульнеш ты з душою,
Ты, ломячы думкі, кроў смокчаш з грудзей.

Я такжа, змагаючы долі завсю,
Надзеі вялікія сьніў, будаваў,—
Ты-ж, моладасьць, мачыхай стала маю...
Эй, што гаварыці! Цябе я ня знаў!

Прыхільна дзяўчына на сьвет гэты боскі
Глядзела і верыла зьменным людзям;
От, знама, прастачка, дзіце нашай вёскі,
Што з беднасьці, з невуцтва знаная нам.

Нямала ў дварэ слуг, шмат хлопцаў ўсялякіх,—
Сумленных, праўдзівых і шэльмаў благіх.
Цімох-жа найлепшы: няма ў ім ніякіх
Паступкаў нягодных, як ёсьць у другіх.

Дзяўчына прыгожая, хлопец прыгожы,—
Вось пара ўжо сэрцаў, вось пара людзей,
Што могуць забыцца на ўсё, на сьвет божы,
Як кроў маладая заходзіць жывей.

Хто з нас ня любіўся, хто ўцехаў каханьня
Хоць міг сваіх лет маладых не правёў?
Сам-на-сам дзяўчыны з малойцам шаптаньня,
Двух сэрцаў хто слухаў вясёлых размоў?

Цімох і Гануля—вось роўная пара:
Яна бедна дзеўка, ён бедны дзяцюк;
Любілісь і мелісь пабраціся зара,
Дый здрадзіла шчасьце, мінула іх рук.

Гаротнага хлопца пагналі далёка,
Пагналі ў салдаты на здзекі, на плач;
Засталася Ганна адна-адвінокай,
А з доляй — хоць сонца, хоць сьвету ня бач!

Сягоньня, во', ў гэткую сыцюжу пляцецца,
Пляцецца з няшчасьцем, з пацехаў свайй,
Хоць вые віхура, хаўтурна сьмяецца,
Як людзі, так дзіка рагоча над ёй.

Ідзе і ідзе, а сьнягамі дзьме неба,
Дзіце ў руках плача. Ноч, жудка... бяда.
Ў хатомцы на плечах нясе булку хлеба
І сала хунт — служкі за труд—каляда.

Па гурбах, па наспах ідучы сьняжаных,
Змаглася, халодны пот цела заліў,
А рукі і ногі мароз няспыняны
Даўно замарозіў, даўно зьнячуліў.

Чуць дух пераводзіць, зліпаюцца вочы,
Яшчэ дабыла сіл, ды дзе больш дабыць?
Скасiліся ногі, ямчэй вецер скочыў,
Схінулася, й з дзіцем і з хлебам ляжыць!

Ляжыць сярод поля шырокага
Ў пасьцелі пуховай са сьнегу.
Спачні з дзіцянем, адзінокая, —
Вам лепшых ня знаці начлегаў!

Ня бойцеся!.. Ўтуліць ад холаду,
Спаўе, як пялёнкай, сьнег белы,
Зацягне вам песьню мяцеліца,
Воўк жалбай завые скалелы.

Але віхраў сьвісты магільныя
І воўчыя выцьці пад борам
Няхай ня пужаюць вас, бедныя,
Сваім нялюбым заговорам.

І неба хай гэта вас хмарнае
Ня страшыць сваёй цемнатою,
І доля вам гэта цяперашняя
Хай вельмі ня здасца благою.

Ці-ж хаты для вас былі лепшымі,
Як гэта сьнежная ніва?
Скажы ты мне, маці бязмужная,
Была-ж ты дагэтуль шчасьліва?

Жыла-ж з табой моладасьць ясная,
Вясёлыя песьні ці пела?
Былі-ж для цябе людзі добрымі,
Іх злосьць над табой не шалела?

Падумай, падумай, гаротная!
Я ў песьню пралью твае думы,
І разам сыпяём гулкім голасам
Пад дзікай мяцеліцы шумы.

Бядак жыве толькі сягоння,
Дзён лепшых яму не чакаць;
Цар-голад няшчаснага гоне
Крывавага хлеба шукаць.

Пакінуўшы роднаю хатку,
Калі йшчэ такая дзе ё,
Замучан бядой даастануць,
Ідзе, каб здабыць на жыццё.

Ідзе, а пражорнікаў вочы
Цікаюць з усіх са старон;
Ідзе, а ці днём, ці уночы,
З дарогі збіваецца ён.

Так блудзячы, валіцца ў сеткі,
Растаўленыя спатайка,
І сілаў нараз апаследкі
Суць п'яўкі, вужы з бядака.

Заплацяць пагардаю дзікай
За кроў, за мазолі, за труд,
Дадучь медзяка для прыліку,
Што ліў пот ня толькі за кнут.

Як выціснуць дух увесь чыста,
Прызнаюць няздатным ь труду,—
Прагоняць на шляхі цярысты,
Прагоняць на сьлёзы, бяду.

І пойдзе бядак нешчаслівы,
Здароўя упякаўшы цвет,
Праз цёмныя боры, праз нівы
З жабрацкаю торбаю ў сьвет.

Што?—дрэмлеш ужо ты, дзяўчына?
Ня сыні, яшчэ штось прап'яём!
Эй, што там, каліна-маліна!..
Запейма—пець лёгка ўдваём!

А будзе цікавая песня,
Бо выскажа думы твае.
Ну, слухай, хоць сэрцу балесье—
З тваёй мая доля пяе!

Ты помніш, як маці цябе твая родная
Дзень першы у лашці абула,
Як ты, падрастаючы, цвёрдую, зрэбную
Кашулю на целе пачула.

Галела, калела у полі ты, з пугаю,
Куску жадна будучы хлеба,
Па лесе, па пасецы з стадам цягалася,
Патолі ня знала ад неба.

Пякло лета сьпекай, ты, ўся зацяганая,
Зьлівалася потам крывавым,
А восень студзіла слатою бязьлітна,
Трос вецер адзеткам дзіравым.

Ці йшла ты на поле шырокае, вольнае,
Ці з стадам вярталася з поля,
Ніхто ня вітаў цябе шчыра, прыветліва,
Ні свой, ні чужы, і ні доля.

Вось вырасла, стала дзяўчынай прыгожаю,
Ды горкім жыцьцём было далей:
Бацькі твае бедна і трудна жыць мусілі—
У людзі чужыя паслалі.

Паслалі на цвёрды, па хлеб на папідзішча,
На здзек, на бадзяньне няміла,
І ты без апекі прытульнай, бяз бацькаўскай
Навекі сябе загубіла.

З насмешкай благой на цябе, заблудзіўшую.
Цяперака ўсе паглядаюць;
І сэрца крывёю тваё абліваецца,
І вочы у сьлёзах плываюць.

У губу ня лезе яда гаспадарская—
Кусок іх палічаны кожны;
Ў калысцы ад крыку дзіце захлапаецца,
Патомак твой плача сярмяжны.

Бацькоў гэтым грэхам сваім не пацешыла—
Ўжо з дзіцем ты лішняя ў хаце;
На службе цябе разьлічылі, адправілі—
Ня стала там хлеба дзіцяці.

І што-ж цябе, маці, чакае, бязмужняя?
Ня бачыш ты сьвету, ў сьвет глядзя;
Ня ўзложыш вянка ты ўжо болей дзавочага,
Ня сядзеш ужо на пасадзе.

Навекі твая ўжо зламаныя моладасьць,
Асуджана мучыцца вечна,
І ў гэтай дарозе, у гэту мяцеліцу
Ты спраўды шчаслівай, бяспечнай.

Сьнег так адусюль спавівае пялёнкаю
Свайй прыліпаючай, белай,
І сыспаду мягка і зверху накрытая,
Начлегаў такіх ты ня мела.

Ня мела папраўдзе, бо гэтак, во соладка
З дзіцем—бачу я—ты заснула.
Сьпі!... Пэўна і песьні маёй, табе выснутай,
Усёй ты, бядачка, ня чула.

Сьпі, сьпі! покі сонца на небе нячулае
Узойдзе гуляці над сьветам;
А можа засьні лепш навекі, няшчасная,
Як маеш з жыцьцём біцца гэтым.

Вечна ня можа мучыць мяцеліца,
Вечна ня можа ноч панаваль;
Зімняе ноба сонейкам беліцца,
Вецер ня мае, хмар ня відаць.

Іскрыцца пол сьнежнае, белас,
Бор гутарлівы ціха стаіць,
Воўчая песня, дзікая, смелая,
Жудасна ў полі ўжо ня гудзіць.

Радасна ўсходзіць раіца стройная,
Сьведзіць для сьнегэм засланай зямлі;
Вокал абшары, ўсё дзіўна-спакойныя,
Шалы віхураў як ня былі.

Гоманы, скрыпы з вёскі даносяцца,
І там ужо сонца робіць сваё;
Па саламяных стрэхах дым коціцца,—
Знак, што пад імі госьціць жыцьцё.

Будзяцца людзі, з хат выбіраюцца
Яркі калядны дзень прывітаць;
Цёплая пара з губ выбіваецца,
Шэрань на бровах, шчокі гараць.

Бабы заняты важнай заняткаю,—
Вілкі, чапёлы ў дзела ідуць,—
З нейкай паважнай ходзяць аглядкаю,
Сьвята сягоньня—бліны пякуць.

Рана і жонка ўстала Рыгорава,—
Мужа з дарогі ждзю і дачкі,
Носіць ваду, змарылася здорава,
Печ падталіла, ставіць гаршкі.

Можа яна ўжо разы і сотныя
Глянула ў шыбы з хаткі на двор;
Мучаць старую думкі маркотныя:
Штосьці ня едзе з Ганнай Рыгор.

Выехаў ўчора цёмнаю раіцай,
Меўся вярыўца на-нач дамоў;
Праўда, кабылка худа, чужь цягнецца,
Але вялікі ўжо час прайшоў.

Што за прычына, што так задлякаўся,—
Трудна згадаць, хоць як варажы;
Ці мо' дзе ў гурбу сьнежную ўпикаўся,
Ці мо' начуе у Рубяжы.

...Скрышнুলі сані... ў вокны марозныя
Хутка, пакуль там бегчы на двор,
Вочы свае Рыгорыха сьлёзныя
Ўставіла й бачыць: ўзьехаў Рыгор.

—Дзе-ж ты дзеў Ганну?—ў мужа пытаецца
—Няўжо,—ён кажа,—Ганны няма?
І абаім ім сэрца сьціскаецца,
Дум усялякіх хлынула цэма.

Ганна з двара ўжо іншай дарогаю
Йшла, як ехаў Рыгор на яе;
Думаў, што дома. Бачыць з трывогаю:
Дома няма. Дык дзе-ж яна, дзе?

Дарма шукаці рвуцца ў ваколіцы,
Ў вёсцы пытаці, на мшы даваць;
Дарма ён стогне, а яна моліцца:
Ганны нідзе няма, ня чуваць.

Толькі ад часу, як гэта сталася—
Гутарка ходзіць так па сяле:—
Ў сьнег як зямелька ўся адзявалася
Неба мяцеліцу грозну пашле,—

Ночнай парою з бара недалёкага
Нейкае зданьчэ—глянучі страх—
Чуць лезе з гурбаў, з сьнегу глыбокага,
Йдзе на дарогу з ношкай ў руках.

Хто йдзе, ці едзе, страх таму гэтае
Дзіва сустраці, голае пачуць,—
Страшная мара, напаў-адзетая,
Зблытаны косы, вочы пякуць.

Грудзь да касцей дзявоцкая вырвана,
Ранай адзію сьвеціца ўся,
Стане... кроў лоне чырвана-чырвана;
Рукі калышучь мару-дзіця.

Тулаў дзіцяці толькі хістаецца,
Ручак, галоўкі, ножак няма;
Да падарожных з ім падбліжаецца,
Жальбу заводзіць жудка сама.

Жаліцца ўперад, посьле жалобную
Страшную песьню сьлёзна пяе;
Гэткую песьню чуем падобную,
Як сьмерць запусьціць жалы свае.

Аб тых, што з сьветам гэтым разлучаны,
Аб затрутым бяз часу жыцьці,
Аб маці з дзіцем плача замучанай,
Моліць крыху сагрэць, падвясці.

Хрысьцяцца людзі, чуючы гэтае,
Месяца мінаюць тое барджэй,
Зданьне зноў ў лесе з песьняй нясыпетая,
З дзіцем, з хатомкай нікне сваей.

Памяць аб гэтым людзі вясковыя
Шчыра гадуюць, вера жыве:
Яміну тамка ў гушчы сасновае
«Ганьніным Ярам» вёска заве.

1/п.—1906 г.

СТРАШНЫ ВІР.

Ёсьць месца, дзе ўпоўнач над рэчкай,
Пакуль йшчэ пярвун не пяе,
Выходзе здань дзіўная з віру
І творыць варожбы свае.

Таёмныя знакі рукамі
На ўсход і на захад кладзе,

Як быццам каго заклінае,
Ці песьню на мігі вадзе.

Сьцюдзёная льецца вадзіца
Па целе з распушчаных кос,
А вочы блішчаць, як дзёве зоры,
А вочы глядзяць да нябёс.

І рыцар у тую часіну
На белым агністым кані
Над вірам зьяўляецца зьнекуль,
Ці проста выходзіць з зямлі.

З каня свайго злазіць і ё здані
Падходзіць, галубіць яе,
У мокрыя косы цалуе,
Яна-ж толькі нема п'яе.

Хто ў час той заблудзіць тудою,—
Спужаецца сам, задрыжыць,
І здань ад яго уцякае,
У віравы сховы бяжыць.

А рыцар маланкай садзіцца
На быстрага свoga каня
І нікне у цемры паўночнай,
А з ім—і трывога уся.

Шмат чутак аб віры і зданьнях
Чуваць у народзе здаўна;
Што праўда, няпраўда—ня знаю...
Мне ўспомнілась чутка адна.

Былі сабе ў бацькі тры дочки,
Як кветкі прыгожы былі,
А меншая ўсіх прыгажэйшая,
Другой не знайсьці на зямлі.

Жылі і нядолі ня зналі—
Свабодна, як рыбкі ў вадзе,
А толькі малодшай паціху
Зайздросьцілі старшыя дзёве.

Раз нежк тудою князь ехаў,
Што бітвамі славу прыдбаў;
Заехаў да іх на папаску,
Заехаў—і іх спадабаў.

Адну з трох за жонку ўзяць хоча,
Катору—ня знае і сам,
І князя лчы спадабалі...
Ручыць, як-то кажуць, князям.

Вось ён ім і кажа загадку,
Работу такую дае:
Вазьму я з вас тую за жонку,
Каторая лепей сыяе.

Запелі дзье старшыя князю,
Запелі, як той салавей;
Запела малодшая князю,
Запела ад тых прыгажэй.

І меншую выбраў за жонку,
Чакаці ёй кажа сватоў;
Сам ладзіцца едзе к вяселью,
Склікаці гасьцей і дружбоў.

А старшыя думаюць сёстры,
Як зьвесці малодшу сястру,—
Атрутай няшчасную пояць
І кідаюць цела ў віру.

Як страшнае скончылі дзела,
Напаў і на іх самых страх:
Адна паляцела на захад,
Другая на ўсход знашла шлях.

Князь едзе з дружынай у сваты
І з скарбамі княжства свайго...
Находзіць маркотнага бацьку,—
Дачок не знаходзіць яго.

Дружыну сваю князь кідае,
Пушчаецца ў сьвет сам адзін
Шукаці сваёй наймілейшай,
Шукаць да апошніх часін.

За годамі годы плятуцца...
Што далей, ня знаю—было,
Адну толькі чутку аб віры
Сказаць вам на памяць прышло.—

23/1—14 з.

КАЗКА АБ ПЕСЬНІ.

Даўно ўжо, даўно з тэй пары адбылой
Сталецьцяў мінула нямала, —
Між небам блакітным і чорнай зямлёй
Сьвятляная думка лунала.

Яна аглядала бязьмежна прастор,
І пасынкаў бачыла долі,
Што рукі з зямлі працягалі да зор
І ў цемры каналі паволі.

Быў жыць адзінока надзел бедакоў,
Нішто іх з сабой ня лучыла—
Ні крыльлі свабоды, ні скруты акоў...
Адна толькі маці-магіла.

Ня ўмелі змагаць грамадою нягод
І бога хваліць грамадою;
Па шчасьці нязьведаным грашны народ,
Як каня, ўздыхаў, за вадою.

І шкода зрабілася думцы людзей,
Што чахлі, як чэрві у плесьні,—
І з высі зышла к ім, як дух-яснавей,
І вольнай змянілася песьняй.

У тысячы сьветычаў, сонц залатых
Яна разьлілася між імі,
Разьвеяла цемры, ўвлячыла сьляпых,
Сваё, іх праславіла імя.

Пры песельным звоне народ акрылеў,
Зарухаўся шчасьцем, свабодай,
У бітвах верх браў і свой боль адалеў,
Ня страх быў змагацца з прыродай.

І многа лет цешыўся, ў радасьці цьвіў
І ў долі, і ў волі бяз меры,
Аж покуль ён песні сваёй не ўгнавіў,
І сьветлай ня здрадзіў ёй веры.

За ласяя словы, за золата звон
Чужацкай шукаць стаў апекі;
Чужынцы запрэглі народ у прыгон,
А песню аддалі на здзекі.

Як славай праз песню палаць стаў, так згас,—
Хілеці ізноў стаў памалу;
Папробуе песню—йшчэ звоніць падчас,
Толькі ня так, як бывала.

Гібелі зноў людзі у сынеку, ў мароз,
І долі і волі збыліся,
І страшная кара пасьцігла іх лёс:
Народ сваёй песні забыўся.

Мінае сталецце, другое ідзе,
Ня песняй, а путамі звоне,
І вечную гібелі народу вядзе,
Народ-жа ўсё стогне і стогне.

З лет бегам патомкі, пасья доўгіх бед,
Аднекуль зноў песню дасталі,—
І думалі з ёй, як калісь, дзівіць сьвет,
Палаць зноў у даўнешняй хвале.

А толькі іх душ ажывіць не магла
І к шчасьцю масьціці гасыцінец...
Бо думка... бо песня... чужая была...
З ярмом даў і песню чужынец!

«БРАТКА І СЯСТРЫЦА».

(З народнага).

Ой, у лузе у зялёным,
Каля быстрой рэчкі
Маладзенькая дзяўчына
Пасьціла авечкі.

Залатое сонца з неба
Грэла, спаць гарнула,
Аж пастушка у цянёчку
Лягла і заснула.

Па гасьцінцы жаўнеранька
Зьнекуль заблудзіўся,
Ён к дзяўчыне маладзенькай
З сядла нахіліўся.

«Ўстань, галубка, маё сэрца,
Годзе спачываці,
Кладзі ножкі у страмёна,
Будзем вандраваці!»

Уставала маладзенька,
Ножкі ў стрэмя клала
І з малойчыкам удалым
У сьвет вандравала.

Едуць поле і другое,
Ўзьехалі на трэцьце,
Пад дубочкам, пад махнатым
Селі пасядзеці.

Прытуліўся жаўнеранька
Да грудзей дзявочых,
Абымае і цалуе
Губанькі і вочы.

Гэтак песьцячы галубку,
Стаў яе пытаці:
«Скуль, дзяўчынка, будзеш родам,
Хто твой бацька, маці?»

А яна яму гаворыць,
Пахіліўшысь нізка:
«Старшыні я дочка буду
З гэтай вёскі блізкай.»

Спахмурнелі яны вочы
Ў хлопца маладога;
Ён адказу ад дзяўчыны
Не чакаў такога.

«І я, кажа жаўнеранька
Да таеі дзяўчыны,
З тэй-жа самай вёскі родам,
Сын таго старшыні!»

Зацямнілі хмары неба
Чорнымі крыламі,
Пачалася шура-бура
З грамам, з пярунамі.

І ударыў пяруначак
У два сэрцы тыя,
Што пасьмелі снаваць грэшна
Думкі маладыя.

Пад тым дубам іх абое
Пахавалі людзі,
Насып сыпалі жвіровы
На вочкі і грудзі.

На тым насыпе ўзышлі кветкі,
Як вясной сьнег стаяў—
Адна жоўценькая кветка,
Сіняя—другая.

Хто ў магілцы сьпіць, усьпелі
Людві ўжо забыцца,—
Тыя-ж кветкі ахрысцілі:
«Браткай і Сястрыцай.»

П Е С Ь Н Я.

(З народнага матываў).

Ах, адкуль-жа гэта вестка,
Што удовіна нявестка
Мужа роднага зраклася
І чужому прадалася,
Як пайшоў муж на вайну
Ў чужа-дальню старану?

Спадабала маладога,
Як яшчэ ў жыцці нікога,—
У садочак з ім хадзіла,
Зоркі ясныя сачыла.
Не знаходзіла адной,
Што сьвяціці мела ей.

А удоўка сыну піша,
Што нявестка ўжо калыша
У калысаццы малое
Не яго, але чужое...
Прыяжджай хутчэй, сыноч,
Бяры жонку пад замок!..

Не бядуй, удоўка-маці,—
Ўсёй бяды не зьбедаваці—
З чужа-дальняе старонкі
Сын твой вернецца да жонкі,
Будзе суд над ёй судзіць,
Як з другімі ў сад хадзіць.

Стаў пісьмо сыноч чытаці,
Што пісала удоўка-маці;
Кавя быстрага сядлае,
І да хаты пасыпяшае,
Дзе яго чакае ўжо
Маці, жонка і дзіцё.

Як прыехаў ён да дому,
Ня йшоў клянцца нікому,

Толькі жонку сваю ўбачыў,
Як над дзіцем горка плача.—
Даставаў ён востры меч,
Галаву зьнімаў ёй з плеч.

З маткай роднаю страчаўся,
Ня вітаўся, не прашчаўся,
Не маліўся Спасу-Богу,
Зноў каня сядлаў ў дарогу,—
З ветрам буйным ехаў жыць,
Галаву навек злажыць.—

2/VI—13 г.

А Д С Т У П Н І К. ✓

Дажывае стара маці
Сірацінаю у хаце
Ў соннай волі, ў чорнай долі,
Як та груша сярод поля.

Мела сына, але сыну
Захацелася ў чужыну:
Ён пашоў шукаць там шчасся,
Або згінуць, запрапасьці.

Мела дочак, але дочкі
Пабрылі так сама ў прочкі:
Тая замуж, тая ў службу
На нядолю, на вядружбу.

Дажывае веку маці,—
Ўжо ня можа з ложка ўстаці,
Кліча дочак, кліча сына,—
Але пуста ўсё хаціна.

Сабраліся добры людзі,
Гаманілі: што-то будзе?
Са старою мала ладу—
Трэба даць якую раду.

І да сына лісты пішуць:
—Пряжджай, бо ўжо чужь дышыць
Маці стара і маячыць:
Цябе хоча ўсё пабачыць.

Сын варочаўся з чужыны
Да матулі, да хаціны
Ніто князем, ніто панам,
Ніто трэзвым, ніто п'яным.

Падышоў да ложка бліжай:
Маці сыніць, як знята з крыжа;
Пахіліўся над ёй нізка,
Як яна здаўн над калыскай.

І старую разбуджае,
Нейкім словам пацяшае,—
Штось гаворыць і гаворыць,—
Тая слухае, як зморы.

Прыглядаецца матуля,
Што зрабілася з сынуляй:
Ён, ці не—стаіць у хаце,
Усё сіліцца згадаці.

І згадала, ой, згадала!
Бяквуць голасу сабрала,
Бы та каня над крыніцай:—
—Чужаніца, чужаніца!

Легла маці ў дамавіну;
Сын зноў ехаў у чужыну,
А за ім шумелі людзі:
Што-то далей з яго будзе?

Р У Н Ь.

Абходзіў уважна гаспадар.
Свае абсеянныя межы,
Глядзеў, ці добра божа дар
На сьвет зірнуў з зямелькі сьвежай.

На небе голбачная сінь
Лягла пасьцілкаю махнатай,
А на зямлі, дзе вокам кінь,
Цьвіце, рунее рунь багата.

Над ёй круг сонца залаты
Плыўнём плыве, палае, йскрыцца;
За ёй, трывожачы кусты,
Бурліць, плюскочыцца крыніца.

На ўзмежку, зблўшыся кары,
Тырчыць ігруша, як сухотнік,
Над грушай ястраб угары
Цікуе кінуты заплотнік.

Як вучыць нас варожбаў лунь,
Як варажыў і летась гэтак,—
Лёг гаспадар плашмя на рунь,
Стаў слухаць сёлета палетак.

Абняўшы рунь ляжыць, як сноп,
Жывых і мёртвых вываў ў сьведкі;
Прысьмерціў сэрца, зморшчыў лоб...
І чье руні шонат геткі:

„Забіў ты бацьку, каб на рот
Адзін паменшала у хаце,—
Прышоў твой сёлета чарод,
Жніва табе не дачакаці!“

Ўстаў гаспадар. Як дурнап'ян,
Сказ руні раны разварушыў...
Ён, зьняўшы пояс-саматкан,
Павіс над руняю на йгрушы.

1. ЗАБЫТАЯ КАРЧМА.

Павыбіты вокны, сарвана страха,
Паўлавілі ў гліну вуглы,
Абдымлени комін тырчыць, як вяха,
Як здань, вызірае з імглы.

Стаіць, як абскубаны зьверам шкiлет,
Забытая сьветам карчма,
Начніцы пяюць ёй магільны прывет,
Галубіць пракляццямі цьма.

Разьбітая напал калісь пяруном,
Асіна ўдыхае над ёй,—
Калыша, матае кастыльным гальбём,
Шыпіць, уздыхае зьмяёй.

Як вісельнік, зьвісла галіна адна,
Бы цэпам калоціць ў камель,
І сьведчыць, што некалі, вельмі здаўна
На гэтай галіне...
Як імель,

Шумела, гудзела карчма усю ноч,
Музыка рваў струны і смык;
Бяда і нуда адыходзілі проч,—
Рашаў гаспадарку мужык.

Вось поўнач...Звон чарак...Сьмех, крыкі, кляцьба...
Ня сьцяміш, дзе свой, дзе чужы...
Гахх!...цьвякнуў тапор...Міг, зьнямела гульба...
Ляжыць труп, як крыж на мяжы...

—Мярцьвяк!!—загудзеў разбуялы народ
І рынуў з сьвятліцы пад тын...
—Дзе ўбіўца?..На горкай асіне, бы кнот,
Хістаўся нябошчыкаў сын...

Мінула гулянка...Замёрла жыцьцё...
Канае карчма у журбе;
Навокала блудзіць зданьнё, страхадцё,
Па штылінах вецер скрабе.

І тольки упоўнач адзін раз у год
Карчма ажывае на міг:
Музыка іграе, гамоніць народ,
Кружыць за кяліхам кяліх.

І ў саму гульню, наганяючы жах,
Зьяўляюцца госьці туды:
Стары—з тапаром у каштавых грудзях,
На шы з пятлёй—малады...

13/XI—18 г.

II. ЗАБЫТАЯ КАРЧМА.

Ля дарогі, ля далёкай,
Каля крыжавой,
Сьпіць карчма там адзінока
З злупленай страхой.

Пахілілась на старонку,
Прылягла к зямлі;
Невясьлыя карчомку
Думы прыгнялі.

Аб мінуўшай славе, дзівях—
Як была п'яна,—
Аб дзянькох былых, шчасьлівых
Думае яна.

Як ня думаць пра былое,
Поўнае прыкрас!
Перайшло, і ўжо ня тое,
Ўжо ня той, ох, час!

Калісь гоманам шумела,
Людна ў ёй было,
Падарожных многа мела,—
Ўсё ня раз сяло.

І жылося, і вялося,
Гэй, інакш карчме!—
Рэха рогату няслася.
Ўлетку і ўзіме.

Адбывалісь вечарынкi
І вясельі ўраз,
Захапляючы дзявінкi
Ў ночны добры час.

Рэжа музыка званліва,
Топат ног такі!
Разгуляліся на дзiва
Дзеўкі, дзяцюкі.

Кругам старшыя пры чарцы
Селі, люлькі цьмяюць,
Аб пагодзе, гаспадарцы
Гутаркі вядуць.

А гарэлка рэчкай льецца,
Бегае шынкар,
Песьня ўдалая нясецца,
З твару сыпле жар.

Ой, дзянёк так кожны праве
У карчме шум, крык...
Счэзла доля. Па забаве!
Час вясёлы зьнік.

Ўсё прапала, згібла недзе,
Як сон, як туман;
У карчму ўжо не заедзе
Ні мужык, ні пан.

У стадоле ня ржуць коні,
Коз ня бэчыць зброд,
Не гамоніць пры шынкуўні
Выпіўшы народ.

Косьці парыць у магіле
Ўжо шынкар даўно,
Аб нячыстай людзі сіле
Баюць на адно.

Кажуць: поўнач як настане,
І сяло засьне,—
Адбываецца гуляньне,
Як здаўна ў карчме.

Чарці, ведзьмы, ваўкалакі
Сходзяцца гуляць;
На стол зьяўвяцца прысмакі,
Музыка чуваць.

Бліск сьвятла заблісьне яркі,
Пойдзе ходам клум
Звоняць міскі, пляшкі, чаркі...
П'янства, скокі, шум.

Жэняць ведзьму з ваўкалакам,
Сватае шынкар,
Папам—рабін, ведзьма—дзякам,
А чорт—гаспадар.

Так гуляюць, покуль недзе
Ня кігне пятах...
Гіне ўсё, і па бяседзе!
Пуста, сумна ўкруг.

Цень са сьцен плыве пануры,
Як з якой турмы,
Кот здзічалы ловіць шчуры
У снях карчмы.

Крыльці ў цемнаце лапочуць
Кажаноў, начніці;
Віхры ў коміне хіхочуць
Жудка без граціц.

Жах карчма ўвесь чужы тэты
І думу снуе
Пра мінуўшыя дні, леты
Лешыя свае.

Б У С Л Ы.

Падчысціла ўзвыжаньне ўсю землю шчыра,
Ліст зводзе хмызьняк заскаруслы...
Зьлятаюцца буслы к адлёту у вырай,
На сходку выходзяцца буслы.

Дзе плотам граніцу адвёў сабе выган,
За прасла пасчэпліваў прасла.—
За выганам буслы рашаюць суд мігам,
Пакуль дню лучына ня згасла.

Хто млечны шлях ноччу дагледзіць, ня зблудзе,
Хто мора адмерыць крыламі,—
Той вылеціць толькі ў далёкія людзі,
Той вылеціць ў вырай з бусламі.

Клякочуць, хлапочуць. І крыльлі і скабы
Сусед аглядае суседу,
Разводзяць і дзеляць, хто дужы, хто слабы,
Хто болей, хто меней сьвет зьведаў.

Зрабілі агледзіны, зраділі раду,
К канцу прыбліжаецца сходка,
Шнур владзілі к выраю ў згодзе і складу,
Сьціхае гамонка-клякотка.

Ўжо мяцяцца к лёту, ўжо хлопаюць крыльлі...
Вач, бусел адзін стаіць хмуры,—
Яго аднаго усе неяк забылі,
Адзін ён ня зьмесьціўся ў шнуры.

Стаіць і чакае сабе прыгавору,—
Знаў—буслава сходка ня сьмешкі...
Ой, болей яму не пабачыці мора,
Ня бачыці выраю сьцежкі!

Ізноў ўсклекаталі крылатыя сябры:
— Ён слабы, не наскага міру!
Хай гіне, хто слабы, згнілі ў каго жабры!
Сьмерць буслу, няздатнаму ў вырай!

Смерць! смерць!.. Задымела пуховае пер'е,
З-пад сэрца кроў хлынула стужкай...
І, споўніўшы прыгавар, буслы ў бязьмер'е
Ўзняліся за дружкаю дружка.

Шнур доўгі наплёўся пад небам вячыстым,
Плыў з клёкатам далей і далей,
Аж згінуў з-пад вока у воблаках мгістых,
Спавіўся ў туманныя хвалі.

А там, а за выганам сьцэлецца поле,
На полі рассыпаны косьці.
Над косьцямі вецер гуляе, скаголе,
Груган залятае у госьці.

А там, ля касьцей залаціцца пярсьцёнак,
А надпісь чужой на ім мовай:
«Як вернецца бусел з нязнаных старонак—
Ка мне мілы вернецца ўзнава...»

14/х1—18 года.

П Е Р Ш Ы С Ь Н Е Г .

Халоднай пабелай магільна залёг
На зжатае поле, на скошаны дог.

Лёг пухам на лесе, на жоўтых лісьцях,
Абсеяў, абсыпаў прысады і шлях.

Так выспаў зьябна, бяграсна сьнег
У першы папас свой, у першы начлег.

Ад стада адбіўшыся, птушка адна
Квіліць і квіліць сярод бела радна.

На небе на сьнежным ні сонца, ні зор,
На гонях на сьнежных ні груд, ні разор.

Абсьнежаны сьвет без канца, без граніц,
Душа ажно тлее, як сьвечка з Грамніц.

На хаце, за хатай махнаціца бель,
На белі за тынам, як нітка з кудзель,

Чырвоная стужка скрозь бель віхаціць,
І ў сажаўцы губіць свой сьлед гата ніць.

Ад раньня скараньнем бурліць варажба:
Што значыць такі сьлед, такая хадзьба?

Хто смеў першы сьнег асьвянціці крывёй?
Крывавай ён веры—чужы ён ці свой!

Дагадка шыбае ў лядзянай імгле,
Паўзе і прысуд-перасуд на сяле.

Па полі па бледным снуе бледны цень,
А птушка квіліць і квіліць цэлы дзень...

У гэты сьнег першы брат брата засек,
І ў сажаўку трупа валок цераз сьнег.

20/xi—18 г.

VI

IV

Р А З Л А Д.

- ✓ Куды ня глянеш—людзі, людзі,
✓ Куды ня глянеш—шэльмы, шэльмы,
✓ Куды ня глянеш—б'юцца ў грудзі,
Што значыць: правільныя вельмі.

Адзін накраў—багацьце ўмножыў,
Другі згалеў, галей сабакі...
Бяду нажыці ўсякі можа,
Бяды пазбыціся—ня ўсякі.

Аслу з напоўненай машною
Леў акаваны лапы ліжа...
Рака затоўчана крывёю,
Ўдава заводзіць каля крыжа.

Дабро і зло—ў ваднолькай мерцы;
Сьвіньня сьвятля думы блоце,
Вужакі сыкаюць на сэрцы,
Душа валяецца ў балоце.

Крутым хвостом на ўсе староны,
Як сучка, доля меле, дзеле:
Адным спраўляе пахароны,
Другіх склікае на вясельле.

Няпраўда праўду аклязала,
І едзе людзкаясьці па сьпіне,
А чалавек—ком гною, сала—
Быдлём, сьляпнём жыве і гіне.

Адзін чорт весел, зубы скаліць,
Загаціў некла да варотаў;
Рад шэльма: польку з ведзьмай валіць...
Такі разлад—яго работа!

ПАЭЗІЯ.

Праўду з няпраўдай,
Цноту з гарэзіяй
Вымяшай скрытам—
Будзе паэзія.

Лета, ноч, месяц,
Клёнік, чарэсьня,
Хлопец, дзяўчына,—
Вось вам і песьня.

Шэпты, прысяга,
Вечная згода,
Вечная любасьць,—
Вось вам і ода.

Пуня, дзяўчына,
Сена-прынада,
Хлопец пад пуняй,—
Вось сэрэнзада.

Пуня падперта...
Голас: сусед я!
Бацька з дубінай.—
Вось вам камэд'я.

Зімка. Зьнік хлопец,
Дзеўка ўжо «мамай»,
Сьлёзы... Палонка.
Вось вам і драма.

Сьвет Людзі-шэльмы,
Крадуць, лгучь шчыра,
Чэсны паэта,—
Вось вам сатыра.

Двор, хорам панскі;
Рада-парада,—
Добрасьць, пачцівасьць.—
Вось вам бальляда.

Сьвіньні, падпасьвіч,
Лапаць, парцянка,
Непагадзь, волка,—
Вось і сялянка.

Добры пан, пані;
Корміць іх ласка
Бедных, галодных,—
Вось вам і казка.

Пан, хам і поле,
Праца, нястатак...
Тры аплявухі,—
Вось і канчатак.

1906 р.

П Р А С Т У П Н І К.

Судзец мяне ў ссылку,
Закуйце ў ланцугі,—
Праступнік я вялікі,
Папоўніў я грахі.

На хату сухастойку
У панскай пушчы сьсек,
На двірванок на дворны
Я езьдзіў на начлег.

У воласьць не аддаў я
✓ Падаткаў на пару,
Схадзіць раз на абедню
Я не пасьпеў ў царкву.

Раз перад земкім шапкі
Здурэў, забыўся зьянец,
Вурадніку, падпіўшы,
Хацеў касьцей намяць.

✓ Чытаць люблю я кніжкі,
Газэтку раз знашлі,
Крычаў з другімі з гора:
Свабоды і зямлі.

Я грэшнік, я праступнік,
Мой Божа дарагі!
Судзеце мяна ў ссылку,—
Закуйце ў ланцугі!

1907 г.

П Е С Ь Н Я.

Гнаны Янка доляй,
Змушаны патрэбай
Цягне ў места дровы,
Каб купіці хлеба.

А дзе кісьне пуны
Панская старая,
Прэцца Янукова
Жонка малдая.

П'е мужык на рынку
Барышы за дровы,
А паніч гуляе
З жонкай мужыковай.

Накупіў за дровы
Янка хлеба, солі
І вясло баранкаў
Для сваёй Антолі.

І гасьцінцам дома
Жонку ён частуе,
Паніча з палацу
У руку цалуе.

ЯНКА КАНЦАВЫ.

Янка Канцавы —
Гаспадар ня злом,
Гэткай галавы
Палубаць з вагнём.

Што ня зробіць ён—
На дзівы усім:
Дзівіцца Лявон,
Дзівіцца Яххім.

Сонца на паўдня—
Ён тады ўстае,
Рухне, як сьвіньня,
Сядзе—пазье.

Змыўся, рукавом
Выцер нос і, вог,
Бульбай з праснаком
Надзье жылот.

Сяк ды так пад'еў,
Вылез з-за стала,
Вопратку узьдзеў,
Шапку зьняў з кала;

Падышоў к вадзе—
Хочацца, знаць, піць—
І к рабоце йдзе,
Чуць нагой вурзіць.

«Сьлепака» запрог
У саху з дугой,—
Пугай шлёг, ды шлёг,
Ну, ваўкі з табой!

Як шнур запахаву
Гэты наш Янук,—
Ня знаць ці араў,
Ці парыву парсюк.

Вытухлых зярнят
Па ральці патрос;
Будзе збожжа шмат—
Мо' і больш за воз.

Ну, во' ўжо і час
Выбрысьці з касой, —
Хто-ж ахвоцен з нас
Уставаць з зарой.

Янка-ж-маладзец!
Рана рад устаць,
Каб—пусты каніц!
Не цягнула спаць.

Як там ня было—
Неяк пакасіў;
Жніва наварэло—
Зжаў і павазіў.

Янка сяк, то так
Лета прамадзеў,
Стаў жыць ня-бы-як,—
Стаў есьць больш, як еў.

Хутка, да Пакроў,
Збожжа змалаціў,
Але чорт падвёў—
Чыншу не плаціў.

Стараства, як кнут,
Хоць як не прасі.—
Што-дня тут і тут:
Чынш плаці, нясі.

Магазыньнік, той—
Ані адагнаць:
—Ссып мне, што вясной.
Браў шнур засяваць.

Янка рад, нярад,
А дыхнуць ані,
Быццам той скурат,—
Круціцца ў вагні.

Толькі ўсё яму
Гора як ні ў чом:
Праця у карчму
З поўненькім мяшком.

Ёўна—хітры жyd,
Шмат жыў на вяку...
Цэлы рай адкрыт
Янку бедаку.

Шумна ў карчме,
Янка водзе рэй,—
Гэтым рукі жме,
Тым піць лье скарэй.

Тыча пад бакі
Сойкі для другіх;
Весялы такі,
Абымае ўсіх.

Лоўка падгуляў,
Выбрыў за карчму;
Гразі і канаў
Ўжо няма яму.

Мчыцца, быццам пан,
Колы трах-гарах!
У вачох туман,
Немач у нагах.

Прыляцеў на двор,
Злез, у хату йдзе,
Дзьверы ўжо адпёр,
Песьню ўжо вядзе,

Песьню-крые гу-га!
Увайшоў, глядзіць,
Аж тут качарга,
Як з нябес ляціць.

Ня ўспеў што сказаць, —
Трудна, — хлоп ды хлоп!
Ой, шалёны, знаць,
Хрысьціць бабаў поп!

Неяк жонку змог,
Выгнаў дзеці вон,
Спаць на печы лёг...
Май-жа райскі сон.

.
Дзівіцца ўвесь сьвет,
Што так гол Янук, —
Дзіваваўся дзед,
Дасца дзіву ўнук.

1906 г.

Т У Т Э Й Ш Ы.

На чужы розум я ня ўмею браць,
Пасвойму я мяркую аб усім;
Трапляю дровы сеч, касіць, араць
І сеяць — штось сабе, а штось другім.

Я ня чыноўнік і ня граф, ня князь,
Так сама — я ня турак і ня грэк,
І нават не паляк і не маскаль,
А проста, я тутэйшы чалавек!

*

Ў сьвятую веру моц, здароў, ці квол;
Набожна ў пэркаў і ў касьцёл хаджу,
Хаця ў царкве крычаць: ня йдзі ў касьцёл,
А у касьцэле — не хадзі ў царкву.

Калі-ж каго-бы стрэліла спытаць:
Якой ты веры? ужо-ж бы так адсек:
Тутэйшай веры я, каб не салгаць,
Бо я і сам тутэйшы чалавек!

*

Мяне Бог не пакрыўдзіў языком,
(У жонкі-ж меле ён, як калаўрот).
Мне з прадзедаў застаўся ён з жыццём,
З ім ведае мяне чужы народ.

А вось, якой я мовай гавару,
Хоць пры, каб сьцяміць, к знахару па лек...
Ну што? скажу: тутэйшая яна,
Як я і сам тутэйшы чалавек!

*

Ад прадзедаў і бацькаўшчыну ўзяў—
Вялікая, багатая яна!—
Граніц ніхто йшчэ вокам не абняў,
Як Бог адзін—яна ў мяне адна.

А як завуць край гэты родны мой—
Заблўся ўжо праз свой прыгон і здзек;
Мабыць, забраны, ці тутэйшы ён,
Я-ж сын яго—тутэйшы чалавек!

*

Вось так ніто жыву і на жыву,
Сваім, што бачу, ня веру вачам,
Што чую—не бяру у галаву,
І што я знаю—ўжо ня знаю сам.

Спаўняючы што трэба, а што не,
Сяк-так мой цягнецца на сьвеце век,
А як памру, то буду спаць, як пан,
І сьніць, што я тутэйшы чалавек!

НЯМА ГРОШЫ.

Кожны гэта паўна скеміў,
Што ня ўсё ў нас так, як трэба,
А ня лжэ і біты ў цемя,
Што і сходзіць ня ўсё з неба.
Ёсьць на ўсё прынеў харошы:
«Трэба грошы—няма грошы!»

*

Шнур у Сыцёпкі штось вузіцца...
Дзеці... Крута з хлебам, з сольлю;
В'ецца, рвецца, не ляніцца;
Эх! каб так, ды ніўкі болей!
А ні сьсюль прынеў харошы:
«Трэба грошы—няма грошы!»

*

Дзеці выраслі ў Сыцяпана;
Чуў, ёсьць школы, ёсьць навука.
Добра ўзяць прымер ад пана...
Ці-ж то ўчыцца вельмі штука?
А тут зноў прынеў харошы:
«Трэба грошы—няма грошы!»

*

Жэніць сына, хрысьце ўнука,—
Пойдзе з просьбай к пану, к «чыну»...
Посьле працы, посьле мукаў
Адпачыў-бы сам часіну...
А зусюль прынеў харошы:
«Трэба грошы—няма грошы!»

*

Жонка штось ня выйдзе з хаткі:
Зьлегла, крэкча і... ўмірае;
Цісьне стараста падаткі;
Фэльчар, поп—бяда такая!
Аж тут, на прынеў харошы:
«Трэба грошы—і ёсьць грошы!»

ДРЭМЛЕ ЮРКА.

Ёсьць старонкі, дзе ў народзе
Беды ня гуляюць:
Хлеба годзе, сьвятла годзе,
З волі карыстаюць.
А у нас-жа, што за дзіва?
Бяздольнасьць такая!..
Дрэмле Юрка ў заканурку,
І долі чакае!

*

Пахілілася хаціна,
У хлявочку пуста;
Толькі латы—кажурына,
Хлеба хоць-бы луста.
Кепска жыці, што-ж такое,
Хто аб гэтым дбае?..
Дрэмле Юрка ў заканурку
І долі чакае!

*

Чутны воклік пахаронны,
Крыж стаўляюць новы;
Дзень і ноч у кузнях-горнах
Ладзяць, клеплюць ковы;
Беспрасьветна, бяспуцінна,
Як магіла тая!..
Дрэмле Юрка ў заканурку
І долі чакае!

*

Дабрадзеляў, як на тое,
Хоць прудзі ты рэкі?
Слаўна, Юрка! Што-ж такое?
Мае шмат анекі.
Хоць яму апека гэта
Косжаю у горле...
Дрэмле Юрка ў заканурку
І чакае долі.

«НЯ ЁСЕ ДОМА».

Мы ад дзеда аж да ўнука,
Як дзе бачым што ня так,
З вечнай тычымся навукай,—
І гаворым, хоць няўзнак,—
Ці сваёму ці чужому:
«Ня ёсе дома, ня ёсе дома!»

*

Знаў хлапца, Арцёмам зваўся,
Меў тады семнаццаць год;
Бедзен, нерахман здаваўся,
Кемкі-ж быў, каб яго звод!
А плялі ёсе на Арцёма:
«Ня ёсе дома, ня ёсе дома.»

*

Ад стыдлігасыці ён нейкай
Да карчмы ня знаў дзе след;
За апошнюю капейку
Купіць кніжак ці газэт.
І тут валяць на Арцёма:
«Ня ёсе дома, ня ёсе дома!»

*

Вось сабе дзядучыну мае,—
Стаў вяселейна спраўляць;
Беднавата «маладая»,
Гаспадыня-ж—пашугаць!
Тут ізноў ёсе на Арцёма:
«Ня ёсе дома, ня ёсе дома?»

*

Стаў жыць з жонкай удваічку
Працавіта небарак—
На сям'ю сваю дзень, ночку,
Як мурашка, проста так...
А ёсе валяць на Арцёма:
«Ня ёсе дома, ня ёсе дома!»

*

Вось і ў школу ходзяць дзеці,—
Кожны чыст, абмыт, абшыт,
Сам ня хвор і лашці ўздзеці
І заціркаю быць сыт.

І тут валяць на Арцёма:
«Ня ўсе дома, ня ўсе дома!»

*

Сходзяць годы за гадамі,
І Арцёма хоць на «ўра!»
Ён з сынамі, як з дубамі,
Статак, коні, моц добра!
Аж сягонья на Арцёма
Штось ня кажуць: «ня ўсе дома!»

ДУШАЧКА, ШЫНКАРКА...

Душачка, шынкарка,
Калі ў бога верыш,
Дай, дай пахмяліца,
Хоць чарку, хоць трохкі!

Кепска трохі: грошы
Ня маю сягонья,
Але-ж мяне знаеш,—
Я круціць ня ўмею.

Ўрэшце і заставу
Дам, калі захочаш;
Гэтага замала.—
Шчыра пацалую.

Эх, каб яго немач
З гэтакім і шчасцем!
Ты і ў цяжкіх возьмеш,
Што спаткаці можа.

Так учора цвѣрда
Меціўся ня ўніцца,—
Бач, сваяк наўраўся,
І глядзі, што вышла:

З сваяком пабіўся,
Чуць дамоў заплёўся,
Ўхлёпаўся ў балота
І пасяў шапку.

А пасья пахмелья
Смак ці знаеш гэты?—
І ў грудзѣх трасецца,
І лоб як ня трэсьне.

Дык, шынкарка-сэрца,
Калі ў бога верыш,
Дай, дай пахмяліцца,
Хоць чарку, хоць капку!

ПРЫ ВЫШЎЦЫ.

Вое і карчомка—
Вясёлы наш край!
Жыва, гэі, Шлёмка,
Гарэлкі давай!

Што там марудзіш
Ты гэткі, такі?
Ў крыўдзе ня будзеш,
Як п'юць бедакі!

Наша багацьце
Нямощна ні ў чым,—
Грошы ня хваце—
Заставу дадзім.

Толькі нам водкі
Давай, не жалей!
Век наш кароткі,
Зато п'ём часьцей.

Дарма мы рвёмся
Нядолю змагаць,—
Водкі нап'ёмся,
І гора ня знаць.

Там каля хатаў
Плач ходзіць з бядой...
Менск наш багаты—
Ён збавіць, як стой.

Возік каменяў—
Тры злоты ўжо ёсьць,
Воз дроў, паленняў—
Рубельчык—як госьць.

Вось і няскупа
Ўскашэліцца голь,—
Ёсьць штось на крупы,
А трохі на соль!

Рэшту ў сівусе
Мы ўтопім навек;
З чаркай, з Марусяй
Вясёл чалавек.

П'ём водку, браце,
П'ём ня-бы як.—
Мей больш багацьця—
Пілі-бы ня так.

Жыва-ж, гэі, Шлёмба,
Гарэлку стаўляй,
Чаркай ды ёмкай
Ты нас надзяляй!

Весела, гучна
Час будзе ляцець,
Будзем піць дружна
І песенькі пець.

Ночка за чаркай
Пяройдзе, як стой,
Раніца ярка
Зардзіць над зямлэй.

Дымкай чырвонай
Зара замігціць,
Чарку чароўна
Святло развагніць.

1906 г.

БЛАГАЯ ЖОНКА.

Апляла мяне нядоля
З неспакойнай бабай:
Ледзьве цягне ногі з поля,—
Вадзіцца-ж ня слаба.

Хоць яе мужык я родны, —
Цягам мучыць звадай;
Ці-то годны, ці нягодны, —
Прычачіцца рада.

Як даўгі язык разваліць.—
Сам чорт не запрэча;
Век радню сваю ўсю хваліць,
А маю нівэча.

Што яна мяне здатнейшай, —
У вадным б'е чыне,—
Разумнейшай, дасыцінейшай,
Лепшай гаспадыняй.

Часта паласаваў пугай,
Валасы патузаў;
Скураной ня раз папругай
Наляпіў ёй гузаў.

Стану біць, запершы ў клеці:
Дружна поўха скача;
І што-ж? Плачуць толькі дзеці,
І сама ўсьцяж плача.

І нічога, ой нічога
Їй не памагае,—
Век браханья абыднога
Баба ня кідае.

Слухай, малец, будзь прыкладным,
Раджу не за грошы,—
Не паддайся вочам здрадным
Дзеўчыны харошай!

Не бяры жонкі выбрэднай
Ды ў багатай скуры,
Хай сабе ўжо будзе беднай,
Ды добрай натурой!

1906 г.

КАЦЯРЫНА.

Ох, як гэта Кацярына
Спрытная ўдава,
Дык другая і дзючына
Пры ёй дрэнь-трава!

Кожны хлопец аж трасецца,
Вокам як міргне,
А як губай засьмяецца—
Доўга не засьне.

Кацярына—гаспадыня,
Словам—баба зух!
Мае ўсякае вачыньне
І курэй катух.

Не якая там няздара
На руку яна:
Пале ў печы, есьці вара,
І усё адна.

Наварыла чамярухі,
Ладак нап'якла,
Паляцела і сівухі
Пляшку прынясла.

Маладзенькага Захарку
Садзіць за сталом,
І гарэлку чарка ў чарку
П'юць сабе ўдваём.

Закурылася чупрына...
Спаці хоча госьць.
Знае дзедка Кацярына...
Дзе-ж такая ёсьць?

Госьцю ложка памасьціла
Наша удава;
Пад вакном-жа колькі сіла
Гукае сава.

1906 г.

ПРЫШЕЎКА.

На што бабе агарод,
Калі баба стара,
Калі бабе са сто год,
Кішні пэўне зара.

Лепш аддаць гэты садок
Дзяўчынцы прыгожай,
Хай гусьценькі вішнячок
У садку размножа.

Будзе надна у цяньку
Летам паляжаці,
З пекным хлопцам падруку
Ўдвойчы пагуляці.

Будзе вішанькі зрываць
Дзяўчынкі насыпелы
І дружочка частаваць
І туліць нясьмела.

1906 г.

З Н У Д Ъ.

Нудна... Штосьці ломіць косьці,
Ньюць жалем грудзі,
На надвор'е выйду, гляну,
Мо' уцешней будзе.

Ўзяў апратку, кінуў хатку,
На сяло выходжу,*
Там-сям лажу, свата, свацьцю,
То куму знаходжу.

Пад ваконца, дзе больш сонца,
Дзевачкі зышліся,—
Дружка ў дружку, як сасонкі,
Павірай—дзівіся!

Бровы, вочкі, губкі, шчочкі
Аж завуць к пакусе,
Грудзі пульхны, як пампушкі,
Не адходзь—любуйся!

Ой, дзяўчаткі! хоць вы гладкі,
Быццам маляваны,—
Не хацеў-бы я папасьці
Ў вашыя кайданы.

З вамі жарты—не з паўвартай,—
Згінуў—толькі глянуў,
Будзь пры памяці, цвярозы,—
З вамі будзеш п'яны.

З сэрца ранак і жаданак
Ня збыць і сякерай;
Ці быў з вамі, а ўжо гінеш,—
Любіш вас без меры.

І ахвоты да работы
Ня прыдбаці з вамі...
Ох, сваю вяліку сілу
Знаеце вы самі!

ФЭЛЬКАВА ВЯСЕЛЬЛЕ.

Вось і вяселейка
Ў нашага Фэлькі!
Ў дзела захоплены
Міскі, бутэльні.

Што называецца,
Музыка рэжа;
Полька, Лявоніха,
Знай, не залежа!

Хлопцы з дзяўчатамі
Ў жарты заходзяць,
Бабы шлюбоўнікам
Песьні заводзяць.

Людам паўноханька
Хата набіта...
Гоман, таўпеханьне—
Пекла, і квіта!

Вось, каб дзе дзеўчынку
З гора абняці,
З чарачку выпіці
Дый пайсьці спаці!

1908 г.

Л Я К А Р С Т В А .

БАЙКА .

Было гэта так, мой сватка:
Ляжала праз Нёман кладка,
Па ёй
З адной

Стараны шоў Паляк,
А з другой—шоў Ліцьвяк.
І вось праз час—ня помню ўжо які—
Сустрэлісь бедакі.

Запаланелісь вочы:
Ні той ні сёй ня хоча
Ні адступець,
Ні ўніз скакаць.
Абодва ў гвалт і крык,
Як боскі сьвет вялік,
Нават поўхі ў работу
Пуцьціць маюць ахвоту.

Аж тут, ні стуль, ні сьсюль вазьміся
Ды Мураўёва цень зьявіся!
Хоць цень, а ўсё-ж крапяч ухвадай:
Чапні ды бухні ў рэчку кладку
І з ёю так—
Абодвух задзірак...

Чытач, ты толькі ня пужайся:
Ліпвін і Лях жывым застаўся,
Яшчэ дазналісь, што ў нязгодзе
Вада халодная ня шкодзе.

2/V—09 г.

ДЗЕ НЯ КІНЬ—ДЫК КЛІН!

—Ну, а як табе на службе:
Ці работы многа?—
Так сусед пытаў, між іншым,
Янку Канцавога.

—Ах, ня дай Бог за чужою
Поўзаць гаснадаркай!
Дзень і ноч, як лунь таўкуся,
Як у пекле Марка!—

А сусед яму навучна
Ды пабожна клепае:
—Хоць тут трудна жыць—затое
Будзе ў небе лепей.

—Знаю, знаю!—так суседу
Адчыкрыжыў Янка:
Бокам вылезе мне ў небе
Гэта абяцанка!

Як паткнуся.—ўраз пагоняць
Да ўсякай работы:
То сядлай каня для Юр'і,
То чысьць яму боты.

Або ўпоўнач ўстань і сонца
Запалі да золка,
Вытры з пылу усе зоры,
Месяц выбель лоўка.

Завядзі машыну з ветрам,
Папраў з дожджам сіта,
Натаўчы у ступе граду,
Ды яшчэ ня квіта:

—Папіхай хутчэй, гад, хмары!
А пярун две кінуў?
Набівай, страляй! Маланкай
Сьцеббай, каб ты згінуў!

Янка тутка, Янка тамка,
Хоць ты ў пекла прыся!
А прыдзірак ад святых ўсіх
Сколькі нацярпішся!..

1914 г.

Б У Р А Л О М.

Пахіліўся дуб да дуба
Ды бурчыць, гамене:
—Што-то вецер вельмі груба
Загуляў сягонья!

Паглядзі, сусед, на пушчу,
Як грашчаць галіны,—

Там у самую ўжо гушчу
Вецер сілы кінуў!

Вун, прымець, старуха-хвойка
Сскочыла з карэньня,
А вун там з бяровы бойкай
Валіцца паленьне.

Пакацілася удоўжкі
І асіна-сваці...
Фу! ты, аж мяне у дрожкі
Пачало кідаці!..

Што? Няўстояла і ліпа—
Рухнула бядачка!..
Ці-ж быць можа? ўжо захліпаў
І стары твой бацька.

Ах! што гэта?.. Праз узгоркі...
Ціж-то ё нам?.. Ой, ногі...
І ня скончыўшы гаворкі,
Рынуў дуб, як доўгі.

14/хт—18.

С В А Я К І.

Раз абсели беларуса
Маскалі ды Ляхі,
І давай яму сваяцтва
Тыкаці з-пад пахі:

— Ты мой ісыцінны браточак!—
Маскалёк бармоча;
— Ты мой хрэсьнік, мой сыночак!—
Юда-Лях сакоча.

Беларус-жа ім на тое:
— Сваячкі мае вы:
Смачны жолудзь вам на каву,
Дый высока дрэвал—

1914 г.

ЯСТРАБ, ЛІСІЦА Й ПЕВЕНЬ.

Неяк стрэўшыся няўмысьне
Ястраб і лісіца з пеўнем,
Пачалі яго прасіці,
Каб быў ласкаў, ды што сьпеў ім.

— Ты, так кажучь,—як мы чулі,
Маеш голас, бы жалейку;
Дык запей нам—мы заплацім,
Не паскупімся капейкай!

Певень выслухаў, дый кажа,
Як прыстала ў яго стане:
— Ёсь гатоў вам сьпець паночкі,
Нават... «вечна спачываньне!».

1913 г.

КАЖУХ І ВАТА.

Заспрачаўся кажух з ватай,
Адагнаўшы згоду,
Хто з іх лепшы, карысьнейшы,
Хто якога роду.
Вата кажа: «што ты значыш
Мне, кажух касматы?
Я чужыя знаю землі—
Ты-ж—сяло ды хату!»

«Праўда, праўда,—тут гаворыць
Ёй кажух-маруда,—
Я жыхар зусім тутэйшы,
Ты-ж адно—прыблуда!»

1913 год.

РАСЕЙСКІЯ ЧЫГУНКІ.

Кожны ведае ў Расеі,
Што, як вол прыплоду,—
Так Расейскія чыгункі
Не даюць даходу

І мазгі «чыны» ўсё сушаць
Над такой праявай,
Ды ніяк ня ўцямяць праўды,
Ў чым схавана справа.

А рэч проста: катастрофы
Зводзяць гаспадарку;
Бо які-ж паедзе дурань
На зламаныя карку?!

1914 г.

ДЭПУТАТЫ ЁЎ ГРАМАДЗЯНЕ.

Селі ў Думу думаць думы
Паны-дэпутаты
І, як шэршні, між сабою
Спор выдуць заўзяты.

Той крычыць: такіх нам трэба
Ладаў і парадкаў;
Той гудзіць: ня трэ' нічога—
Ўсё ў Русі йдзе гладка!

Хто з іх праў, а хто няправы,—
Трудна адгадаці,—
Адно толькі—грамадзяне
Змушаны маўчаці.

1913 г.

СЕЛЯНІН І КОНЬ.

Пад гарою ў селяніна
Конь прыстаў дарэшты:
Бедны змучыўся, пі з месца.
Хоць яго зарэж ты!

Селянін ужо і ласкай:
«Но! Цягні, вашэці!
Во інакш, напішуць брыдка
Аб табе ў газэце...»

А яму конь: «Няхай пішучь,
Раз такой натуры,
Адно ты пакінь пісаці
На майй-жа скуры!»

1913 г.

ГРУГАН І САЛАВЕЙ.

Груган, сустрэўшы салаўя,
З сваяцтвам лезьці стаў к таму:
«Ты родны мне, як бачу я,—
Хадзі-ж, як брата абыму!

У нас з табой адзін фасон—
Як глюгі, крыльлі і насы,
Птушына ў нас быцьцё і сон,
Птушыны маем галасы.

Дык што-ж нам жыць так па-сабе?
Пры том табою не гарджу,
Хоць я шмат большы ад цябе
І ў чорнай вопратцы хаджу.»

«О, вельмі дзякую за чэсьць!—
Адпеў салоўка з-над, палян,—
Мо' ў нас і адналькава шэрсць,
А ўсё-ж такі ты, брат,—груган!»

1914 г.

АСЁЛ І ЯГО ЦЕНЬ.

Асёл, убачыўшы ў вадзе
Ў крынічнай свой асьліны цень,
Зьдзівіўся, стаў, далей ня йдзе,
Глядзіць ды думае, як пень.

Які тут чорт намаляваў
Мяне інакшым, як я ёсьць?
Такія вушы надаваў,
Так пакрывіў на сьпіне косьць!

І, каб сябе не аглядаць
Ды разагнаць сваю нуду,
Ён кашытом давай мяшаць
З гразёю чыстую ваду.

1914 г.

СЬВІНАПАС І СТРЫНАТКА.

Сьвінапас, злавіўшы здрадна
У сіло стрынатку,
Стаў чытаці ёй маралы—
(Меў таку ўжо ўхватку).

«Ты пняўшка,—так ён кажа,—
Сорам меі і ўвагу:
Шмат ня пей, ня пей і мала,
Ня дай з клеткі цягу!

Аб маім пастырекім чыне,
На'т ня думай брыдка,
А тым болей—мей шацунак
Над маёю сьвіткай.»

А стрынатка: «Ягамосьцю!
Чым ты—знаю болей,
Дык пакінь сабе маралы,
Мне дай толькі волю!»

1914 г.

ПЧОЛЫ І ТРУТНІ.

Стаў даводзіць селяніну
Нехта нейкі ў чорным:
Як павінен быці ўслужным,
Згодлівым, пакорным.

Бо і пчолцы,—кажа ў чорным,—
Мёд гадуюць кветкі,
Ў згодзе з пчолкамі і трутні
П'юць той мёд, як дзеткі.

А селянін тут пад тое
Буркнуну запытальне:
«Ну, а хто пчала, хто трупень—
Я, ці ты, васпане?»

1913.

«ЧЫН», ГЭРБ І ЛАПАЦЬ.

Заспрачаліся „чын“ з гэрбам
Раз, як п'яны з п'яным:
Хто з іх лепшы і над кім хто
Быць павінен панам.

Лапаць доўга слухаў, слухаў,
Дык буркнуну бяз жартаў:
«Кіньце спрэчку: вы абодва
Вісельніцы варты!»

21/X—13 г.

Г Р У Г А Н Ы.

Адзін з захаду груган,
А другі з усходу
Прыляцелі на сяло,
На чужую школу

І давай пам'ж сабой
Гутарыць, хваліцца:
—Круму! Круму! Што за рай!
Ёсць чым пажывіцца!

Дасюль елі мерцьвякоў,
А цяпер затое
Будзем піць мы кроў жывых,
Мяся есць жывое!

НА ЁСЕ РУКІ.

Ён з начальствам знае дзела:
Парасейску валіць сьмела;
Ліжа, выйшаўшы за вёску,
Ласку панскую папольску.
Нават жыду—ў доўг як просе—
«Гутэ-моргэн!»—буркне ў носе.
Калі-ж сядзе у катушку,
Ўсіх кляне пабеларуску.

* * *

Днём і ночкай працаваў ён
І за хатаю, і ў хаце,
А памерці як прышлося,
Ня было ў чым пахаваці.

ЭПІГРАМА НА САМОГА СЯБЕ.

Завуць мяне Янук Купала,
З бяды я песенькі складаю,
Пазнаў людзей і сьвет ці мала,
Вось дзе радзіўся, дык ня знаю!

* * *

Жыў музыка Налім,
Крэпкі быў, яе тапор,
„Полькі“ граў ён людзём,
А сам з голаду ўмёр.

Гэткі самы цяпер
Атрымоўвае дар
За заслугі свае
Не адзін наш пясняр...

ЗЬ М Е С Т.

I.	Стр.
• Спадчына	7
Як цені...	8
З дня ў дзень	9
Валачобнікі	10
Брату-Беларусу	11
• Свайму Народу	13
• Час!..	15
Будзь смелым!	16
• Годзе!..	—
Беларушчына	18
Моладзі	—
Матцы	19
Роднае слова	20
Родныя песьні	21
Усе разам.	22
Калі пачнуць	24
Ня шукай	—
Жар ня згас	25
Праявы	26
Апякуном	27
Песьні вайны:	
I. Варожбы.	28
II. Перад бурай	29
III. Склік	31
IV. Разлука	32
V. Засталіся нівы, сёлы...	34
VI. Пабоішча	35
1914-ты	36
Вясна 1915-ая	37

Новы Год	38
Сярод разбюшаных сатрапаў	39
На Сход!	40
Цару неба й зямлі	41

II.

Сявец	45
Поле роднае	46
З песень нядолі	47
З песень мужычых	48
Куды ты рвешся?	49
Бяспутнасць	50
З сіроцкай долі	—
Песьня (з народнай)	51
Аб мужыцкай долі	52
Навука	53
Думка	55
Хай-жа вам так не здаецца!	—
* * * (Сумна, сумна...)	56
* * * (Можам часта мы плакаць...)	—
Тут і там	57
У хорамах	—
З думак жабрака	58
Ідзе вясна	—
На полі тае	59
З вясной	—
Вясна	60
Запела вясна сваю песню	61
Летам	62
Усюды лета	63
Дунулі сіверы	64
У вырай	—
У дарове	65
Асеньнім вечарам	66
Плача восень	—
У досьветак	67
Віхор загуляў	68
Шаяжджане	69

	Стр.
III.	
Млечны шлях	73
Званы	—
Стоногае ліха	74
✓ На прывітце	—
А ты, сіраціна...	75
Дзье долі	76
✓ Песня	—
✓ Крыўда	77
Коціца крыніца...	78
✓ Сон	79
✓ Для Бацькаўшчыны	80
Бацькаўшчына	—
✓ Пчолы	81
✓ Наша гаспадарка	—
Чаму	82
Маё царпеньне	—
Таварыш мой	83
Сярод магі	—
На суд	84
На шляху	—
З вячэрніх дум	86
На вуліцы	87
Вечар	88
Мой цень	89
На што?	90
Сьмейся!	—
У бяссонную ноч	91
Ўвесь да дна...	93
Блізкім і далёкім	94
Мая вера	96
Песня й толькі...	—
Першыя песні	97
Песня	98
Музіць трэба было	99
Дайце мне...	100
Думка	101
Куды не ўцякаю	—
Я казак—не казак...	102

	Стр.
Я й воля мая	102
Мая наука	103
IV.	
Я н а і я.	
1. Стрѣча	107
2. У хаце	108
3. Праталіны	109
4. За кроснамі	110
5. Выган у поле жывёлы	111
6. Агляд поля	112
7. Радаўніца	113
8. Ворка	114
9. Беліць палатно	115
10. Сяўба	116
11. Поліць агародніну	117
12. Яблыні цвітуць	118
13. На сенажаці	119
14. Краса сьвету	120
Пахаваньне	121
Быў гэта сон...	122
Успомні...	—
* * * (Гэй, ты, дзяўчына...)	123
Ня судзіла доля	124
А яна...	—
Ночцы	125
Ўе глядзі...	126
У зялёным садочку	127
V	
Магіла льва	131
✓ Бандароўна	146
Зімою	158
Страшны вір	167
Казка аб песьні	170
«Братка й сястра»	172
Песьня	174
Адступнік	175
✓ Руць	177
✓ I. Забытая карчма	178
II. » »	179
✓ Буслы	182
✓ Шершы сьнег	183

VI.

Разлад	187
Поэзія	188
Праступнік	189
Песьня	190
Янка Канцавы	—
Тутэйшы	194
Няма грошы	196
Дрэмле Юрка	197
Ня ўсе дома	198
Душачка шынкарка	199
Пры вышійцы	200
Благая жонка	202
Кацярына	203
Прыпеўка	204
З пуды	205
Фалькава вясельле	206
Лякарства	—
Дзе ня кінь—дык клін	207
✓ Буралом	208
Сваякі	209
Ястраб, лісіца й певень	210
Кажух і вата	—
Расейскія чыгункі	—
Дэпутаты й грамадзяне	211
Селянін і конь	—
Груган і салавей	212
Асёл і яго цень	—
Сьвінапас і стрынатка	213
Пчолы й трутні	—
«Чын», гэрб і лапаць	214
Груганы	—
На ўсе рукі	215
* * * (Днём і ночкай...)	—
Эпіграма на самога сябе	—
* * * (Жыў музыка Налім...)	—

ТВОРЫ ЯНКІ КУПАЛЫ.

ЖАЛЕЙКА, збор вершаў, 154 стр. Пецябург, 1908 г.

АДВЕЧНАЯ ПЕСЬНЯ, сцэнічная поэма ў XII-х з'явах. 32 стр. Пецябург, 1910 г.

HUŚLAR, збор вершаў, 80 стр. Пецябург, 1910 г.

ШЛЯХАМ ЖЫЦЬЦЯ, збор вершаў, 264 стр. Пецябург, 1913 г.

СОН НА КУРГАНЕ, сцэнічная поэма ў 4-х абразох, 100 стр. Пецябург, 1913 г.

ПАЎЛІНКА, сцэны з шляхоцкага жыцця ў 2-х актах. Выданьне II-ое (у «Зборніку сцэнічных твораў», сшытак II-гі). Менск, 1918 г.

РАСКІДАНАЕ ГНЯЗДО, драма ў 5-х актах, 74 стр. Вільня, 1919 г.

ПРЫМАКІ, сцэнічны жарт у 1-м акце. У часопісі «Рунь», №№ 5—6 і 7—8 за 1920 г.

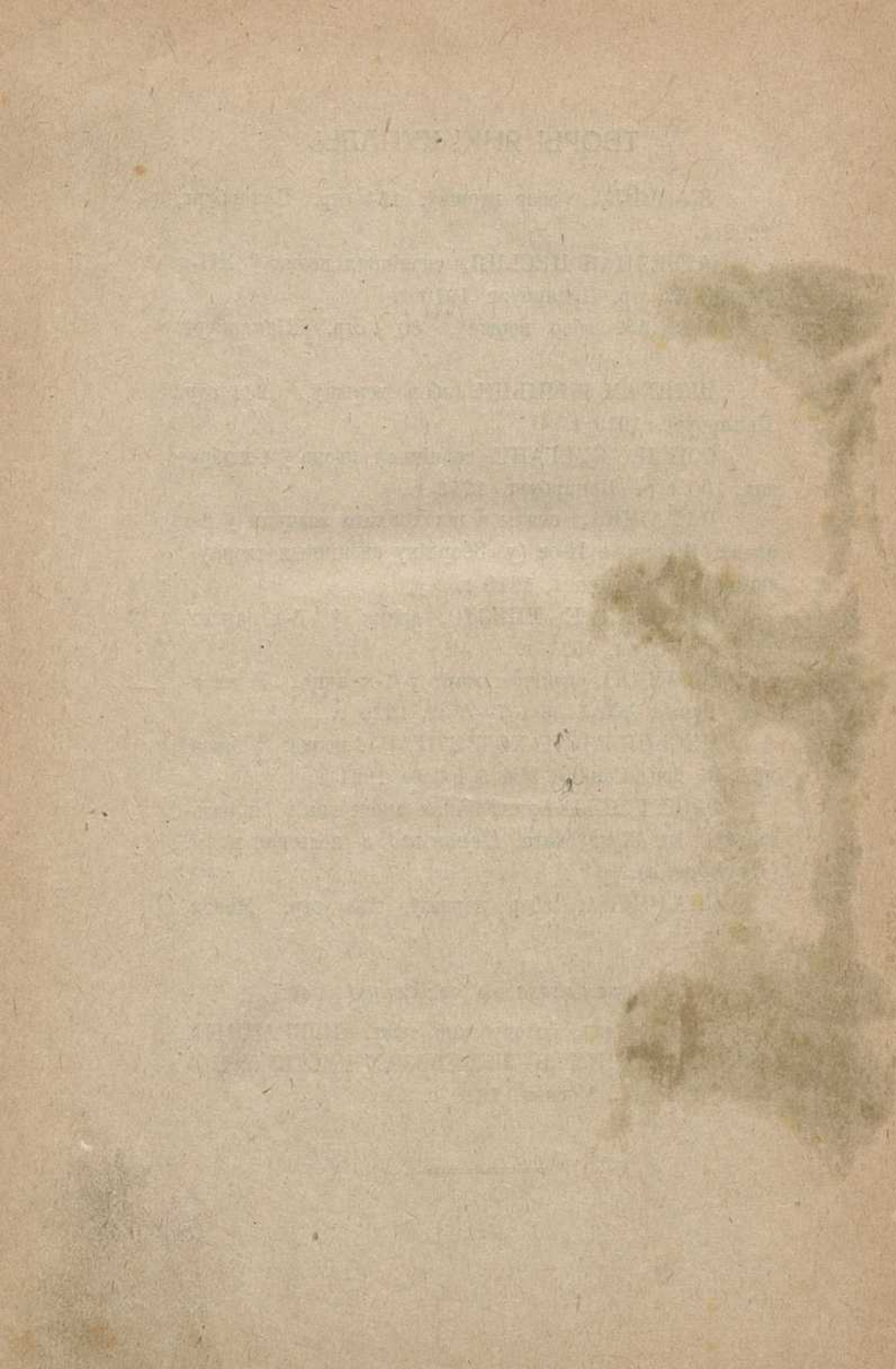
ПЕСЬНЯ АБ ПАХОДЗЕ ІГАРА, поэма. У часопісі «Вольны Сьцяг», №№ 5 і 6 за 1921 г.

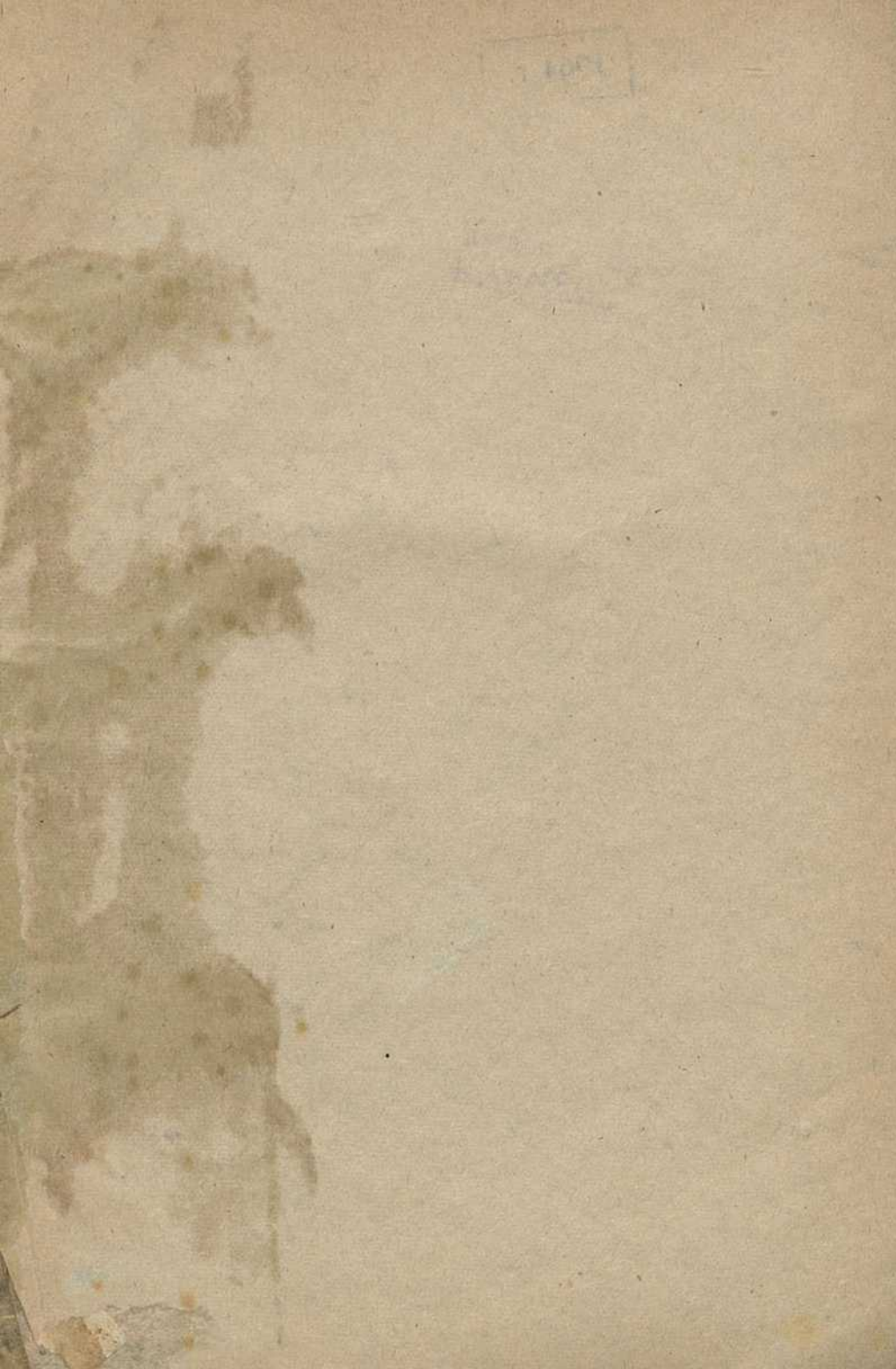
ЭРОС І ПСЫХА, сцэнічная аповесьць у 7-х раздзелэх, Ю. Жулаўскага. *Пераклад* з польскае мовы. (*Друкуецца*).

СПАДЧЫНА, збор вершаў, 224 стр. Менск, 1922 г.

У перакладзе на расейскую мову:

Янка Купала, беларускі паэт. ИЗБРАННЫЕ СТИХОТВОРЕНИЯ В ПЕРЕВОДАХ РУССКИХ ПОЭТОВ. 112 стр., Москва, 1919 г.

Бел.
Д. С.

1964 г.

Бел. эддзел
1994 г. Д. С.

8000000248 1772